

ผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
ที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย

ปริญญานิพนธ์
ของ
สุภาค แฝงเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
ตุลาคม 2551

ผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกที่มีต่อ
พฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย

บทคัดย่อ
ของ
สุภัค แฝงเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
ตุลาคม 2551

สุภักดิ์ แฝงเพชร. (2551). ผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : อาจารย์ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์, รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์.

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเด็กปฐมวัยชายและหญิง อายุระหว่าง 4-5 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 1 ห้องเรียน ผู้วิจัยทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่เป็นประชากร โดยใช้แบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและนำคะแนนที่ได้มาเรียงลำดับจากต่ำไปสูงและคัดเลือกเด็กปฐมวัยที่มีคะแนนต่ำ จำนวน 15 คน โดยจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 60 นาที

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกและแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย โดยมีผู้สังเกตจำนวน 2 คน ด้วยค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต $RAI = 0.91$ และค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างลักษณะพฤติกรรมกับจุดประสงค์ (IOC) ระหว่าง $0.67 - 1.00$ ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One – Group Pretest – Posttest Design วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ t - test แบบ Dependent

ผลการศึกษาพบว่า

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก มีพฤติกรรมความร่วมมือทั้งโดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการช่วยเหลือ ด้านการเป็นผู้นำผู้ตาม ด้านความรับผิดชอบ และด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

THE EFFECT OF GARDENING ACTIVITIES WITH DOCUMENTATION
ON YOUNG CHILDREN COOPERATIVE BEHAVIOR

AN ABSTRACT
BY
SUPUK PHAENGPHEET

Presented in Partial Fulfillment of Requirements for the
Master of Education Degree in Early Childhood Education
at Srinakharinwirot University
October 2008

Supuk Phaengphet. (2008). *The Effect of Gardening Activities with Documentation on Young Children Cooperative Behavior*. Master's thesis. M.Ed. (Early Childhood Education).
Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee:
Dr. Suchinda Kajorungsilp, Assoc. Prof. Nipa Sripairot.

The objectives of this research were to study the effect of gardening activities with documentation on young children cooperative behavior. The samples were 15 preschool children : 4 – 5 years old boys and girls who were in kindergarten 1 during first semester in 2008 academic year at Ban okrating School under Nakhon Pathom Educational Service Area Office 1. The sampling technique was cluster random one kindergarten classroom from two, then 15 children with lower score in cooperative behavior were appointed to be the sample for this study. The sample group was experienced the gardening activities with documentation for 8 weeks , 3 days a week , and 60 minutes for each day . The instruments used in this research consisted of the lesson plans for gardening activities with documentation, and the observation form for young children's cooperative behavior development. Two observers with RAI(Rater Agreement Index) at 0.91 level record the development of young children cooperative behavior on the observation form .The young children's cooperative behavior observation form was created by the researcher and proved with IOC(Index of consistency)at level between 0.67-1.00 which reflected the agreement of objectives and behavior items . One Group Pretest-Posttest Design was the design for this study and the data were analyzed by t - test Dependent.

The results of the research revealed that the young children who experienced gardening activities with documentation received higher scores in cooperative behavior with statically significant different at .01 level. This results covered for both over all and each of four cooperative behavior aspects: There were helping, leadership, responsibility and conflict resolution.

ผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
ที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย

ปริญญานิพนธ์
ของ
สุภาศ แผลงเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
ตุลาคม 2551
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

ผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
ที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ของ
สุภัค แฝงเพชร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2551

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(อาจารย์ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์)

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญนนตพงษ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วรรณาท รักสกุลไทย)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก อาจารย์ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ที่ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ชี้แนะตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ตลอดระยะเวลาการทำปริญญานิพนธ์ และ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ และ อาจารย์ ดร.วรรณาท รักสกุลไทย คณะกรรมการการสอบปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาดา สุทธาพันธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิตยา บรรณประสิทธิ์ อาจารย์พรรัก อินทามระ อาจารย์ จุลศักดิ์ สุขสบาย และ ผู้ใหญ่สมชาย แสงจรรยา ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแก้ไข และให้คำแนะนำเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหาร และคณะครู เด็กนักเรียนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนบ้าน อ้อกระทิง ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำสาขาการศึกษาปฐมวัยทุกท่านที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในทุก ๆ ด้าน อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการดำเนินชีวิต จนสำเร็จการศึกษา

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ซึ่งมีส่วนช่วยเหลือในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ให้สำเร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดา และพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้อบรมเลี้ยงดูและประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

สุภัค แฝงเพชร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	4
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	5
ตัวแปรที่ศึกษา	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
สมมติฐานในการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ	10
ความหมายของพฤติกรรมความร่วมมือ	10
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ	11
ลักษณะของพฤติกรรมความร่วมมือ	20
การส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ	21
กิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ	22
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือในระดับปฐมวัย	23
การเล่นแบบร่วมมือ	24
ประโยชน์ของการเรียนรู้แบบร่วมมือสำหรับเด็กปฐมวัย	25
วิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ	26
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	29
ความหมายของการเรียนรู้	29
กระบวนการเรียนรู้	30
วิธีการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย	31
ทฤษฎีการเรียนรู้	32
การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย	35

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเพาะปลูกพืช.....	38
ความหมายของการเพาะปลูกพืช.....	38
ความสำคัญของการเพาะปลูกพืช.....	38
จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชสำหรับเด็กปฐมวัย.....	39
แนวทางการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช.....	40
ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมเพาะปลูกพืช.....	40
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกพืช.....	41
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบันทึก.....	42
ความหมายของการบันทึก.....	42
ความสำคัญและประโยชน์ของการบันทึก.....	44
ประเภทของการบันทึก.....	46
พัฒนาการเขียนของเด็กปฐมวัย.....	47
ความสัมพันธ์การวาดภาพกับการบันทึกของเด็กปฐมวัย.....	48
การส่งเสริมการบันทึกของเด็กปฐมวัย.....	56
ความสำคัญการบันทึกกับการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ.....	57
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบันทึก.....	60
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	64
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	64
การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ.....	65
วิธีดำเนินการเก็บทดลอง.....	70
การวิเคราะห์ข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	72
สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	72
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	76

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	79
ความมุ่งหมายของการวิจัย	79
สมมติฐานในการวิจัย	79
ขอบเขตของการวิจัย	79
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	80
วิธีดำเนินการทดลอง	81
การวิเคราะห์ข้อมูล	81
สรุปผลการวิจัย	82
อภิปรายผล	82
ข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัย	87
ข้อเสนอแนะทั่วไป	89
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	90
 บรรณานุกรม	 91
 ภาคผนวก	 100
ภาคผนวก ก	101
ภาคผนวก ข	118
ภาคผนวก ค	125
ภาคผนวก ง	131
ภาคผนวก จ	133
 ประวัติย่อผู้วิจัย	 135

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การแปลผลระดับพฤติกรรมความร่วมมือ	68
2 แบบแผนการทดลอง	69
3 วันและกิจกรรมที่ทำการทดลองและสังเกต	71
4 คะแนนพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม การเพาะปลูกพืช ประกอบการบันทึก โดยรวมและรายด้าน	76
5 การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก โดยรวมและรายด้าน	77
6 ค่าความสอดคล้องของพฤติกรรมกับจุดประสงค์ (IOC)	132

บัญชีภาพประกอบ

ตาราง	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิด.....	8
2 ภาพวาดของเด็กอายุ 2.5 ปี.....	48
3 ภาพวาดเด็กอายุ 3 ปี.....	49
4 ภาพวาด “แม่ไปซื้อของ” ของเด็กอายุ 4 ปี.....	50
5 ภาพวาด “คน” ของเด็กอายุ 4 ปี.....	50
6 ภาพวาด “ฉันอยู่บนถนน” ของเด็กอายุ 5.5 ปี.....	51
7 ภาพวาด “ฉันกำลังเล่นอยู่ในสวนหย่อมโรงเรียน” ของเด็กอายุ 5 ปี.....	52
8 ภาพวาด “ครอบครัวของฉัน” ของเด็กอายุ 7 ปี.....	52
9 ภาพวาด “รถและตึก” ของเด็ก 7 ปี.....	53
10 ภาพวาดของเด็กอายุ 11 ปี.....	53
11 ตัวอย่างการเขียนบันทึก” การสังเกตกึ่งกิจ” ของเด็กอายุ 5 ปี.....	57
12 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและ หลังการทดลองแยกรายด้าน.....	78

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันสังคมไทยได้ปรับเปลี่ยนสภาพไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ จากสังคมที่มีวิถีชีวิตที่เคยพึ่งพาเกื้อกูล มีความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นสังคมที่เข้าสู่ระบบการแข่งขัน ทำให้สังคมและวิถีชีวิตความเป็นไทยเปลี่ยนไป สิ่งเหล่านี้นับวันจะรุนแรงขึ้น และจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศไทยซึ่งต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายบริบท จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาคนและระบบ ให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม นำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกันโดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่ม ทุกวัยตลอดชีวิต ให้เด็กได้ฝึกคิด วิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เป็นระบบรู้จักเข้าใจและสามารถควบคุมตนเองได้อย่างเหมาะสม รู้ถึงความสามารถที่ตนเองมีอยู่และที่สำคัญคือการร่วมมือกับผู้อื่นผ่านการเรียนรู้ร่วมกันจากประสบการณ์จริง และมีความสุขจากการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ปัญหาและการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

ความร่วมมือเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่สามารถพัฒนาได้กับบุคคลให้เกิดคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์การอยู่ร่วมกันในสังคมการเรียนรู้ที่จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจึงเป็นเรื่องจำเป็นในการดำรงชีวิต แต่ถ้ามุขยี่ไม่ร่วมมือกันย่อมนำความยุ่งยากมาสู่สังคม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2551: 102) ซึ่ง การสร้างพฤติกรรมความร่วมมือให้บุคคลในสังคมต้องเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย นักการศึกษาระดับปฐมวัยตระหนักถึงความสำคัญของพฤติกรรมความร่วมมือ (Cooperative Behaviors) ของเด็กมานานนับสิบปี ธรรมชาติของวัยนี้มืออย่างต่อเนื่องและทวีมากขึ้น เนื่องจากความก้าวร้าวรุนแรงที่เพิ่มขึ้นของสังคมและมีผลกระทบจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจและความเสื่อมทางจริยธรรม ทำให้จำเป็นต้องเน้นการพัฒนาเด็กให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี รู้จักทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์สังคมและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (พัชร ฝโยธิน. 2540: 59) กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของพฤติกรรมความร่วมมือซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทักษะทางสังคม ดังจะเห็นได้ใน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัย 0 - 5 ปี ไว้ 12 ประการด้วยกัน ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 1 ใน 12 ประการ ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุขนั้นเด็กจะต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นร่วมมือกับผู้อื่น โดยเรียนรู้จากการเล่นร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน ซึ่งสามารถปลูกฝังได้ตั้งแต่ในระดับปฐมวัย เพื่อเป็นการปูพื้นฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็กและเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้าไปเรียนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

พฤติกรรมความร่วมมือจึงเป็นส่วนสำคัญของพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งมีลักษณะการ รับผิดชอบพฤติกรรมของตนเอง (Morrison. 1995: 481) การช่วยเหลือบุคคลอื่นให้ได้รับความสำเร็จ การยอมรับความช่วยเหลือ การเป็นผู้นำอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น การมีจุดมุ่งหมาย ร่วมกันซึ่งเกิดจากการประสานจุดมุ่งหมายของแต่ละบุคคลเข้าด้วยกัน (Staub. 1978: 381-382) และในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมร่วมมือให้แก่เด็กปฐมวัยต้องจัดให้เหมาะสมกับพัฒนาการ และความต้องการทางสังคมของเด็ก ซีเฟลด์ และคล็อก (Seefeldt. 1990: 264; & Krogh. 1990: 216) กล่าวว่าเด็กวัย 3-5 ปี จะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเรียนรู้ทักษะทางสังคม เด็กวัยนี้ควรได้มีโอกาส พัฒนาทักษะดังกล่าวในด้านความร่วมมือการช่วยเหลือ การเจรจา ความขัดแย้ง พุดคุยเพื่อแก้ปัญหา ระหว่างเด็กกับบุคคลอื่น และ เป็นวัยที่สามารถพัฒนาความร่วมมือการมีส่วนร่วม การยอมรับฟัง ความคิดเห็น ความรู้สึกของผู้อื่น รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือ เข้าใจบทบาทของตนเอง รับผิดชอบและ แสดงความเป็นผู้นำในกลุ่มเพื่อนเช่นเดียวกัน ดังนั้นเด็กวัยนี้จึงเป็นช่วงที่เหมาะสมในการส่งเสริม พฤติกรรมความร่วมมือ เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยที่ดีเพราะประสบการณ์ทางสังคมที่เด็กได้รับ ในระยะแรกของชีวิตจะส่งผลต่อบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ตามทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของอีริกสัน ที่กล่าวว่า การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ที่เด็กได้รับจะส่งผลต่อพื้นฐานของการพัฒนาการ ในขั้นต่อไป

กิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือที่เหมาะสมกับพัฒนาการและความต้องการทาง สังคม คือกิจกรรมที่เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกันกับผู้อื่น อันได้แก่ ทักษะ การสื่อสาร การพูด การฟัง การได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ตลอดจนการคิดถึงคนรอบข้างอย่างเข้าอก เข้าใจ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกให้เกิดขึ้น การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดพฤติกรรม ความร่วมมือสามารถจัดได้หลายกิจกรรม กิจกรรมการเพาะปลูกพืช เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถจัด เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กทำงาน ร่วมกับผู้อื่น ฝึกความมีระเบียบวินัยในการทำงานมีความรับผิดชอบ ช่วยเหลือผู้อื่น ยิ่งไปกว่านั้น กิจกรรมการเพาะปลูกพืชนี้จะช่วยให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน มีความสนใจ เด็กสามารถถ่ายทอด สื่อสารด้านภาษา เกิดความสนิทสนม ให้โอกาสเด็กปรับตัวในการทำกิจกรรม ตลอดจนการเรียนรู้ ถึงธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2538: 3; อ้างอิงจาก Blakley; other. 1989: 71-72) อีกทั้งเด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งเกิดจากพื้นฐานแนวคิดทาง ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นให้เห็นว่าเด็กปฐมวัยที่เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ผู้ใหญ่เตรียมสภาพแวดล้อม ให้นั้น ทำให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้จากของจริงผ่านกระบวนการกับสิ่งนั้น ๆ ดังทฤษฎีพัฒนาการทาง สติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยการลงมือกระทำ ให้โอกาสเด็กเป็นผู้คิดริเริ่ม และตัดสินใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ของเด็กวัย 4-7 ปี ในการเล่นหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ตาม

แนวทฤษฎีของอีริกสัน (Erickson) ซึ่งสอดคล้องกับไวทสกี (Vygotsky) ในเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมก่อให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาการทางภาษา หรือแม้แต่ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เน้นในเรื่องของการเรียนรู้โดยการลงมือกระทำและเน้นเด็กเป็นสำคัญในการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2543: 36) ดังนั้นกิจกรรมการเพาะปลูกพืชจึงเป็นกิจกรรมหนึ่ง ที่ควรนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัยภายใต้แนวคิดทฤษฎีนักศึกษาดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือในการเรียนรู้ และก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตทางสังคม เศรษฐกิจ โภชนาการ ทั้งนี้ กิจกรรมการเพาะปลูกพืชซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเกษตรกรรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงความเป็นห่วงเด็กและเยาวชนในปัจจุบันที่สนใจ วิชาเกษตรกรรมน้อย ฝากให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมให้เด็กสนใจการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมมากขึ้น โดยสอดแทรกวิชาการเกษตรไว้ใน การศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา โดยอาจจะกำหนดไว้ใน หมวดวิชาใด หรือกำหนดเกี่ยวกับเรื่องการเกษตรขึ้นมาเฉพาะ อย่างน้อยเด็กสามารถนำความรู้ด้าน การเกษตรไปประกอบอาชีพได้ (ไทยรัฐ. 2550: 17) ส่วนในระดับปฐมวัยก็เป็นการศึกษาอีกระดับ หนึ่ง ที่ควรให้ความสำคัญและจัดการศึกษาในรูปแบบของกิจกรรมสอดแทรกในหน่วยการสอนเพื่อให้ เด็กได้เห็นความสำคัญ เพราะวิชาเกษตรกรรมเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของคนไทยมาช้านานและ ควรได้รับการปลูกฝังการเรียนรู้ดังกล่าว

การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช เป็นการจัดกิจกรรมให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง คือให้เด็ก ได้ฝึกลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอนด้วยตนเอง ตั้งแต่การเลือกพืชที่ต้องการจะปลูก เพื่อนำไปใช้ประกอบ อาหารรับประทาน ประโยชน์ของพืชชนิดนั้น ที่มีต่อร่างกาย ขั้นตอนวิธีการปลูกและการดูแล เด็กจะ ได้เรียนรู้การ ดูแลบำรุงพืชผักที่ตนเองปลูกให้เจริญเติบโตมีสภาพที่สมบูรณ์ ขณะที่เด็กลงมือ ปฏิบัติการเพาะปลูกพืชทุกขั้นตอน เด็กได้บันทึกการเรียนรู้จากการสังเกต กระบวนการ ขั้นตอน การปลูกพืช และการเจริญเติบโตของพืชมีสภาพที่สมบูรณ์ จนระยะเวลาเหมาะสมในการเก็บเกี่ยว นำมาประกอบอาหารได้ และเด็กได้เรียนรู้วัฏจักรการเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงของพืช ด้วย การบันทึก การขีดเขียน วาดภาพ ระบายสี ลงในสมุดบันทึก ทุกขั้นตอนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม ดังกล่าวช่วยให้เด็กปฐมวัยได้ถ่ายทอดความคิดและจินตนาการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากประสบการณ์ ในการทำกิจกรรม เด็กได้เพิ่มความรู้ ความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ โดยถ่ายทอดความคิดเป็น ภาษาบอกเล่าสิ่งที่ตนเองได้บันทึกไว้สื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจจากผลงานการบันทึกของตนเอง ดังนั้น สิ่งที่สำคัญของการบันทึก นักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงบทบาทของครูในการส่งเสริมการเรียนรู้ ของเด็กคือฝึกให้เด็กมีการบันทึกข้อมูลจากสิ่งที่ได้เรียนรู้เพื่อเป็นการทบทวนหรือประเมินความคิด ของเด็กเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน จะช่วยให้เด็กเชื่อมโยงตรวจสอบความคิดต่าง ๆ ที่ซับซ้อนในการเรียน ช่วงหนึ่ง (ทิพย์รัตน์ นพฤทธิ์. 2542: 3; อ้างอิงจาก Norwood; & Carter. 1994) และไตร่ตรองพิจารณา นำสิ่งที่เรียนไปประยุกต์และสะท้อนถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น (บาซานติ มาจุมดา. 2544: 125) การส่งเสริม ให้เด็กฝึกเขียนบันทึกต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวัยเป็นประจำสม่ำเสมอจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านการคิด การเขียน การสะสมความรู้ และปลูกฝังนิสัยรักการเขียนให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย (มิ่งขวัญ กิตติวรรณกร. 2542: 103) สำหรับรูปแบบการบันทึกอาจเขียนโดยการเขียนบรรยาย แผนภูมิ วาดภาพตามความ

ถนัดของเด็กโดยไม่ต้องคำนึงถึงรูปแบบการเขียน (สมชาย วรกิจเกษมสกุล. 2542: 103) ซึ่งการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกนี้เอง เด็กได้เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของพืชตามระยะเวลาการเจริญเติบโต เด็กสามารถบันทึก ในลักษณะของการขีด เขียน เส้นขยุกขยิก เขียนคำตามที่คิดขึ้นเองและวาดภาพ ซึ่งจะสอดคล้องกับพัฒนาการของตัวเด็กเอง หรือ บันทึกจากการวัดการเจริญเติบโต แล้วจัดทำแผนภูมิ เป็นต้น

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก จะส่งผลต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย มากน้อยเพียงใด และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยที่เหมาะสมกับตนเอง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัยได้ใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการศึกษาปฐมวัยต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยทั้งโดยรวม และรายด้าน ได้แก่ การช่วยเหลือ การเป็นผู้นำผู้ตาม ความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการศึกษาครั้งนี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ ของเด็กปฐมวัย ได้เห็นความสำคัญ และความเข้าใจเกี่ยวกับการบันทึกการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย สามารถนำไปส่งเสริมพัฒนาเด็กในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เด็กปฐมวัยชาย – หญิง อายุ 4 -5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาล 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 จำนวน 2 ห้องเรียน เป็นจำนวนเด็กนักเรียนทั้งหมด 60 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือเด็กปฐมวัย ชาย – หญิง อายุ 4 – 5 ปี ที่กำลังศึกษา อยู่ชั้นอนุบาล 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการจับสลากเลือกห้องเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 1 ห้องเรียนจากทั้งหมด 2 ห้องเรียน เป็นจำนวนเด็ก 30 คน
2. ผู้วิจัยทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่เป็นประชากร โดยใช้แบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วนำคะแนนที่ได้มาเรียงลำดับจากต่ำไปสูง คัดเลือกเด็กที่มี คะแนนต่ำ จำนวน 15 คนแรกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึก
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมความร่วมมือ

ระยะเวลาในการทดลอง

การทดลองครั้งนี้ผู้วิจัยทำการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ทำการทดลอง เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 60 นาที กลุ่มตัวอย่างได้รับการทดลองทั้งสิ้น 24 ครั้ง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กชาย – หญิง อายุระหว่าง 4-5 ปี ที่กำลังศึกษา อยู่ในชั้นอนุบาล 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1
2. การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก หมายถึง การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ที่让孩子ปฐมวัยได้ทำกิจกรรมการเพาะปลูกพืชร่วมกัน จัดกิจกรรมเป็น โดยในการปฏิบัติ กิจกรรม สมาชิกในกลุ่มมีการวางแผน แบ่งหน้าที่กันทำ เสนอความคิด และบอกความต้องการของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรม เจาะตกลงใช้ของร่วมกัน ผลัด เปลี่ยนบทบาทหน้าที่กัน ช่วยเหลือกัน และแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการเพาะปลูกพืช กิจกรรมที่จัด ได้แก่ การปลูกผักสวนครัว ไล่สัตว์เด็ก การเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเพาะเมล็ด การบำรุงรักษา ถอนหญ้า พรวนดิน ใส่ปุ๋ย รดน้ำ ฝึกล้างการเจริญเติบโตของพืช การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการนำมาประกอบอาหาร หมุนเวียนกิจกรรมตามธรรมชาติการเจริญเติบโตของพืช ในช่วงนำเข้าสู่กิจกรรมให้เด็กได้บันทึก การสังเกตสิ่งที่พบเห็นและการเปลี่ยนแปลงของพืชในแต่ละวัน ด้วยการวาดภาพ ระบายสี จัดทำกราฟ

เปรียบเทียบการเจริญเติบโต ช่วงระหว่างการจัดกิจกรรมและเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรม เด็กสรุปโดยการบันทึกเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรม โดยการขีดเขียน วาดภาพระบายสีเช่นเดียวกัน ลงในสมุดบันทึกการเรียนรู้ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นซึ่งมีทั้งกิจกรรมบันทึกการเรียนรู้ กิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมบันทึกรายบุคคล การดำเนินกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบกับการบันทึกนั้น ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม จะปลูกฝังและฝึกฝนให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือ ได้แก่ การช่วยเหลือ ความรับผิดชอบ การเป็นผู้นำผู้ตาม และการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมประกอบด้วย จุดประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม สื่อการเรียนการสอน และวิธีการประเมินผล สำหรับขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

2.1 ขั้นเตรียม แนะนำข้อตกลงในการเรียนรู้ร่วมกัน จัดเด็กปฐมวัยเป็นกลุ่มย่อย ๆ

แนะนำการทำงานร่วมกัน และให้รู้จักบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกัน เตรียมสถานที่ ที่จะปลูกพืช เตรียมดิน เตรียมอุปกรณ์เครื่องมือการเพาะปลูก สื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียนรู้ เกี่ยวกับการเพาะปลูก อุปกรณ์การทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกหลังการเก็บเกี่ยวได้แก่ การประกอบอาหาร

2.2 ขั้นดำเนินการ มีดังนี้

2.2.1 ขั้นนำ เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการสนทนาซักถาม เล่านิทาน ร้องเพลง ศึกษาเอกสารสถานที่ที่ปฏิบัติจริง อธิบาย สาธิตขั้นตอนการทำงาน

2.2.2 ขั้นดำเนินกิจกรรมกลุ่ม หรือ ขั้นปฏิบัติ เด็กปฐมวัยเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย และ รายบุคคล โดยแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ในการทำงานซึ่ง มีการวางแผน และปฏิบัติจริงในงานกิจกรรมเพาะปลูกพืช เช่น การเตรียมดิน การเพาะเมล็ด การใส่ปุ๋ย การดูแลรดน้ำ การเก็บเกี่ยว การประกอบอาหาร สังเกตการเปลี่ยนแปลงการเจริญเติบโตของพืชด้วยการบันทึก ขีดเขียน ระบายสี ทำกราฟ แผนภูมิการเจริญเติบโต เป็นต้น ขณะปฏิบัติกิจกรรม และปฏิบัติตามข้อตกลงเบื้องต้นในการทำงานของกลุ่มทุกครั้ง

2.2.3 ขั้นตรวจสอบผลงาน ให้เด็กปฐมวัยเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมทุกครั้ง เป็นกลุ่มและรายบุคคล และช่วยกันแสดงความคิดเห็น

2.2.4 ขั้นสรุป ร่วมกันสรุปข้อความรู้ สนทนา ร้องเพลงและการบันทึกขีดเขียน วาดภาพระบายสีที่สัมพันธ์กับกิจกรรม ลงในสมุดบันทึกการเรียนรู้ นำเสนอผลงานตนเองโดยการเล่าเรื่อง ครูจัดบันทึก นำผลงานจัดแสดง และเก็บผลงานเพื่อประเมินความก้าวหน้าในพัฒนาผลงานเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการทดลอง

3. พฤติกรรมความร่วมมือ หมายถึง การแสดงออกของเด็กปฐมวัยขณะปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม แสดงออกด้วยการกระทำหรือคำพูดของเด็กที่สะท้อนการทำงานของกลุ่ม ระหว่างการทำกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก มีดังนี้

3.1 การช่วยเหลือ หมายถึง การแสดงออกของเด็กปฐมวัยขณะปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เป็นกลุ่ม การแสดงออกด้วยการกระทำหรือคำพูดของเด็กปฐมวัย ในการช่วยเพื่อนทำกิจกรรม การรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน และช่วยหยิบ ส่งวัสดุอุปกรณ์ให้เพื่อน ทั้งที่เป็นการขอร้อง และไม่ได้ขอร้อง เพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

3.2 การเป็นผู้นำ หมายถึง การแสดงออกของเด็กปฐมวัยขณะปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เป็นกลุ่ม การแสดงออกของเด็กปฐมวัยด้วยการกระทำหรือคำพูด ด้วยการแสดงความคิดเห็น หรือบอกความต้องการของตนเองในการทำกิจกรรม ให้คำแนะนำเพื่อนในขณะปฏิบัติกิจกรรม ยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ในการปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

3.3 ความรับผิดชอบ หมายถึง การแสดงออกของเด็กปฐมวัยขณะปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เป็นกลุ่ม การที่เด็กแสดงออกด้วยการกระทำหรือคำพูดต่อกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ที่ได้รับมอบหมายเป็นกลุ่มเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด รวมถึงการล้าง เก็บวัสดุอุปกรณ์ และทำความสะอาดบริเวณที่ใช้ทำกิจกรรม ทำตามข้อตกลงที่วางไว้ร่วมกัน

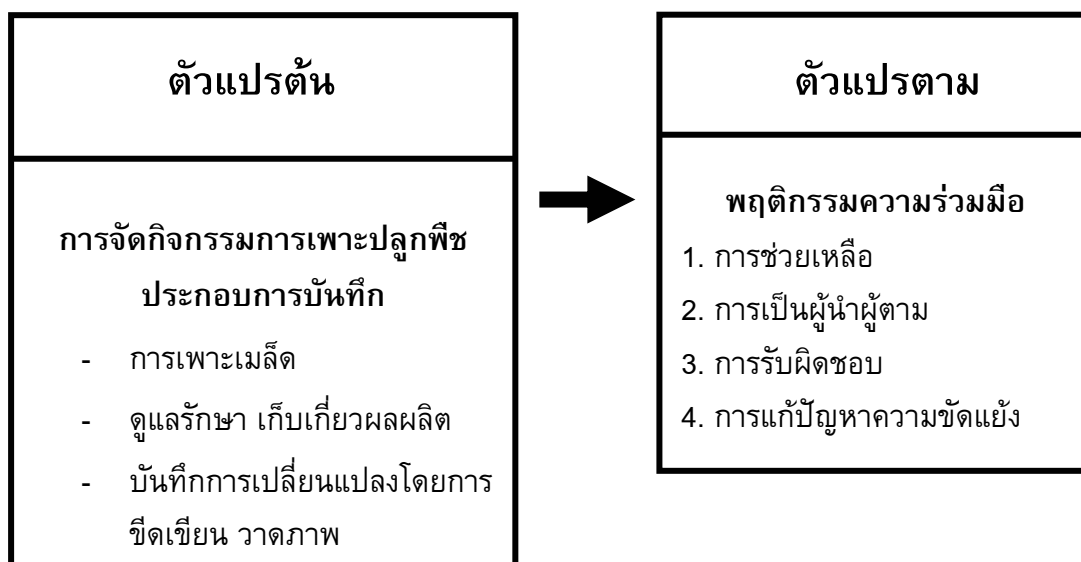
3.4 การแก้ปัญหาความขัดแย้ง หมายถึง การแสดงออกของเด็กปฐมวัยขณะปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม การแสดงออกด้วยการกระทำหรือคำพูดของเด็กที่เกิดปัญหาความขัดแย้ง และการปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชภายในกลุ่ม ตลอดจนสามารถอธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ได้ เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น ตลอดจนเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้บางครั้งเช่นเดียวกัน

พฤติกรรมความร่วมมือ วัดโดยแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย และนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า โดยศึกษางานวิจัยที่มุ่งส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้ เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้หยิบจับ สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ทำให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันกับเพื่อนในการปฏิบัติกิจกรรม ก่อให้เกิดทักษะทางสังคมในด้านพฤติกรรมความร่วมมือ โดยใช้แนวคิดทางทฤษฎีการเรียนรู้ พัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) จอร์น ดิวอี้ (John Dewey) และ ไวทสกี (Vygotsky) ในเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมก่อให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาการทางภาษา โดยสื่อสารด้วยการบันทึกการขีดเขียน ลักษณะคล้ายตัวหนังสือ การวาดภาพ พร้อมกับให้เด็กเล่าเรื่องราวที่บันทึกลงในสมุดบันทึกของเด็ก ให้เพื่อนและครูฟังเพื่อเป็นการทบทวนการเรียนรู้ของเด็ก ส่วนการจัดกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือให้แก่เด็กปฐมวัยจัดให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความต้องการทางสังคมของเด็ก โดยยึดแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของอีริคสัน (Erickson) ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม

ของซัลลิเวน (Sullivan) ทฤษฎีทางสังคมของแบนดูรา (Bandura) และทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของฮาวิกเฮอร์ส (Havighurt's Theory of Development) โดยแบ่งพฤติกรรมออกเป็น 4 ด้านตามความเหมาะสมกับพัฒนาการด้านสังคมของเด็กปฐมวัย ระดับ ชั้นอนุบาล 1 (4 - 5 ปี) ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ และได้กำหนดกรอบแนวความคิดในการศึกษาค้นคว้าเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบบันทึกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย ดังนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวความคิดการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบบันทึกมีพฤติกรรมความร่วมมือหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ
 - 1.1 ความหมายพฤติกรรมความร่วมมือ
 - 1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ
 - 1.3 ลักษณะของพฤติกรรมความร่วมมือ
 - 1.4 การส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ
 - 1.5 กิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ
 - 1.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือในระดับปฐมวัย
 - 1.7 การเล่นเกมร่วมมือ (Cooperative Play)
 - 1.8 ประโยชน์ของการเรียนรู้แบบร่วมมือสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้
 - 2.1 ความหมายของการเรียนรู้
 - 2.2 กระบวนการเรียนรู้
 - 2.3 ธรรมชาติของการเรียนรู้
 - 2.4 วิธีการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้
 - 2.6 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเพาะปลูกพืช
 - 3.1 ความหมายของการเพาะปลูกพืช
 - 3.2 ความสำคัญของการเพาะปลูกพืช
 - 3.3 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 3.4 แนวทางการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช
 - 3.5 ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมเพาะปลูกพืช
 - 3.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกพืช
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบันทึก
 - 4.1 ความหมายของการบันทึก
 - 4.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการบันทึก
 - 4.3 ประเภทของการบันทึก

- 4.4 พัฒนาการเขียนของเด็กปฐมวัย
- 4.5 ความสัมพันธ์การวาดภาพกับการบันทึกของเด็กปฐมวัย
- 4.6 การส่งเสริมการบันทึกของเด็กปฐมวัย
- 4.7 การบันทึกกับการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ
- 4.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบันทึก

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ

พฤติกรรมความร่วมมือเป็นรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคมที่เป็นรากฐานสำคัญ ที่ทำให้สังคมมีเสถียรภาพและนำมาซึ่งความสำเร็จ มนุษย์เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การกระทำของแต่ละบุคคลมีผลต่อตนเองและต่อสังคม เมื่อมนุษย์ร่วมมือกันย่อมเกิดประโยชน์แก่สังคม แต่ถ้ามนุษย์ไม่ร่วมมือกันย่อมนำความยุ่งยากมาสู่สังคม (อารีรัตน์ ญาณะศร. 2544: บทนำ; อ้างอิงจาก วราคม ที่สุกะ. 2527: 153) พฤติกรรมความร่วมมือจึงควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นคุณลักษณะนิสัยประจำของคนในสังคม ซึ่ง เฮอร์ลิค (รัชดาภรณ์ อินทะนิน. 2544: 7; อ้างอิงจาก Hurlock. 1987: 228) ได้กล่าวว่า ทักษะทางสังคม เป็นความสามารถในการแสดงพฤติกรรมให้ตรงกับแบบแผนที่สังคมยอมรับเพื่อให้สามารถเข้ากับสังคมได้ ดังนั้นพฤติกรรมความร่วมมือจึงเป็นทักษะที่สำคัญของพัฒนาการทางสังคม และควรได้รับการพัฒนาในเด็กระดับปฐมวัย

1.1 ความหมายของพฤติกรรมความร่วมมือ

สลาบิน (Slavin. 1983: 3-5) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือไว้ว่า ความร่วมมือหมายถึง การที่สมาชิกในกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สามารถที่จะทำงานร่วมกัน มีการสื่อสาร กระตุ้น หรือขอร้องให้สมาชิกในกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

ซีเฟลท์ และบาร์บิว (Seefeldt; & Barbour. 1986: 402) กล่าวว่า การให้ ความร่วมมือ (Cooperating) เป็นทักษะการลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง คิดถึงประโยชน์ของกลุ่มเป็นสำคัญ

วิจิตร อาวะกุล (2542: 309) กล่าวว่า ความร่วมมือ (Cooperating) หมายถึง ความพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อบรรลุถึงความสำเร็จของงานด้วยความเต็มใจ

จอห์นสัน และโรเจอร์ (Johnson; & Roger. 1994: 1) กล่าวถึงการดำรง ชีวิตและธรรมชาติของมนุษย์จะมีการร่วมมือกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการติดต่อสื่อสารระหว่างบนโลกอันกว้างใหญ่นับว่าพฤติกรรมความร่วมมือเป็นพฤติกรรมที่สร้างขอบเขต คุณค่าและความก้าวหน้าให้มนุษย์เป็นหัวใจสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมของคนล้วนแต่เป็นพฤติกรรมความร่วมมือทั้งสิ้น

จากความหมายที่นักการศึกษากล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมความร่วมมือหมายถึง การแสดงออกของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการช่วยกันปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ หรือทำงานร่วมกันโดยคำนึงถึงเป้าหมายของกลุ่มเป็นสำคัญ และมีประสิทธิภาพของการทำงาน

1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ

ทิสนา แชมมณี (2551: 98) กล่าวว่า พฤติกรรมความร่วมมือ นี้ นักการศึกษาคนสำคัญ ที่เผยแพร่แนวคิดของการเรียนรู้แบบนี้เป็นคือ สลาบิน (Slavin) เดวิด จอห์นสัน (David Johnson) และ รอเจอร์ จอห์นสัน (Roger Johnson) เขากล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป เรามักจะไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ส่วนใหญ่เรามักจะมุ่งไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนกับบทเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเป็นมิติที่มักจะถูกละเลยหรือมองข้ามไปทั้ง ๆ ที่มีผลการวิจัยชี้ชัดว่า ความรู้สึกของผู้เรียนต่อตนเอง ต่อโรงเรียน ครู และเพื่อนร่วมชั้น มีผลต่อการเรียนรู้อย่างมาก จอห์นสันและจอห์นสัน (ทิสนา แชมมณี.2551: 99; อ้างอิงจาก Johnson; & Johnson. 1994: 31-32) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนมี 3 ลักษณะคือ

1. ลักษณะแข่งขันกัน ในการศึกษาเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนจะพยายามเรียนให้ได้ดีกว่าคนอื่น เพื่อนให้ได้คะแนนดี ได้รับการยกย่อง หรือได้รับการตอบแทนในลักษณะต่าง ๆ
2. ลักษณะต่างคนต่างเรียน คือ แต่ละคนต่างก็รับผิดชอบดูแลตนเองให้เกิดการเรียนรู้ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น
3. ลักษณะร่วมกันหรือช่วยกันในการเรียนรู้ คือแต่ละคนต่างก็รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตน และในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยให้สมาชิกคนอื่นเรียนรู้ด้วย

จอห์นสัน และจอห์นสัน ชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาปัจจุบันมักส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขัน ซึ่งอาจมีผลทำให้ผู้เรียนเคยชินต่อการแข่งขันเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์มากกว่าการร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างไรก็ตาม เขาแสดงความเห็นว่า เราควรให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้ง 3 ลักษณะ โดยรู้จักใช้ลักษณะการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ ทั้งนี้เพราะในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนจะต้องเผชิญสถานการณ์ที่มีทั้ง 3 ลักษณะ แต่เนื่องจากการศึกษาปัจจุบันมีการส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขันและแบบรายบุคคลอยู่แล้ว เราจึงจำเป็นต้องหันมาส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต

องค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนแบบร่วมมือ

ในการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ ครูจะต้องคำนึงและดำเนินการตามลักษณะและองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือกันอย่างจริงจังดังนี้ (วัชรรา เล่าเรียนดี. 2547: 3-4)

1. การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางบวก (Positive Interdependent)

1.1 ครูต้องอธิบายงานที่ให้นักเรียนปฏิบัติอย่างชัดเจน

1.2 ครูตั้งวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของกลุ่ม

1.3 ครูต้องพยายามทำให้นักเรียนเข้าใจและยอมรับว่าความพยายามของตนให้ผลดี

ต่อตนเองและสมาชิกกลุ่มทุกคนการยอมรับ และพึ่งพาอาศัยทางบวก จะช่วยสร้างความผูกพันในภาระหน้าที่ต่อความสำเร็จของกลุ่มเช่นเดียวกับความสำเร็จของตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนแบบร่วมมือกัน

2. การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อกลุ่ม (Individual and Group Accountability)

2.1 สมาชิกกลุ่มทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อผลสำเร็จของกลุ่ม มีการร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงาน โดยไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน

2.2 สมาชิกกลุ่มต้องเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับเป้าหมายการทำงานกลุ่ม ต้องสามารถรับรู้ได้ รวมถึงความก้าวหน้าและความพยายามในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ทราบว่าสมาชิกคนใดต้องการความช่วยเหลือ การสนับสนุน การกระตุ้นเสริมแรงเป็นพิเศษ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จ โดยที่ทุกคนต้องเข้มแข็งและพัฒนาขึ้น

3. การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและการสร้างสรรค์ต่อกัน ระหว่างบุคคลและระหว่างสมาชิกทุกคนในกลุ่ม เนื่องจากนักเรียนต้องปฏิบัติงานร่วมกันอย่างจริงจัง ทุกคนต้องสนับสนุนช่วยเหลือกัน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในเป้าหมายเดียวกัน โดยแบ่งปันสื่อวัสดุอุปกรณ์ ช่วยเหลือสนับสนุน กระตุ้นชมเชยในความพยายามของกันและกัน

4. การสอนทักษะทางสังคม ทักษะในการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน และทักษะการปฏิบัติงานกลุ่มเป็นสิ่งที่จำเป็น และเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการเรียนรู้ในแบบดังกล่าว ดังนั้น การเรียนแบบร่วมมือกันเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนละเอียดมากกว่าการเรียนแบบแข่งขัน หรือเรียนด้วยตนเอง เพราะนักเรียนจะต้องเรียนทั้งสาระความรู้ (Task work) เช่นเดียวกับทักษะทางด้านสังคม การปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม (team work) ดังนั้นสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มจะต้องรู้ และมีความเข้าใจและมีความสามารถในการใช้ภาวะผู้นำอย่างมีประสิทธิภาพ การตัดสินใจการสร้างความเชื่อถือ การสื่อความหมาย การจัดการแก้ไขข้อขัดแย้งในกลุ่ม และการจูงใจให้ปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องสอนทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ให้นักเรียนเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้องเช่นเดียวกับการให้ความรู้ต่าง ๆ เพราะการร่วมมือกับความขัดแย้ง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

5. กระบวนการกลุ่ม (Group Processing) การปฏิบัติงานกลุ่มหรือกระบวนการกลุ่มเป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบหนึ่งของการเรียนแบบร่วมมือกัน กระบวนการจะปรากฏเมื่อสมาชิกกลุ่มร่วมกันอภิปราย จนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายกลุ่ม โดยที่สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังนั้นกลุ่มจะต้องอภิปรายให้สมาชิกทุกคนได้เข้าใจการปฏิบัติงานอย่างไรที่ช่วยและไม่ช่วยให้งานกลุ่มประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย และช่วยตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดในกลุ่มที่ควรปฏิบัติต่อไป พฤติกรรมใดควรเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนรู้จะเกิดอย่างต่อเนื่องเป็นผลจากการวิเคราะห์อย่างละเอียดว่า สมาชิกปฏิบัติงานร่วมกันอย่างไร และประสิทธิภาพกลุ่มจะพัฒนายิ่งขึ้นอย่างไร

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือดังกล่าว ไม่เพียงแต่เป็นคุณลักษณะของการเรียนแบบร่วมมือที่มีคุณภาพ แต่ยังเป็นวินัยข้อปฏิบัติอย่างจริงจังในการสร้างสรรค์ เป็นเงื่อนไขสำหรับการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันที่มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจุดเน้นหรือเป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือกันก็คือ การพัฒนาทักษะทางสังคม การปฏิบัติงานกลุ่มที่ช่วยเหลือพึ่งพากันอย่างแท้จริง จะนำไปสู่ความสามัคคีกันที่สุดในที่สุด ซึ่งทักษะทางสังคมนี้ เด็กวัย 3-5 ปี จะใช้เวลาส่วนใหญ่เรียนรู้ทักษะทางสังคมและภาษา เด็กวัยนี้จึงควรได้มีโอกาสพัฒนาทักษะทางสังคมดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือ การช่วยเหลือ การเจรจาความขัดแย้งและพูดคุยกับผู้อื่นเกี่ยวกับการแก้ปัญหา

ระหว่างเด็กกับบุคคลอื่น ครูควรสนับสนุน ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาทักษะทางสังคมอยู่ตลอดเวลา (Seefeldt. 1990: 264) ตามทฤษฎีทางสังคมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของอีริกสัน ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของชัลลิแวน ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของฮาวิกเฮอร์ส และทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของแบนดูลา ทฤษฎีที่กล่าวถึงพฤติกรรมความร่วมมือมีดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของอีริกสัน (Erikson's Theory of Development)

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของอีริกสัน เน้นถึงความสำคัญของบุคลิกภาพมนุษย์ว่าจะพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสำเร็จในแต่ละช่วงอายุ การพัฒนาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของชีวิต ถ้าบุคคลใดได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่แล้วบุคคลนั้นก็จะมีบุคลิกภาพดีและพร้อมที่จะพัฒนาขั้นต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีริกสันได้แบ่งพัฒนาการทางสังคมไว้ 8 ระยะ ในช่วงของเด็กปฐมวัย คือ 3 ระยะแรก ดังนี้ (บุศรีรินทร์ สิริปัญญาธร. 2541: 8-9; อ้างอิงจาก Gordon; & Browne. 1993: 113-115)

ขั้นที่ 1 ขั้นความไว้วางใจ – ความไม่ไว้วางใจ (Trust VS. Doubt) อายุเด็กขั้นนี้อยู่ระหว่างแรกเกิด – 1 ปี ถ้าเด็กได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอมั่นคงจากบิดามารดาจะช่วยพัฒนาความรู้สึกในด้านความเป็นตัวของตัวเองและความไว้วางใจผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีอารมณ์ที่ดีและมีความรู้สึกที่ปลอดภัย การที่เด็กได้รับการดูแลทางร่างกายอย่างสม่ำเสมอ ได้รับความอบอุ่นอย่างมั่นคงสม่ำเสมอ ได้รับการตอบสนองความต้องการ อย่างทันทีทันใด สิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจและเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมพัฒนาการในขั้นต่อไป แต่ถ้าเด็กไม่ได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ และไม่มี ความมั่นคง เด็กจะเกิดความรู้สึกไม่เชื่อมั่นในตนเอง ขาดทักษะในการที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากและภาวะกดดัน

ขั้นที่ 2 ขั้นความเป็นตัวของตัวเอง – ความไม่มั่นใจในตนเอง (Autonomy VS. Doubt) อายุเด็กขั้นนี้อยู่ระหว่าง 2 – 3 ปี ในขั้นนี้เด็กเรียนรู้การใช้ทักษะทางร่างกายและทักษะทางจิตใจ เด็กพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง และสร้างความสมดุลระหว่างความเป็นตัวของตัวเองและความไม่มั่นใจในตนเอง ถ้าเด็กได้รับการควบคุม จำกัดความอยากรู้อยากเห็น เด็กจะรู้สึกสงสัย ลังเล ไม่เชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้เด็กรู้สึกไม่ปลอดภัย ความสำเร็จในพัฒนาการขั้นนี้คือ การให้เด็กได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ ในการสำรวจโลกด้วยกิจกรรมและการเล่น

ขั้นที่ 3 ขั้นความคิดริเริ่ม – ความรู้สึกผิด (Initiative VS. Guilt) อายุของเด็กในขั้นนี้อยู่ระหว่าง 3 – 5 ปี หรือ 6 ปี ในขั้นนี้เด็กจะรู้จักร่วมมือในการวางแผนและปฏิบัติกิจกรรม เด็กต้องได้รับอิสระอย่างเพียงพอในการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่น เด็กจะให้ความสนใจ ใช้ความคิดริเริ่ม และใช้ความพยายามจนประสบความสำเร็จ ขบวนการทางสังคมในขั้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดอารมณ์รื่นเริง โกรธเคืองบิดามารดาที่ควบคุมเด็กมากเกินไปจะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกผิด การไม่จำกัดความคิดของเด็กจะส่งผลให้เด็กรู้จักการยอมรับและไม่ยอมรับสังคม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการเจริญงอกงามของพัฒนาการขั้นต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล (A Social Interpersonal Theory of Development)

เฟสท์ (Feist. 1990: 216-227) ได้รวบรวมทฤษฎีพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลของซัลลิแวน (Sullivan) ไว้ว่า ซัลลิแวนได้กำหนดขั้นพัฒนาการจากรูปแบบที่สำคัญของบุคลิกลักษณะของมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล และการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยซัลลิแวนได้แบ่งขั้นพัฒนาการออกเป็น 7 ขั้น คือ วัยทารก (Infancy) วัยเด็ก (Childhood) วัยเข้าโรงเรียน (Juvenile Era) วัยก่อนวัยรุ่น (Pre – Adolescence) วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) และวัยผู้ใหญ่ (Adulthood) ในที่นี้จะกล่าวถึงเพียงขั้นที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย คือ ขั้นวัยเด็ก (Childhood) อยู่ในระหว่างอายุ 1.5 – 2 ปี จนถึงอายุ 5 หรือ 6 ปี เป็นระยะที่มีพัฒนาการโครงสร้างประโยคทางภาษา ที่ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนเมื่อเด็กเล่นกับเพื่อนที่เสมอภาคกัน เด็กสามารถค้นพบเกี่ยวกับตัวเองและรู้จักการสร้างมิตรภาพกับผู้อื่น การที่เด็ก 2 คน สามารถเล่นบทบาทสมมติหรือเล่นละครร่วมกันนั้น เด็กจะได้เรียนรู้ถึงรูปแบบของวัฒนธรรมสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ควบคู่กับการพัฒนาทางภาษาที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ในขั้นนี้เด็กจะเกิดความวิตกกังวล แต่สามารถจัดการความวิตกกังวลได้ เด็กจะเรียนรู้คุณค่าในด้านคุณธรรมจากสิ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคม ทั้งด้านดีและไม่ดี ขณะเดียวกันเด็กจะเรียนรู้การถูกจำกัดอิสรภาพจากประสบการณ์ ความคิดเห็นของตนที่กำลังเจริญงอกงาม ในวัยนี้เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีความหมาย การเล่นร่วมกันกับผู้อื่นจะทำให้เด็กค้นพบตัวเองรู้จักผู้อื่น ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของฮาวิกเฮอร์ส (Havighurst's Theory of Development)

พรณี ชูทัย เจนจิต (2537: 77-78) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของฮาวิกเฮอร์ส (Havighurst) ไว้ว่า ฮาวิกเฮอร์สได้รับอิทธิพลแนวความคิดจากอิริคสันเกี่ยวกับพัฒนาการแต่ละช่วงวัยของบุคคล โดยเขาได้อธิบายว่าในแต่ละช่วงวัยของชีวิตนั้นเป็นงานประจำ ซึ่งเป็นงานที่เด็กแต่ละคนควรจะได้ทำในช่วงนั้น ๆ ถ้าบุคคลใดไม่ประสบความสำเร็จในงานนั้นจะมีผลต่อการปรับตัว ฮาวิกเฮอร์สได้แบ่งงานที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคมในวัยทารกและวัยเด็กตอนต้นออกเป็น 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 เด็กสามารถมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความจริงทางสังคม และทางกายภาพซึ่งหมายถึง การที่เด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว เช่น พ่อ แม่ โรงเรียน ครู ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

ประการที่ 2 เด็กสามารถที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับพี่น้องและบุคคลอื่น ๆ รวมทั้งชอบเลียนแบบบุคคลอื่น

ประการที่ 3 เด็กสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกกับสิ่งที่ผิดและเริ่มมีพัฒนาการทางจริยธรรม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura)

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (รัชดาภรณ์ อินทะนิน. 2544: 9; อ้างอิงจาก Bandura. 1977: 22-27) กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์มีการเรียนรู้พฤติกรรมจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งโดยตรง (Direct Experience) คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และโดยอ้อม (Indirect Experience) คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น หรือการเรียนรู้จากตัวแบบ (Learning Throught Modeling) ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยอาศัยกระบวนการสังเกต (Observational Process) การเรียนรู้ส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันเป็นการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสังเกตตัวแบบ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. กระบวนการสนใจ (Attentional Process) เป็นกระบวนการเลือกและรับรู้ลักษณะของพฤติกรรมที่สำคัญของตัวแบบ โดยผู้สังเกตจะต้องให้ความสนใจและรับรู้ลักษณะที่สำคัญให้ถูกต้อง แล้วนำสิ่งที่ได้จากการสังเกตมาสรุปรวบรวมไว้เป็นขั้นตอนเพื่อให้ง่ายต่อการจำ ซึ่งความสนใจนี้จะทำให้สามารถจำแนกพฤติกรรมที่สำคัญออกจากพฤติกรรมอื่นของตัวแบบได้ การรับรู้จะเกิดขึ้นได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสนใจจากตัว ผู้สังเกตหรือจากโครงสร้างและลักษณะของตัวแบบ ได้แก่ ความชัดเจน ความซับซ้อน ความน่าสนใจของตัวแบบ รวมทั้งองค์ประกอบ ด้านสัมพันธภาพระหว่างตัวแบบกับผู้สังเกต

2. กระบวนการคงไว้ (Retention Process) เป็นกระบวนการของการจำเป็นการรวบรวมลักษณะพฤติกรรมที่ได้จากการสังเกตไว้ในระบบความจำในรูปของสัญลักษณ์ (Symbolic Forms) ได้แก่ จินตภาพ (Image) และภาษา (Verbal) เมื่อบุคคลได้เห็นพฤติกรรมของตัวแบบที่ตนสนใจ การรับรู้จะเกิดขึ้น และเมื่อพฤติกรรมสิ้นสุดลง มโนภาพของพฤติกรรมดังกล่าวจะยังคงอยู่ในความทรงจำและจะถูกดัดแปลงเป็นสัญลักษณ์ทางภาษา ซึ่งสามารถจดจำได้ง่ายและนานกว่า

3. กระบวนการแสดงออก (Motor Reproduction Process) เป็นกระบวนการแปลงสัญลักษณ์ในระบบความจำออกมาเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะถูกต้องหรือใกล้เคียงกับตัวแบบหรือไม่ขึ้นอยู่กับปริมาณการเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตและความสามารถที่มีอยู่ในตัวบุคคลนั้น

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) การเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้นมนุษย์ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมที่ตนได้รู้มาทั้งหมด แต่จะเลือกพฤติกรรมของตัวแบบที่ก่อให้เกิดผลดีตอบแทนมากกว่าพฤติกรรมที่ตนได้รู้มาทั้งหมด การประเมินพฤติกรรมของตัวแบบจึงเป็นไปในรูปของการรับเอาสิ่งที่ทำให้ตนพึงพอใจและปฏิเสธสิ่งที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่พึงพอใจ

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าพฤติกรรมความร่วมมือที่เกิดขึ้นนั้น เป็นพฤติกรรมที่สำคัญของพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย เด็กต้องได้รับอิสระอย่างเพียงพอในการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่น เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จากสิ่งแวดล้อมจะทำให้เด็กค้นพบตัวเองรู้จักผู้อื่น ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้ ทั้งที่เห็นตัวแบบ การรับรู้จะเกิดขึ้นได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสนใจของตัวเด็กเอง

และจะมีการพัฒนาไปตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการในแต่ละช่วงอายุ เช่น เด็กวัย 3-6 ปี เด็กจะรู้จักร่วมมือในการวางแผนและปฏิบัติกิจกรรม เด็กต้องได้รับอิสระอย่างเพียงพอในการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่น ถ้าเด็กคนใดได้รับการตอบสนองจากสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่ จะทำให้เด็กมีบุคลิกภาพที่ดี พฤติกรรมความร่วมมือทางสังคมก็จะมีความพร้อมที่จะพัฒนาขึ้นสูงต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เด็กสามารถแสดงความรู้สึกและแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ โดยเป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่ได้รับอิทธิพลจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นในสังคมและขณะเดียวกันก็เป็นพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นในสังคมนั้น ๆ ด้วย พฤติกรรมทางสังคมจึงแสดงออก ได้หลายลักษณะ หากพิจารณาตามระดับอายุ ก็เซลและอิลก์ (Gesell; & Ilg. 1964: 354-355) ได้อธิบายถึงลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กก่อนวัยเรียนช่วงอายุ 4 ถึง 6 ปี ว่า

1. อายุ 4 ปี ช่วงอายุนี้เด็กจะเล่นร่วมมือกันกับเพื่อนสนิท สนทนากับเพื่อนและมีการเล่นแบบจินตนาการ แต่มักมีพฤติกรรมต่อไปนี้ คือ กีดกันเพื่อน พุดไม่มีสาระ โต้เถียงทะเลาะวิวาท สนใจเพื่อนวัยเดียวกันมากกว่าผู้ใหญ่ ดูแลเด็กที่อายุน้อยกว่าหรือชียายและมีเพื่อนสนิทเป็นเพศเดียวกันกับตน

2. อายุ 5 ปี ช่วงอายุนี้เด็กจะเล่นกับเด็กอื่นได้ดี โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีขนาดเล็กไม่ยืนกรานที่จะเล่นด้วยวิธีที่ตนชอบ และไม่วิตกกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้อื่น ชอบเล่นกับเพื่อนวัยเดียวกัน หากไม่มีผู้ดูแล เด็กบางคนจะมีพฤติกรรมเกเรมาก ทำตัวเป็นนาย และร้องไห้รุนแรงแต่ก็พร้อมที่จะหยุดได้ง่าย นอกจากนั้นเด็กยังเล่นกับเพื่อนนอกบ้านมากขึ้น และมีความสัมพันธ์ดีกว่าภายในบ้าน

3. อายุ 6 ปี ช่วงอายุนี้เด็กสนใจที่จะคบเพื่อน มีเพื่อน และอยู่กับเพื่อนมากกว่า มักใช้คำว่า “เพื่อนที่โรงเรียน” หรือ “เพื่อนเล่น” อยู่กับเพื่อนได้นาน นอกจากไม่มีผู้ดูแลและอาจทะเลาะกัน ตีกัน เพราะต่างฝ่ายต่างไม่ยอมกัน มีพฤติกรรมการเล่นเรื่องที่ไม่มีสาระมากขึ้น มักทำตัวเด่นและเป็นนายในหมู่เพื่อน

ส่วน ซีเฟลท์ (Seefeldt. 1980: 7-11) ก็ได้อธิบายถึงลักษณะพฤติกรรม ทางสังคมของเด็กก่อนวัยเรียนไว้เช่นกัน ซึ่งเป็นช่วงอายุ 3 ถึง 6 ปี คือ

1. อายุ 3 ปี ช่วงอายุนี้เด็กจะเห็นว่าตนเป็นคนสำคัญที่สุด มีความสุขที่จะเล่นคนเดียว แม้ในขณะที่เล่น เด็กชอบที่จะนั่งเล่นอยู่ข้างๆ ผู้อื่น แต่เด็กก็จะไม่เล่นเป็นกลุ่ม ไม่ให้ความร่วมมือและไม่มีการแบ่งปัน โดยเด็กอายุนี้ยังไม่มีเพื่อนที่ชอบเป็นพิเศษและจะเล่นเฉพาะกับเด็กอื่นที่มาอยู่ใกล้ ๆ เท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นช่วงของการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง

2. อายุ 4 ปี ช่วงอายุนี้เด็กจะเริ่มสนใจผู้อื่นมากขึ้น จึงเริ่มเล่นกับผู้อื่นบ้างในบางสถานการณ์ ชอบเล่นบทบาทสมมติ เล่นเลียนแบบชีวิตครอบครัวที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน แต่โดยทั่วไปเด็กยังคงมีลักษณะที่แสดงถึงความก้าวร้าวทางกาย เอะอะ ไม่ระมัดระวัง เกเร และยังมีลักษณะของการเป็นนาย แต่ขณะเดียวกันก็จะเริ่มเป็นผู้ช่วยที่ดี มีท่าทีแสดงความเป็นมิตรเริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนและการรอคอย เริ่มมีการแบ่งปัน

3. อายุ 5 ปี ช่วงอายุนี้เด็กจะมีความเป็นมิตรมากขึ้น มีความกระตือรือร้นที่จะให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เริ่มเข้ากลุ่มใหญ่ขึ้น จาก 2 คน เป็น 5 คน เริ่มมีเพื่อนที่ถูกใจเป็นพิเศษชอบเล่นละครสมมติ เล่นเลียนแบบ เล่นละครใบ้ การทะเลาะกับเพื่อนลดน้อยลง เพราะเด็กเริ่มเข้าใจและยอมรับความสำคัญของผู้อื่น เริ่มมีความเห็นคล้อยตาม และเริ่มมีความรู้สึกไม่พอใจถ้าเพื่อนในกลุ่มไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม

4. อายุ 6 ปี ช่วงอายุนี้เด็กจะเริ่มมีการประสานสัมพันธ์กับผู้อื่น เล่นเป็นกลุ่มและมักเป็นเพื่อนเพศเดียวกัน เริ่มรู้สึกกังวลเกี่ยวกับสังคมภายในกลุ่มของตน แต่ในการเล่นยังชอบแสดงเป็นตัวเด่น เล่นรุนแรง ต้องการชนะและพยายามชนะเป็นที่หนึ่ง และหากการเล่นมีกฎเกณฑ์ที่ยากเกินความสามารถของตนก็จะพยายามปรับกฎให้เป็นประโยชน์กับตนเองแทน

เฮอร์ลอค (รัชดาภรณ์ อินทะนิน. 2544: บทนำ; อ้างอิงจาก Hurlock. 1978: 239) กล่าวถึง เด็กอายุ 2 – 6 ปี ว่าทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมที่ปรากฏในช่วงวัยนี้คือ การต่อต้าน การก้าวร้าว การทะเลาะวิวาท การแข่งขันชิงดี การร่วมมือ การเป็นผู้นำผู้ตาม การมีใจคอกว้างขวาง การเป็นที่ยอมรับของสังคม การเห็นอกเห็นใจ และพฤติกรรม เหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อบุคลิกภาพและได้แบ่งรูปแบบพฤติกรรมทางสังคม 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบพฤติกรรมที่เข้าสังคม (Social Behavior Patterns) ประกอบด้วยรูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 การร่วมมือ (Cooperation) เด็กเรียนรู้ที่จะเล่นหรือทำงานร่วมกับผู้อื่น เด็กยังมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นมากเท่าไรก็จะเรียนรู้ที่จะให้ความร่วมมือกับผู้อื่นมากขึ้นไปด้วย

1.2 การแข่งขัน (Rivalry) การแข่งขันจะกระตุ้นให้เด็กทำในสิ่งที่ดีที่สุด ชิงดีชิงเด่นเพื่อแสดงพฤติกรรมตามที่สังคมคาดหวัง

1.3 การมีใจคอกว้างขวาง (Generosity) แสดงความเต็มใจที่จะแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น

1.4 ความต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม (Desire for Social Approval) ถ้าเด็กมีความต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคมอย่างรุนแรงมากจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมยอมทำตามความคาดหวังของสังคม ความต้องการเป็นที่ยอมรับของผู้ใหญ่จะเกิดขึ้นก่อนความต้องการเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน

1.5 ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) เด็กจะไม่สามารถแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นจนกว่าจะเคยอยู่ในสภาพการณ์ที่คล้ายคลึงกับผู้นั้นมาก่อน เด็กจะแสดงความเห็นอกเห็นใจโดยพยายามที่จะช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่นที่อยู่ในสถานการณ์ที่กดดัน

1.6 การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) เป็นความสามารถที่เด็กจะเอาตนเองเข้าไปแทนที่ในประสบการณ์ของผู้อื่น เด็กจะพัฒนาความสามารถนี้ขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเขาสามารถเข้าใจการแสดงออกทางสีหน้าและคำพูดของผู้อื่น

1.7 การพึ่งผู้อื่น (Dependency) แรงจูงใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการพึ่งพาผู้อื่นก็คือ บุคคลปรารถนาที่จะได้รับการดูแลทะนุถนอม ได้รับความสุขสบาย

1.8 ความเป็นเพื่อน (Friendliness) เด็กแสดงความเป็นเพื่อนเนื่องจากต้องการทำสิ่งต่างๆ ร่วมกันหรือเพื่อผู้อื่น และเป็นการแสดงความรักความพึงพอใจต่อผู้อื่น

1.9 ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) การที่เด็กมีโอกาสช่วยเหลือและแบ่งปันสิ่งที่เขามีอยู่ให้ผู้อื่น ถือเป็นการเรียนรู้ที่เด็กจะมีใจคิดถึงผู้อื่นและทำเพื่อผู้อื่นมากกว่าที่จะคิดถึงแต่ความสนใจและความต้องการของตนเองเท่านั้น

1.10 การเลียนแบบ (Imitation) โดยการเลียนแบบบุคคลที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มจะทำให้เด็กพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ และได้รับการยอมรับจากกลุ่ม

1.11 การติดบุคคล (Attachment Behavior) การที่ทารกมีความผูกพัน มีความรักความอบอุ่นกับแม่นั้น เด็กจะถ่ายโยงรูปแบบของพฤติกรรมนี้ไปสู่คนอื่น ๆ และเรียนรู้ที่จะสร้างความเป็นมิตรกับบุคคลเหล่านั้นในระยะที่ย่างเข้าสู่วัยเด็กเล็ก

2. รูปแบบพฤติกรรมที่ไม่เข้าสังคม (Unsocial Behavior Patterns) ประกอบด้วยรูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การต่อต้าน (Negativism) เพื่อจะผลักดันพฤติกรรมของผู้อื่นให้ไปในแนวทางที่ตนต้องการ เด็กจะแสดงการต่อต้านโดยการแสดงออกทางร่างกาย แสดงการต่อต้านด้วยอารมณ์ที่รุนแรง เด็กที่สามารถปรับตัวได้ดีจะใช้คำพูดบอกสิ่งที่ต้องการจะทำ

2.2 ความก้าวร้าว (Aggression) หมายถึง การกระทำที่เป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น ซึ่งสามารถแสดงออกได้ทั้งทางคำพูดและการกระทำทางร่างกาย การแสดงความก้าวร้าวจะลดลงไปตามอายุ

2.3 การทะเลาะวิวาท (Quarreling) การทะเลาะกันเป็นการแสดง ออกของอารมณ์โกรธซึ่งบุคคลหนึ่งใช้โจมตีอีกฝ่ายหนึ่ง การทะเลาะวิวาทแตกต่างจากความก้าวร้าว ดังนี้

1. การทะเลาะวิวาทจะเกี่ยวข้องกับคน 2 คนหรือมากกว่า
2. บุคคลหนึ่งซึ่งอยู่ในระหว่างการทะเลาะวิวาทจะแสดงบทบาทป้องกันตนเอง ในขณะที่บุคคลที่ก้าวร้าวก็น่าจะแสดงบทบาทที่ก้าวร้าว

2.4 การล้อเลียนและข่มขู่ (Teasing and Bulling) การล้อเลียนเป็นการรุกรานผู้อื่นทางวาจา ขณะที่การข่มขู่เป็นการรุกรานผู้อื่นทางกาย ผู้รุกรานจะเฝ้ามองความไม่สบายใจของผู้อื่นอย่างพึงพอใจ และพยายามจะแกล้งอยู่เสมอ

2.5 ความมีอำนาจเหนือ (Ascendance Behavior) ความมีอำนาจเหนือเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่พยายามจะข่มขู่หรือเป็นนายผู้อื่น ถ้าเขาทำได้สำเร็จก็มีลักษณะความเป็นผู้นำ แต่ถ้าทำไม่สำเร็จก็จะถูกกลุ่มปฏิเสธ

2.6 การถือตนเองเป็นใหญ่ (Egocentrism) เด็กเกือบทั้งหมดมักจะถือตนเองเป็นใหญ่ คือมักจะคิดถึงและพูดถึงแต่ตนเองเท่านั้น การที่พฤติกรรมนี้คงอยู่ เพิ่มมากขึ้นหรือลดลง ขึ้นอยู่กับว่าเด็กจะตระหนักหรือไม่ว่าการมีพฤติกรรมนี้ทำให้ตนเองไม่เป็นที่น่าสนใจ และมีความต้องการหรือรู้สึกวิตกกังวลที่จะทำตนเองให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้น

2.7 ความลำเอียง (Prejudice) พฤติกรรมนี้เริ่มเกิดขึ้นในวัยเด็กเล็ก เนื่องจากเด็กเห็นถึงความแตกต่างในคุณลักษณะและพฤติกรรมระหว่างตนเองกับผู้อื่น และเห็นความแตกต่างกัน

ทางสังคมที่ทำให้บางคนเกิดความต่ำต้อย เด็กมักจะแสดงความลำเอียงโดยการแยกแยะความแตกต่างของคนอื่นไปในทางลบ

2.8 การแบ่งเพศ (Sex Antagonism) เด็กชายเมื่ออยู่ในกลุ่มมักหลีกเลี่ยงการมีความสัมพันธ์กับเด็กหญิง หรือไม่เล่นร่วมกับเด็กหญิง เพราะเขาเรียนรู้ว่าความเป็นชายอยู่เหนือความเป็นหญิง แม้ว่าในขณะนี้เด็กชายจะยังต่อต้านเด็กหญิง แต่เขาก็จะหลีกเลี่ยงและรังเกียจกิจกรรมของเด็กหญิง

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2523: 7-13) ได้จำแนกพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในช่วงอายุ 3-6 ปี ดังนี้

เด็กอายุ 3 ปี พฤติกรรมของเด็กจะมีลักษณะพึงพอใจ เมื่อได้เล่นกับเด็กคนอื่นต้องการมีเพื่อน ต้องการความรัก และการยอมรับจากผู้ใหญ่ มีความเป็นอิสระในการเล่น

เด็กอายุ 4 ปี เล่นกับเพื่อนเป็นกลุ่ม กิจกรรมที่เด็กสนใจ เด็กเริ่มเลือกคบเพื่อนที่ถูกต้องในการเล่นบทบาทสมมติ และใช้จินตนาการที่มีความหมายมากขึ้น แสดงความรู้สึกห่วงใยหรือกังวลต่อเด็กที่อ่อนแอกว่า ไม่มีความแน่นอนในการรอคอย เด็กมีความต้องการพึ่งพาผู้ใหญ่เพื่อให้ปลอดภัยในบางครั้ง

เด็กอายุ 5 ปี มีความพอใจที่จะเล่นคนเดียวเป็นเวลานาน ๆ ชอบเล่นกับเพื่อน ชอบแข่งขันและมีการร่วมทีมกันในการแข่งขันต้องให้ผู้ใหญ่ตัดสิน บางครั้งไม่พอใจเมื่อเห็นเด็กโตกว่าเล่นรุนแรง

เด็กอายุ 6 ปี เริ่มห่างจากผู้ใหญ่ แต่ต้องการความช่วยเหลือและเรียกร้อง คำชมเชยมักทะเลาะกับเพื่อน แต่ก็ต้องการเพื่อนเล่น อาจจะรักเพื่อนบางคนเป็นพิเศษ ห่วงของเล่น

ทิศนา ขัมมณี และคณะ (2536: 71, 129) กล่าวถึงลักษณะทางสังคมของเด็กปฐมวัย สามารถติดต่อและมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สามารถเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี รู้จักเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคม กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ รู้จักแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2537: 504-509) กล่าวถึง ลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยอายุ 4 ขวบ สนใจเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกันและชอบเล่นเป็นกลุ่มมากขึ้น ชอบเล่นกับเพื่อนต่างเพศ เด็กชายส่วนมากมักจะชอบเล่นกับเพศเดียวกันมากกว่าเด็ก ผู้หญิง เด็กวัยนี้จะสนุกสนานกับการเล่นละคร หรือการเล่นบทบาทสมมติ เวลาเล่นด้วยกันมักจะให้ความร่วมมือกันมากขึ้น และเริ่มต้นที่จะใช้การพูดมากกว่าการชกต่อย เมื่อเกิดขัดแย้งกัน เด็กวัยนี้ก็สามารถที่จะให้ความร่วมมือ เป็นมิตรและเกิดความสุขใจที่จะทำงานด้วย เด็กวัย 4 ขวบ ส่วนใหญ่สามารถที่จะยอมรับในการรอคอยการผลัดเปลี่ยน การแข่งขัน และการยอมรับกฎเกณฑ์ แต่ผู้ใหญ่ก็ยังคงจะต้องคอยตักเตือนอยู่ด้วยเสมอ

ลักษณะทางสังคมของเด็กวัย 5 ขวบ เด็กในวัยนี้มักจะเป็นมิตร ให้ความร่วมมือ และชอบกระทำการต่าง ๆ ให้ผู้อื่นพอใจ เริ่มที่จะชอบการมีเพื่อนฝูงเป็นกลุ่มเด็กประมาณ 2-5 คน และชอบมีเพื่อนสนิท เด็กวัยนี้สนุกสนานกับการแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การแสดงความ

ขัดแย้งในกลุ่มลดน้อยลง เด็กวัยนี้เริ่มที่จะสนใจสิ่งต่าง ๆ และสนใจผู้อื่นมากกว่าที่จะสนใจตนเอง นั่นคือ เด็กเริ่มลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง เด็กวัยนี้เป็นวัยยอมรับกฎเกณฑ์ของกลุ่ม ซึ่งขณะเดียวกันก็จัดได้ว่าเป็นช่วยวิกฤติของเด็กบางคนที่อยู่ในกลุ่มและไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ของกลุ่ม

ลักษณะทางสังคมของเด็กวัย 6 ขวบ เด็กในวัยนี้เริ่มที่จะมีการแลกเปลี่ยนของเล่นและทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ๆ การเข้าร่วมเล่นกับเพื่อนในระยษนี้มักจะเล่นกับเพศเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามเด็กก็ยังจัดว่าเป็นเด็กที่ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเขามักสนใจเกี่ยวกับตนเอง และสิ่งที่ผู้อื่นทำกับเขา กิจกรรมกลุ่มได้รับการนิยมอย่างมากสำหรับเด็กวัยนี้ เด็กมักจะต้องการได้รับการยอมรับจากเพื่อนและมักจะแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน เพื่อต้องการให้เพื่อนยอมรับ

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น กล่าวได้ว่าพฤติกรรมความร่วมมือเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ลักษณะพฤติกรรมความร่วมมือทางสังคมของเด็กที่เด่นชัดคือ สามารถเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ยอมรับกฎเกณฑ์ของกลุ่ม ยอมรับผู้อื่น รู้จักการรอคอย เป็นผู้นำ ผู้ตาม รู้จักการเป็นผู้ให้และเป็นผู้รับที่ดี ให้การช่วยเหลือผู้อื่น ดังนั้นครูจึงสามารถส่งเสริมให้เด็กมีลักษณะพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ด้วยการจัดกิจกรรมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ร่วมมือกัน มีการช่วยเหลือกัน ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตาม รู้จักการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี เพื่อนำไปสู่พฤติกรรมที่สังคมยอมรับต่อไป

1.3 ลักษณะของพฤติกรรมความร่วมมือ

แอนเซลโม และฟรานซ์ (Anselmo; & Franz. 1995: 439) กล่าวถึง พฤติกรรมความร่วมมือว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของพฤติกรรมชอบสังคม (Prosocial) และมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงลักษณะพฤติกรรมความร่วมมือไว้ดังนี้

สลาบิน (Slavin. 1983: 5) กล่าวว่า โครงสร้างการร่วมมือเป็นสถานการณ์ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปยอมรับการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือมีความต้องการในการทำงานบางอย่างร่วมกัน

อดามส์ และฮามม์ (Adams; & Hamm. 1990: 26-27) กล่าวว่า ยังมีลักษณะการเป็นผู้นำเรียนรู้การทำงานร่วมกันเพื่อที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มเกิดความก้าวหน้าและทักษะการทำงานร่วมมือกัน

เบิร์ค (Berk. 1994: 30) กล่าวถึง ความร่วมมือของเด็กวัย 3-6 ปี ว่าเป็นการร่วมมือในการเล่น เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมากยิ่งขึ้นในการเล่นที่มีจุดประสงค์อย่างเดียวกันหรือในการทำงานใดให้ได้ผลร่วมกัน เช่น การร่วมกันก่อปราสาททราย การวาดภาพ

แมคไอเนอร์เน (สุนันทา ศิริวัฒนานนท์. 2544: 11; อ้างอิงจาก McInerney. 1998: 228) กล่าวถึง ลักษณะพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กแต่ละคนว่ามีลักษณะดังนี้ คือ ช่วยเหลือเพื่อนร่วมกลุ่ม ได้ตาม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความพยายามในการทำงาน มีความสุภาพ มีน้ำใจ และยกย่องผู้อื่น ส่วนลักษณะพฤติกรรมความร่วมมือของกลุ่ม คือ ไม่ส่งเสียงดังขณะทำงานกลุ่ม ร่วมกันไตร่ตรองปัญหาที่เกิดขึ้น รู้จักตั้งคำถามกันเองก่อนที่จะจะถาม และให้ความช่วยเหลือกลุ่มอื่นได้

มุสเซน และคนอื่น ๆ (Mussen; others. 1996: 376) กล่าวว่า ความร่วมมือเป็นพฤติกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีการมีปฏิสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันระหว่างเด็ก ก่อให้เกิดการพัฒนาทางภาษา เมื่อเด็กอายุมากขึ้นเขาก็จะพยายามทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น มีการร่วมมือกันในการแก้ปัญหา มีความคิดถึงประโยชน์ของผู้อื่นมากขึ้น การโต้เถียงและการทะเลาะก็ลดลง

สท๊อป (บุศรินทร์ สิริปัญญาธร. 2541: 17; อ้างอิงจาก Staub. 1978: 381) พฤติกรรมความร่วมมือเกิดจากการทำงานร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเป็นผู้นำ การช่วยเหลือบุคคลอื่นให้ได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ การยอมรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น การขอความร่วมมือในการคิดมีการพูดคุยกันในการทำงาน นอกจากนี้ มอริสัน (Morrison. 1995: 484) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่ามีการรับผิดชอบในพฤติกรรมของตนเองอีกด้วย

จากที่นักการศึกษากล่าวมา สรุปได้ว่า ลักษณะพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยเกิดจากการทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีการวางแผนการทำงาน สนทนาแก้ปัญหาพร้อมกันมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นผู้นำ และมีความรับผิดชอบร่วมกันได้เพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวบรรลุจุดหมาย

1.4 การส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ

การส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือสำหรับเด็กปฐมวัยให้บรรลุจุดหมายมีนักการศึกษาได้ให้ความสำคัญไว้ดังนี้

พัชรี ผลโยธิน (2540: 60-61) กล่าวว่า การให้เวลาให้โอกาส และให้เด็กเล่นวัสดุอุปกรณ์หรือทำงานร่วมกันในกลุ่มย่อยอย่างค่อยเป็นค่อยไปและสม่ำเสมอ รวมทั้งให้กำลังใจหรือแสดงความชื่นชมและชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการร่วมมือกันแล้ว จะช่วยพัฒนาเด็กให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือได้ ถ้าเด็กมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นหรือผู้ใหญ่ เด็กจะยังมีโอกาสเรียนรู้ความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักแก้ปัญหา และเพื่อจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็กทั้งทางด้านสังคมและสติปัญญาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเด็กต่างจากผู้ใหญ่ตรงที่เด็กจะแสดงออกกับเพื่อนแต่ละคนอย่างเสมอภาค พฤติกรรมความร่วมมือจึงเกิดขึ้น

หรรษา นิลวิเชียร (2535: 162) กล่าวว่า ครูสามารถส่งเสริมและแนะนำเด็กให้รู้จักการให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในกลุ่มโดยการให้กำลังใจ ลดการแข่งขัน และให้เด็กวางแผนการทำงานร่วมกัน

มอริสัน (Morrison. 1995: 484) กล่าวว่า ห้องเรียนเป็นแหล่งสำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม การส่งเสริมให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือสามารถทำได้โดยครูกระตุ้น สนับสนุน และเสริมแรงให้เด็กร่วมมือกัน ชี้แนะให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม กระตุ้นให้เด็กคิดทบทวนพฤติกรรมที่ได้ทำว่าเหมาะสมหรือไม่ โอกาสต่อไปจะแสดงพฤติกรรมอย่างไร ครูชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม

อดามส์ และฮามม์ (Adams; & Hamm. 1990: 11-12) กล่าวว่า ในการจัดโอกาส ให้เด็กมีกลุ่มเล็ก ๆ สำหรับการทดลองความผิดพลาดร่วมกัน จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยต่อการสนทนา แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ความเสมอภาคที่เกิดจากการทำงานเป็นกลุ่มจะทำให้เด็กพัฒนาการเรียนรู้ เกิดทักษะการร่วมมือซึ่งเป็นการถ่วงดุลปฏิสัมพันธ์ที่เสมอภาคต่อกัน

จากแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าว การส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือในเด็กทำได้โดยการจัดกิจกรรมให้เด็กเข้ากลุ่มย่อย ให้เด็กได้เล่นและได้ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างเสมอภาคกัน มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น คิดแก้ปัญหา มีการประเมินความก้าวหน้า ช่วยเหลือกันทำงาน แบ่งปันและใช้วัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน ครูต้องให้ทั้งเวลา และโอกาสแก่เด็กในการฝึกฝนการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และครูควรมีวิธีการปฏิสัมพันธ์กับเด็ก สนับสนุนให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมโดยการเสริมแรง กิจกรรมที่ครูควรจัดเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมืออาจจะเป็นการเล่น เกม การเล่นบทบาทสมมุติของเด็กในมุมบ้าน การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเป็นกลุ่ม เป็นต้น

1.5 กิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ

ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่มักจะสังเกตเห็นการทะเลาะโต้เถียงกันของเด็ก แต่ผู้ใหญ่ไม่เคยสังเกตเห็นการร่วมมือกันเล่นของเด็ก กิจกรรมการเล่นของเด็กมากมายที่ต้องอาศัยผู้เล่นมากกว่า 1 คน และต้องใช้การเจรจาตกลง ใช้ของร่วมกัน มีการหมุนเวียนใช้อุปกรณ์หรือผลัดเปลี่ยนบทบาทหน้าที่กัน และเมื่อไรก็ตามที่เด็กไม่ประสบผลสำเร็จจากการเล่นคนเดียวเด็กก็ใช้พฤติกรรมความร่วมมือเข้าช่วย

พัชรี ผลโยธิน (2540: 59-61) ได้กล่าวถึงกิจกรรมแบบร่วมมือ (Cooperative Activities) ว่าควรจะมีลักษณะกิจกรรมที่เด็กตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป (ถ้าเป็นเด็กอนุบาลไม่ควรเกิน 6 คน) เล่นหรือทำงาน โดย

1. มีเป้าหมายร่วมกัน
2. ได้ตัดสินใจ
3. แลกเปลี่ยนความคิดและใช้วัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน
4. ได้เจรจา ตอรอง
5. ร่วมกันเล่นหรือทำงานประสานกันให้สำเร็จตามเป้าหมาย
6. ประเมินความก้าวหน้าของตน

นอกจากนี้ พัทรี ผลโยธิน (2540: 61-62) ยังได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูในการจัดกิจกรรมแบบร่วมมือควรมีดังนี้

1. ครูต้องเห็นคุณค่าของกิจกรรมแบบร่วมมือ
2. ให้เวลา โอกาสเด็กได้ฝึกการทำงานร่วมกัน
3. จัดพื้นที่ตารางกิจกรรมประจำวันที่จะช่วยสนับสนุนให้เด็กมีโอกาสนับสนับกับ

เด็กด้วยกัน

4. จัดวัสดุอุปกรณ์หรือเครื่องเล่นที่น่าสนใจเหมาะสมกับวัยของเด็ก เป็นประเภทที่ให้โอกาสเด็กตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต้องใช้ร่วมกัน หรือดัดแปลงเล่นได้หลายวิธี เช่น บล็อก น้ำ ททราย หุ่น ฯลฯ

5. ให้โอกาสเด็กเล่นหรือทำงานร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ เมื่ออธิบายแก่เด็กในตอนแรกแล้วควรควรให้เด็กรับผิดชอบ ตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่เข้าไปแทรกแซง หรือชี้แนะมากเกินไปจนทำลายพฤติกรรมการร่วมมือของเด็ก

6. ไม่พยายามกระตุ้นการแข่งขัน

7. ส่งเสริม สนับสนุน และให้กำลังใจเด็ก

ปิยลักษณ์ พุกกะวัน (2550: 335) กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกิจกรรมแบบร่วมมือของเด็กปฐมวัยได้ดังนี้

1. เลือกกิจกรรม ควรเลือกกิจกรรมที่ง่าย เหมาะสมกับวัยของเด็ก ใช้เวลาไม่มากเกินไป เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย กิจกรรมที่เลือกควรเป็นกิจกรรมที่เด็กสนใจ ครูอาจทราบได้จากการสังเกตหรือสอบถามเด็ก ๆ เพื่อให้ได้กิจกรรมที่เด็กสนใจจริง

2. กำหนดเป้าหมายของกลุ่มให้ชัดเจน เด็ก ๆ ควรรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไร มีเป้าหมายอะไรในการทำกิจกรรมนั้น และเป้าหมายกลุ่มคืออะไร รู้หน้าที่ของตนเอง ครูอาจจะถามเด็ก เพื่อให้เด็กเกิดความชัดเจนในเป้าหมายของตนเองและกลุ่ม

3. ความรับผิดชอบส่วนบุคคล ครูอาจให้เด็กเลือกงานเองหรือครูดูว่างานนั้นเหมาะสมกับเด็กจึงมอบหมายงานนั้นให้เด็กทำ กรณีเด็กพิเศษ ต้องมอบหมายงานที่ง่ายในการประสบความสำเร็จ และได้มีบทบาทร่วมกับกลุ่ม เช่น กลุ่มมีเป้าหมายในการทำแฮมเบอร์เกอร์ เด็กพิเศษหั่นมันฝรั่ง เพื่อให้เพื่อนนำไปทอด เป็นต้น

4. สอนทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือให้เด็ก กิจกรรมที่เลือกจะช่วยในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางสังคม การอยู่ในกลุ่มร่วมกัน การแบ่งปัน การสื่อสาร การผลัดเปลี่ยนกันทำงาน การช่วยเหลือกัน ซึ่งในการฝึกทักษะทางสังคมนั้นเด็กจะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นไปเรื่อย ๆ

5. การสังเกตและการให้ข้อมูลย้อนกลับ ครูต้องคอยสังเกตว่าหลังจากใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแล้วเด็กเกิดพฤติกรรมใดบ้างและพฤติกรรมใดที่ครูต้องกระตุ้นเพื่อให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ ถ้าเด็กเจอปัญหาครูจะคอยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่เด็ก

ดังนั้น พัชรี ผลโยธิน (2540: 61-62) ยังกล่าวอีกว่า กิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือมักถูกมองว่ายากเกินไปสำหรับเด็กอนุบาล ซึ่งยังอยู่ในวัยที่มีข้อจำกัดในการรับรู้ความรู้สึกหรือความคิดเห็นของผู้อื่น อย่างไรก็ตาม เด็กอนุบาลนั้น ถ้ามีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นหรือผู้ใหญ่ เด็กจะยังมีโอกาสเรียนรู้ความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักแก้ปัญหาและเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็กด้านสังคมและสติปัญญาอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเด็กต่างกับผู้ใหญ่ตรงที่เด็กจะแสดงออกกับเพื่อนแต่ละคนอย่างเสมอภาค ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นโต้แย้งอย่างอิสระ พฤติกรรมความร่วมมือจึงมักจะเกิดขึ้น และถ้าให้โอกาสเด็กอย่างต่อเนื่อง เด็กจะเห็นว่าคนอื่นมีความคิด ความรู้สึก แตกต่างจากตนเองได้และเริ่มตระหนักถึงพฤติกรรมของตนที่แสดงต่อคนอื่น

1.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือในระดับปฐมวัย

จอร์นสันและจอร์นสัน (ปิยลักษณ์ พุกกะวัน. 2550: 332; อ้างอิงจาก Johnson; & Johnson. 1995) กล่าวว่าเด็กปฐมวัยสามารถเรียนรู้ได้จากการซึมซับจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งแบ่งประเภทการเรียนรู้และสถานการณ์การเล่นได้ 3 แบบ คือ

1. การเล่นคนเดียว (Individualistic)
2. การแข่งขันกับผู้อื่น (Competitive)
3. การร่วมมือกันทำงานและเล่นกับผู้อื่น (Cooperative)

การร่วมมือกันทำงานและเล่นกับผู้อื่น (Cooperative) จะทำให้เด็กรู้จักการแบ่งปัน การประนีประนอมกัน ซึ่งถือว่าเป็นทักษะสังคมที่สำคัญที่สำคัญสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในหลาย สถานการณ์ของกิจกรรมแบบร่วมมือ (Cooperative) ที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ คือการไม่มีใครเป็นผู้ชนะ (No-win ending) หรือเป็นผู้ชนะทุกคน (Win-win)

ในการจัดกิจกรรมในโรงเรียน เด็ก ๆ ต้องเรียนรู้ที่จะเรียนและเล่นด้วยตัวเอง แข่งขันกัน และร่วมมือกัน ซึ่งการแข่งขันนั้นครูต้องสอนให้เด็กเกิดความอ่อนโยน มิใช่มุ่งให้เด็กพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ตัวเองชนะคนเดียว ซึ่งเด็กในวัยนี้อยู่ในวัยยึดตัวเองเป็นสำคัญ (Egocentric) การจัดกิจกรรมแบบร่วมมือ (Cooperative) มิได้ขึ้นอยู่กับการเล่นในโรงเรียนของรัฐหรือเอกชน หรือ จำนวนกลุ่ม แต่เป็นสิ่งที่เด็กทำร่วมกันแล้วไม่ทำให้เด็กเกิดความแตกต่าง กิจกรรมนี้จึงให้ ประสบการณ์ที่ดีกับเด็ก ๆ ทุกคนในกลุ่ม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะทางสังคม

1.7 การเล่นแบบร่วมมือ (Cooperative Play)

นักทฤษฎีและนักการศึกษาทั้งหลายได้ทำการวิจัยพบว่า พฤติกรรมใดของเด็กที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญา ระหว่างปฏิกริยาของเด็กกับสภาพแวดล้อม ประสบการณ์แรกเริ่ม ของเด็กที่จะส่งเสริมพัฒนาการเด็กจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง

พาเทิน (Parten. 1932) อธิบายขั้นของพัฒนาการการเล่นและการเข้าสังคมของเด็กจากการสังเกต มีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. พฤติกรรมไม่ครอบครอง (Unoccupied behavior)
2. การเล่นคนเดียว (Solitary Play)
3. การขอพบคนอื่น (On looker behavior)
4. การเล่นคู่ขนาน (Parallel Play)
5. การเล่นเชื่อมโยง (Associative Play)
6. การเล่นร่วมกัน (Cooperative Play)

การเล่นแบบร่วมมือ (Cooperative Play) เกี่ยวข้องกับการที่เด็กมีเป้าหมายร่วมกัน และแบ่งงานกันทำ เด็กจะมีพัฒนาการถึงขั้นการเล่นร่วมกันเมื่ออายุ 4 ขวบครึ่ง

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ส่วนใหญ่เป็นเอกัตบุคคล (Individualistic) และกิจกรรม ที่ถูกชี้นำโดยผู้ใหญ่ ต่อมาจึงเริ่มมีการนำกิจกรรมการเล่นอย่างอิสระ (Free Play) มาใช้และมีกิจกรรม ที่ไม่มีโครงสร้างเข้ามาใช้มากขึ้นแต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

คาร์ท ไรท์ (Cart Wright. 1993) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ในชั้นเรียนมิได้สัมพันธ์แค่ชีวิตของเด็ก แต่ยังเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของเด็กอีกด้วย

การรับรู้สถานการณ์ (Perspective Taking) การรับรู้สถานการณ์ทางสังคม คือ ความสามารถในการเข้าใจต่อสถานการณ์และการตอบสนองต่อสถานการณ์นั้น ๆ โดยใช้สติปัญญา และอารมณ์ ในอดีตนักวิจัยไม่มีความเชื่อว่าเด็กจะเข้าใจความหมายของการรับรู้สถานการณ์เพราะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในช่วงยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) จึงไม่สนใจผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ยังมีนักวิจัยหลายคนเชื่อว่าเด็กวัย 12-18 เดือน แสดงความสามารถในการรับรู้สถานการณ์ของคนอื่น ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่นการให้ดูรูปภาพในหนังสือ เด็กจะเปิดหนังสือหน้าต่อ ๆ ไป แล้วฟังเพื่อนเล่า แสดงว่าเด็กยอมรับความคิดของผู้อื่น (ปิยลักษณ์ พุกกะวัน. 2550: 333; อ้างอิงจาก Parten. 1932; Cart Wright. 1993)

ดังนั้น นักวิจัยดังกล่าวจึงเชื่อว่า เด็กสามารถมีความเข้าใจในการรับรู้สถานการณ์ได้ เมื่อเด็กมีโอกาสดำเนินปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สรุปได้ว่า การเรียนเป็นกลุ่มของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ทำให้เด็กมีเหตุผลมากขึ้น

1.8 ประโยชน์ของการเรียนรู้แบบร่วมมือสำหรับเด็กปฐมวัย

กิจกรรมแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) สำหรับเด็ก เด็กจะเรียนผ่านกิจกรรม ด้วยการเข้าร่วมและสังเกตการณ์ การคัดค้านและการกระทำ การเข้าไปร่วมกลุ่มและลอกเลียน และริเริ่มการอภิปรายความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ

1. พัฒนาการด้านสติปัญญาเพิ่มขึ้น มีงานวิจัยสนับสนุนว่าเด็กที่ทำงานเป็นคู่ โดยจับคู่กับคนที่มีความสามารถต่างกัน ก็จะมีการพัฒนาในการแก้ปัญหาได้ดีขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีข้อโต้แย้งกันระหว่างเด็ก แต่นั่นก็คือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่จะทำให้เด็กได้เรียนรู้ในการที่จะได้บทสรุปที่ถูกต้อง

2. ประโยชน์ในการเพิ่มพัฒนาการด้านสังคมและอารมณ์ การศึกษาทั่วไปจะเน้นด้านสังคม และอารมณ์ใช้เป็นตัวบ่งชี้ว่า เด็กจะประสบความสำเร็จในการเรียนได้หรือไม่

จอร์นสัน และจอร์นสัน (Johnson; & Johnson. n.d.) กล่าวว่า เมื่อเด็กเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ไม่ว่าจะทำกิจกรรมอะไรก็ช่วยลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ของเด็กลงเพราะเด็กเริ่มเรียนรู้ว่าคนไม่จำเป็นต้องคิดหรือทำเหมือนกัน ปัญหาเรื่องการไม่ลงรอยกัน อาจแก้ไขได้ โดยการให้เด็กออกมาชี้แจงจุดยืนตนเองและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เด็กก็จะเรียนรู้และยอมรับความคิดเห็นคนอื่นมากขึ้น (ปิยลักษณ์ พุกกะวัน. 2550: 332; อ้างอิงจาก Johnson; & Johnson. 1998: Online)

การเล่นอย่างง่าย (Sociodrameic) บอกว่าความสัมพันธ์ระหว่างการเล่นเลียนแบบ บทบาททางสังคม และผลลัพธ์ของมัน เป็นการเพิ่มทักษะทางภาษา ความสามารถด้านสติปัญญาสูงขึ้น ทำให้มีการปรับปรุงทางด้านอารมณ์และสังคมดีขึ้น

การเล่นเลียนแบบบทบาททางสังคม เป็นการแสดงบทบาทสมมติทางสังคมที่มีอยู่ และบทบาทการเล่นกับความคิดสร้างสรรค์ ความหลากหลายในการเล่นที่สามารถเลือกได้โดยไม่จำกัด

ในกรณีที่เป็เด็กพิเศษ ครู ส่วนใหญ่พบว่า 75 % ของเด็กที่ต้องเรียนรู้ในการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีแบบที่มีมารยาทกับเพื่อน จึงเป็นการง่ายในการวางแผนการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือซึ่งเป็นการส่งเสริมการพัฒนาด้านทักษะและอารมณ์

3. ประโยชน์ในการสนับสนุนทักษะทางสังคมที่ดี ช่วยพัฒนาพฤติกรรมที่ดีในเด็กเล็ก เช่น การร่วมมือกัน การประนีประนอมกัน การช่วยเหลือ การแบ่งปัน การพูดความจริง การทำงานวิจัยที่วิจัยเด็กตั้งแต่ระดับอนุบาล - ป.4 พบว่า เด็กกลุ่มนี้มีลักษณะเด่น 5 ประการคือ

1. ทำกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมแบบร่วมมือกันเสมอ
2. มีการพัฒนาด้านระเบียบวินัย
3. มีความเข้าใจด้านสังคม จากการมีกิจกรรมที่ทำให้เข้าใจทางด้านสังคมมากขึ้น
4. ทำกิจกรรมที่มีคุณค่าทางสังคม
5. ทำกิจกรรมที่ช่วยเหลือกัน

เด็กกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมที่เด่นชัด ในด้านการมีมนุษยสัมพันธ์และเป็นคนที่คล่องแคล่ว ชอบช่วยเหลือ และเป็นมิตรกับผู้อื่น

สรุปได้ว่า พฤติกรรมความร่วมมือ ซึ่งเกิดจากการเล่นหรือการทำกิจกรรมร่วมกันของเด็กสามารถส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาเพิ่มขึ้น เมื่อเด็กเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ สามารถลดพฤติกรรมการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางได้ และเข้าใจทักษะทางสังคมการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

1.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ

งานวิจัยในต่างประเทศ

วอน (Vaughn. 1994: A) ได้ศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือจากการเรียนรู้แบบ ร่วมมือในเด็กเล็กกลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กอายุ 43-58 เดือน โดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมการสัมภาษณ์ครู การบันทึกภาพแบบปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กเป็นเวลา 2 ปี พบว่า พฤติกรรมความร่วมมือเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นต่อการปฏิสัมพันธ์ร่วมมือ มีการพูดจา แสดงให้เห็นได้จากแบบแผนการสนทนาในสถานการณ์ที่หลากหลาย

ลีจิวน์ (Lejeune. 1995: M) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเล่นอย่างอิสระของเด็กปฐมวัยจากผลการเล่นเกมการแข่งขันและการร่วมมือโดยใช้วิธีการบันทึกพฤติกรรม พบว่ากลุ่มเด็กที่เล่นเกมมีพฤติกรรมความร่วมมือมากกว่ากลุ่มที่เล่นเกมการแข่งขัน

ซาลาเม (สุนันทา ศิริวัฒนานนท์. 2544: 12; อ้างอิงจาก Salome. 1979: 1349) ได้ศึกษาถึงความแตกต่างของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่างเด็กหญิงกับเด็กชายที่เกี่ยวข้องกับวิธีการที่ใช้ในกลุ่มวิธีการรวมตัวกับเด็กอื่นให้เป็นกลุ่ม และการมีส่วนร่วมเข้าร่วมเล่นในกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 4 – 5 ปี จำนวน 30 คน ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมครั้งละ 10 นาที จำนวน 7 ครั้ง รวม 70 นาที เป็นการสังเกตเด็กทีละคน ขณะสังเกตใช้บันทึกเสียงและวิเคราะห์พฤติกรรมผลปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงในวิธีทั้ง สามอย่างที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยัง

พบว่า มีพฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการเล่นในกลุ่ม ได้แก่ พฤติกรรมการช่วยเหลือ การแบ่งปัน และการร่วมมือ

บาร์ตัน และแอสเซียน (พวงแก้ว เนตรโอภารักษ์. 2533: 32; อ้างอิงจาก Barton; & Ascion. n.d.: 417-430) ได้ฝึกการร่วมมือทางกายและร่วมมือทางวาจาแก่เด็กเล็กอายุ 3- 3 ปีครึ่ง ในการ เล่นร่วมกัน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ฝึกการร่วมมือโดยแสดงพฤติกรรมทางกาย เช่น ส่งของให้เพื่อน กลุ่มที่ 2 ฝึกการร่วมมือโดยแสดงพฤติกรรมทางวาจา เช่น การพูดแสดงความ คิดเห็นต่อเพื่อน กลุ่มที่ 3 ฝึกให้มีพฤติกรรมทั้งสองอย่างร่วมกัน โดยผู้ทดลองใช้วิธีการหลายอย่าง ร่วมกัน เช่น ให้คำแนะนำ ให้ดูตัวแบบบอกให้ทำ และให้การชมเชย ผลการศึกษา พบว่า เด็กมี พฤติกรรมที่ต้องการเพิ่มขึ้น

งานวิจัยในประเทศ

สุทธิพรรณ ชีรพงศ์ (2534: 68-73) ทำศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการร่วมมือของ เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เป็นกลุ่มแบบครุมีส่วนร่วมและ แบบครุไม่มีส่วนร่วม ใช้เวลาในการทดลอง 6 สัปดาห์ ๆ ละ 5 ครั้ง ๆ ละ 60 นาที ผลการศึกษา พบว่า

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เป็นกลุ่มแบบครุมีส่วนร่วมมี พฤติกรรมการร่วมมือหลังการทดลอง สูงกว่าการทดลองแบบมีนัยสำคัญที่ระดับ .01
2. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เป็นกลุ่มแบบครุไม่มีส่วนร่วม มีพฤติกรรมการร่วมมือหลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เป็นกลุ่มแบบครุมีส่วนร่วมมี พฤติกรรมการร่วมมือสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มแบบครุไม่ มีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บุศรินทร์ สิริปัญญาธร (2541: 73) ได้ศึกษาแนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมร่วมมือที่เกิดจากกิจกรรมศิลปะแบบสื่อผสมเป็นกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัยอายุ 5- 6 ปี จำนวน 15 คน ใช้เวลาในการทดลอง 9 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 30 นาที ผลการศึกษา พบว่า

1. เด็กปฐมวัยได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบสื่อผสมเป็นกลุ่มก่อนและระยะเวลาใน การทดลองมีพฤติกรรมร่วมมือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระดับ .000 โดยเด็กปฐมวัยที่ได้รับการ จัดกิจกรรมศิลปะแบบสื่อผสมเป็นกลุ่มมีพฤติกรรมร่วมมือสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบ สื่อผสมเป็นกลุ่ม
2. พฤติกรรมร่วมมือในระยะเวลาที่เด็กปฐมวัยได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบสื่อผสม เป็นกลุ่มมีแนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น โดยมีแนวโน้มและอัตรา การเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ ระยะเวลาสัปดาห์ที่ 1 – 7 มีแนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลงไม่ชัดเจน และระยะเวลาสัปดาห์ที่ 8 – 9 มีแนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน

สุนันทา ศิริวัฒนานนท์ (2544: 46) ทำการศึกษากระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยโดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบหัวเรื่องตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ รูปแบบของการวิจัยเป็นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน มีความมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือและระยะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมร่วมมือของเด็กปฐมวัยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย - หญิง อายุระหว่าง 5 - 6 ปี จำนวน 10 คน ใช้เวลาในการศึกษา 8 สัปดาห์ ๆ ละ 4 วัน ๆ ละ 60 นาที รวม 32 ครั้ง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า

1. ผู้วิจัยได้มีการปรับบทบาทการสอนตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ของตนเองในแต่ละระยะดังนี้ คือ ผู้วิจัยเน้นบทบาทการนำเสนอกิจกรรมในระยะที่ 1 และ 2 โดยเน้นการนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมให้เด็กลงมือปฏิบัติและเน้นการจัดสภาพแวดล้อมในระยะที่ 2 และ 3 โดยจัดสภาพแวดล้อมและสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีลักษณะสมจริง ส่วนบทบาทการตั้งคำถาม การสังเกตและการเก็บรวบรวมข้อมูลทางการเรียนรู้ผู้วิจัยให้ความสำคัญในทุกช่วงระยะ โดยให้ความสำคัญมากที่สุดในระยะที่ 3

2. เด็กมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความร่วมมือตามระยะเวลา ดังนี้ระยะที่ 1 เด็กมีการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือทุกด้าน ทั้งด้านการช่วยเหลือ การเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยมีการพัฒนาด้านการเป็นผู้นำในการเสนอความคิดเห็นมากเป็นอันดับแรก ส่วนในระยะที่ 2 เด็กมีการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือเพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 ทุกด้าน ทั้งด้านการช่วยเหลือการเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยมีการพัฒนาด้านความรับผิดชอบในการทำตามข้อตกลงมากเป็นอันดับแรก และในระยะที่ 3 เด็กมีการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือเพิ่มขึ้นจากระยะที่ 2 ทุกด้านทั้งด้านการช่วยเหลือ การเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยมีการพัฒนาในระดับที่ใกล้เคียงกัน

อารีรัตน์ ญาณะศร (2544: 60) ทำการศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การประกอบอาหารเป็นกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเด็กปฐมวัยชาย - หญิง อายุระหว่าง 5 - 6 ปี ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยก่อนจัดประสบการณ์ และระหว่างการจัดประสบการณ์การประกอบอาหารเป็นกลุ่มในแต่ละสัปดาห์ มีพฤติกรรมความร่วมมือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 โดยเด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างการจัดประสบการณ์การประกอบอาหารเป็นกลุ่มในแต่ละสัปดาห์สูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์

ศศิมา พรหมรักษ์ (2546: 73) ทำการศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี ผลการศึกษาพบว่าภายหลังได้รับการจัดประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความร่วมมือสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีพฤติกรรมความร่วมมือเฉลี่ยโดยรวมและจำแนกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านช่วยเหลือ ด้านการเป็นผู้นำ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งสูงกว่าก่อนได้รับการจัดประสบการณ์

ศศิธร สังข์อู่ (2548: 68) ทำการศึกษาผลการใช้เทคนิคตัวแบบ การชี้แนะ และการเสริมแรงทางบวกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กออทิสติกก่อนวัยเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กออทิสติกก่อนวัยเรียน จำนวน 12 คน อายุ 4-6 ปี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองที่ 1 และ 2 มี

พฤติกรรมความร่วมมือทั้งในระหว่างการทดลอง และระยะหลังการทดลอง เพิ่มขึ้นจากระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่พบความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของพฤติกรรมความร่วมมือ ระหว่างกลุ่มทดลอง 1 และ 2 ทั้งในระหว่างการทดลองและระยะหลังการทดลองตามลำดับ

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมความร่วมมือเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ดังนั้นจึงควรปลูกฝังให้เกิดพฤติกรรมนี้ตั้งแต่วัยต้นของชีวิตและส่งเสริมให้พัฒนาสูงขึ้น โดยการจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งพัฒนาการด้านสติปัญญาและพัฒนาการทางสังคมได้อย่างงดงาม

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

2.1 ความหมายของการเรียนรู้

มีผู้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้มากมาย แตกต่างกันตามความคิดและความเชื่อ และเป็นที่ยอมรับของการศึกษา นักวิจัย มีดังนี้

กู๊ด (เยาพา เดชะคุปต์. 2542: 49; อ้างอิงจาก Good. 1945: 313-314) กล่าวถึงการเรียนรู้ (Learning) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงการตอบสนองหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวหรือการมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในด้านอารมณ์ความรู้สึก

ออซูเบล (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545: 9; อ้างอิงจาก Ausubel. 1978) กล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ ทั้งนี้ไม่รวมถึงวุฒิภาวะและอาการที่ปรากฏชั่วคราว การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นอัตโนมัติแต่เกิดจากการได้รับประสบการณ์แล้วมีกระบวนการบูรณาการในสมองที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบข้อมูลที่ได้รับไปสู่การจำ ถ้าการได้รับประสบการณ์นั้นได้รับการกระตุ้นและสนใจที่ดีจะทำให้การรับข้อมูลหรือประสบการณ์นั้นสร้างความงอกงามในความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และจำได้นานหากข้อมูลใหม่ที่ได้รับมีความสัมพันธ์และเชื่อมต่อกับข้อมูลเก่าหรือประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2545: 29) กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นพฤติกรรมค่อนข้างถาวร การเรียนรู้ของเด็ก เป็นผลมาจากประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมและมีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ซึ่งมีอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการ และความสนใจของเด็ก

แสงเดือน นนทเปารยะ (2546: 13) สรุปว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น อันก่อให้เกิดทักษะเพิ่มมากขึ้นและสามารถนำความรู้และทักษะนั้นมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ (2546: 2) ได้ให้ข้อคิดการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการขับเคลื่อนโดยตัวเด็กเอง ขณะเดียวกันพัฒนาการทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และพัฒนาการด้านร่างกาย ล้วนมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญาตลอดจนประสบการณ์ในวัยเด็กเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาโครงสร้างทางจิตใจและความนึกคิด เด็กจะพัฒนาสติปัญญาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม พัฒนาการนั้นเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องซึ่งเป็นผลจากทั้งด้านวุฒิภาวะและด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กที่เป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ทางตรงหรือทางอ้อม โดยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก แล้วเกิดการเรียนรู้และมีทักษะเพิ่มมากขึ้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามมา

2.2 กระบวนการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542: 13-14) สรุปลักษณะกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้อย่างมีความสุข เน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญบูรณาการสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจทันสมัยตามสภาพจริง เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริงนำไปใช้ประโยชน์ได้เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยมีผู้เรียน ครูและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

กาเย (Gagne. 1985) ได้จัดลำดับกระบวนการเรียนรู้ออกเป็นขั้นตอน ๆ ดังนี้

1. การจูงใจ หมายถึง การสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจ อยากเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยกาเยเห็นว่า การที่ผู้เรียนตั้งเป้าหมายหรือมีความคาดหวังนั้นจะเป็นแรงจูงใจสำคัญยิ่งในการเรียนรู้ของบุคคล
2. ความสัมพันธ์ของการรับรู้กับความคาดหวัง หมายถึง การรับรู้เรื่องต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับความคาดหวังของผู้เรียน เช่น ความตั้งใจ ซึ่งผู้เรียนจะเลือกการรับรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจของตน ซึ่งความตั้งใจเป็นรากฐานสำคัญ ๆ ในการเลือกรับรู้
3. การปรับขยายการรับรู้ หมายถึง การพยายามจัดสรรปรุงแต่งขยายการรับรู้ไว้เป็นความจำ ซึ่งมีทั้งความจำระยะสั้นที่อาจลืมได้ง่าย และความจำระยะยาวซึ่งได้แม่นยำและนาน
4. การสะสมสิ่งที่เรียนรู้ ความสามารถในการเก็บรักษาหรือสะสมสิ่งที่ได้เรียนรู้ให้คงอยู่และกลายเป็นความจำระยะยาว ซึ่งสิ่งที่ได้เรียนรู้ อาจเป็นความจำถาวรหรือบางอย่างอาจเลือนหายไปตามกาลเวลา หรือความรู้บางอย่างอาจสับสนเพราะได้รับสิ่งรบกวน เป็นต้น
5. การระลึกได้ หมายถึง ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว เช่น กฎของการขยายตัวของวัตถุเมื่อได้รับความร้อน เป็นต้น

6. การประยุกต์ใช้ความรู้ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้หรือกฎเกณฑ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การเรียนเรื่องสี เส้น ก็สามารถนำไปใช้ในการแต่งภาพให้เหมาะสมได้

7. การแสดงพฤติกรรมตอบสนองการเรียนรู้ หมายถึง การที่ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรู้ความสามารถที่ได้เรียนรู้มา เช่นผู้เรียนภาษาอังกฤษได้ดี

8. การแสดงผลย้อนกลับหมายถึง การแจ้งผลการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ทราบ ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนจะได้เกิดกำลังใจหรือปรับตนเองให้ดีขึ้น การแจ้งผลย้อนกลับแก่ผู้เรียนพบว่า หากผู้เรียนได้ทราบผลการเรียนรู้เร็วเท่าใด ก็จะทำให้การเรียนรู้มีผลดีมากขึ้นเท่านั้น (เยาเวพา เดชะคุปต์. 2542: 92)

นอกจากกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการรับรู้ของเด็กปฐมวัยแล้ว ธรรมชาติของการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึง มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ความต้องการของผู้เรียน (Want) คือผู้เรียนอยากทราบอะไร เมื่อผู้เรียนมีความต้องการอยากรู้อยากเห็นในสิ่งใดก็ตามจะเป็นสิ่งยั่วเย้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

2. สิ่งเร้าที่น่าสนใจ (Stimulus) ก่อนที่จะเรียนรู้ได้จะต้องมีสิ่งเร้าที่น่าสนใจและน่าสนใจ

3. การตอบสนอง (Response) เมื่อมีสิ่งเร้าที่น่าสนใจและน่าสนใจ มนุษย์จะทำการสัมผัสโดยใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่นตา หู ฟัง ลิ้นชิม จมูกดม ผิวหนังสัมผัส และสัมผัสด้วยใจ เป็นต้น ทำให้มีการแปลความหมายจากการสัมผัสสิ่งเร้าเป็นการรับรู้จำได้ ประสานความรู้เข้าด้วยกัน มีการเปรียบเทียบและคิดอย่างมีเหตุผล

4. การได้รับรางวัล (Reward) ภายหลังจากการตอบสนอง มนุษย์อาจเกิดความพึงพอใจ ซึ่งเป็นกำไรชีวิตอย่างหนึ่งจะได้นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต (มาลี จุฑา. 2542: 58-59)

สรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเป็น การเรียนรู้ที่มีความสุข เน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญบูรณาการสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจทันสมัยตามสภาพจริง เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริงนำไปใช้ประโยชน์ได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยมีผู้เรียน ครูและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

2.3 วิธีการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

เด็ก 6 ขวบแรก มีกระบวนการเรียนรู้เป็นของตนเองด้วยการรับรู้ ซึมซับสิ่งที่ทำ สิ่งที่เห็น สิ่งสัมผัสตลอดเวลา ซึ่งวิธีการเรียนรู้ที่ สุนน อมรวิวัฒน์ (สุทธาภา โชติประดิษฐ์. 2547: 11; อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2542: 23) กล่าวถึงวิธีการเรียนรู้ของเด็กแรกเกิดถึงอายุ 3 ปีว่าเด็กมีวิธีการเรียนรู้จากการปรับตัว ฝึกทักษะต่าง ๆ และการฝึกหัดอบรม การเรียนรู้โดยสัญชาตญาณ การสัมผัสและสัมพันธ์กับคน ธรรมชาติ วัตถุ สิ่งแวดล้อม การเลียนแบบ

การกระตุ้น จูงใจเสริมแรง หรือการกล่อมเกลาจิตใจอารมณ์ สุนทรีย์ภาพ เป็นต้น ส่วนเด็ก วัย 4-6 ปี วิธีการเรียนรู้จะเปลี่ยนแปลงไปโดยเน้นกิจกรรมดังนี้

1. การมีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติ เพื่อน ผู้ใหญ่ และเริ่มเรียนรู้ความหมายเข้าใจ ความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ เกิดประสบการณ์มากขึ้น
2. เริ่มเรียนรู้สิ่งที่ป็นรูปธรรมและพัฒนาไปสู่สัญลักษณ์นามธรรมที่ง่าย ๆ จากตัวอย่าง เหตุการณ์ และการอบรมสั่งสอน
3. เรียนรู้จากกิจกรรมการเคลื่อนไหว การมีส่วนร่วม และการแสดงออก
4. ได้ฝึกคิดและจินตนาการจากสิ่งเร้า เช่น ภาพ นิทาน เพลง และการได้เห็นปรากฏการณ์ ที่เป็นจริง
5. เรียนรู้จากการเผชิญปัญหาที่ไม่ซับซ้อนโดยที่เด็กมีโอกาสจับจ้อง ทดลอง หาข้อสรุป ค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเอง เกิดประสบการณ์ตรงที่มีค่า
6. เรียนรู้จากกิจกรรมการเล่น ทั้งเล่นคนเดียว เล่นเป็นกลุ่ม เล่นในห้อง ในลานกว้าง หรือสนาม เล่นในสวน ป่ายปีนเครื่องเล่นที่ปลอดภัย ครูจัดของเล่นที่หาง่ายจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บูรณาการกิจกรรมเข้ากับศิลปะ ดนตรี การแสดงบทบาทสมมติ ฯลฯ การเล่นที่เลียนแบบชีวิตจริง การเรียนรู้จากการเล่นจึงเป็นการพัฒนาเด็กได้รอบด้าน ทั้งนี้ครู และผู้ดูแลเด็กต้องคำนึงถึงความปลอดภัย
7. เด็กจำเป็นต้องได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่กล่าวแล้ว โดยเกิดคุณธรรม เช่น การอดทน รอคอย การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน การรับผิดชอบเรียนรู้การจัดเก็บเข้าที่ เรียนรู้จากการฝึกวินัย และความ มีระเบียบ ความซื่อสัตย์ ฯลฯ ทั้งนี้ครูต้องสามารถสอดแทรกคุณธรรมในทุกกิจกรรม ใช้วิธีการเสริมแรง ชมเชย มากกว่าการข่มขู่ ว่าดว่า หรือลงโทษเด็ก
8. เรียนรู้จากการใช้ภาษาทั้งที่เป็นคำพูด ท่าทาง ฝึกการพูด การวาดภาพ การฟัง การทำตามคำสั่ง การสนทนาโต้ตอบ พัฒนาการทางภาษาเป็นสื่อในการนำไปสู่พัฒนาการทางสติปัญญาและทางสังคม อีกทั้งช่วยให้เด็กสามารถมีวิธีการเรียนรู้ตามความสนใจของตน
9. การเรียนรู้จากการที่ได้ช่วยเหลือผู้ใหญ่ในการทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ช่วยเก็บของให้เข้าที่ ช่วยครูแจกสื่เทียน ให้แก่เพื่อน ๆ ช่วยพ่อแม่จัดของตู้กับาดร การที่เด็กได้มีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นการฝึกความขยัน และฝึกความสามารถที่เด็กวัยนี้ทำได้ เด็กจะรู้สึกภาคภูมิใจที่ผู้ใหญ่ชมเชยเมื่อทำงานนั้นได้สำเร็จ

2.4 ทฤษฎีการเรียนรู้

ธอร์นไคค์ (Edward L.Thorndike) เป็นนักทฤษฎีที่กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่าง สิ่งเร้า (S – Stimulus) กับการตอบสนอง (R – Response) ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องสร้างความเชื่อมโยง นั่นคือการลองผิดลองถูก (Trial and Error) และกฎแห่งการเรียนรู้ตามทฤษฎีเชื่อมโยง ประกอบด้วยกฎ 3 ประการดังนี้ (เยาพา เดชะคุปต์. 2542: 54)

1. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) หมายถึง สภาพความพร้อมของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้แก่ วุฒิภาวะ และอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย รวมถึงความพึงพอใจที่จะนำไปสู่การเรียนรู้

2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) กล่าวถึงการสร้างความมั่นคงของการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่ถูกต้อง โดยการกระทำซ้ำบ่อย ๆ ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้คงทนถาวร

3. กฎแห่งผลที่ได้รับ (Law of Effect) กล่าวถึงผลที่ได้รับเมื่อแสดง พฤติกรรมการเรียนรู้แล้ว ถ้าได้รับผลที่พึงพอใจ ผู้เรียนย่อมที่จะอยากเรียนรู้อีก แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ ผู้เรียนย่อมไม่อยากจะเรียนรู้และเบื่อหน่ายต่อการเรียนรู้

สกินเนอร์ (Skinner) เมื่อต้องการให้อินทรีย์เกิดการเรียนรู้จากสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง เราจะให้ผู้เรียนเลือกแสดงพฤติกรรมเองโดยไม่บอกแนวทางการเรียนรู้ แต่เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้เองแล้วเราจึง “เสริมแรง” พฤติกรรมนั้น ๆ อีกทันที เพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่าพฤติกรรมที่เขาแสดงนั้นเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งกฎการเรียนรู้ของสกินเนอร์ คือ การเสริมแรง (Reinforcement) นั่นคือ การทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแล้วมีความคงทนถาวรต่อไปเรื่อย ๆ แบ่งเป็น 2 ประการ คือ (เยาวยา เดชะคุปต์. 2542: 89)

1. การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) คือ การที่อินทรีย์ได้รับสิ่งเร้าแล้วเกิดความพอใจ เช่น รางวัล คำชมเชย

2. การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) คือ การที่อินทรีย์ถูกนำสิ่งที่ไม่พอใจออกไปจากอินทรีย์ แล้วเกิดความพอใจ

เพียเจต์ (Piaget's Cognitive Theory) กล่าวถึง พัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ลักษณะเดียวกันในช่วงอายุเท่ากัน และเป็นผลจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะพยายามปรับตัวให้อยู่ในภาวะสมดุลโดยการใช้กระบวนการดูดซึม นั่นคือเด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแล้วรับหรือดูดซึมภาพต่าง ๆ เข้าไว้ในความคิดของตน และเกิดกระบวนการปรับให้เหมาะสมโดยปรับความรู้เดิม เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ และเด็กอยู่ในสภาวะสมดุล (Equilibrium) ซึ่งทำให้คนสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ (Adaptation) และผลจากการทำงานของกระบวนการดังกล่าวจะเกิดเป็นโครงสร้าง (Schema) ซึ่งกระบวนการนี้จะพัฒนาไปตามวัยของเด็ก

เพียเจต์ (Piaget) ได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญา หรือการคิดออกเป็น 4 ขั้นตอน แต่ละระยะก็จะมีกระบวนการทางสติปัญญา หรือ “โครงสร้าง (Structure)” เกิดขึ้นแตกต่างกัน แต่ในช่วงในนี้จะกล่าวเพียง 2 ขั้น ซึ่งเป็นขั้นที่เกิดขึ้นในช่วงปฐมวัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Period) เป็นพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิด – 2 ปี เด็กจะรู้จักการใช้ประสาทสัมผัส ต่อสภาพแวดล้อม พฤติกรรมทางสติปัญญาของเด็กจะแสดงออกในรูปแบบของการมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือพฤติกรรมสะท้อน (Reflex) ในระยะนี้เด็กจะสร้างแบบฉบับของการคิดที่เรียกว่า การคงที่ของวัตถุ (Object Permanence) นั่นคือเด็กสามารถจำได้ว่าวัตถุและเหตุการณ์บางอย่างเป็นอย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในรูปแบบใด และสิ่งนั้นจะยังคงอยู่แม้ว่าคนจะมองไม่เห็น

ระยะที่ 2 ขั้นความคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ (Pre – Operational Period) อยู่ในช่วงอายุ 2 – 6 ขวบ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ภาษาพูดและเข้าใจเครื่องหมาย สัญลักษณ์ต่าง ๆ เด็กเริ่มพัฒนาความสามารถในการรู้จักสิ่งที่เป็นตัวแทน (Representative) และเด็กสามารถสร้างโครงสร้างทางสมองแบบง่าย ๆ โดยไม่ได้เห็นวัตถุหรือเหตุการณ์นั้นสัมพันธ์อยู่ด้วย ซึ่งจัดเป็นการคิดแบบพื้นฐานที่อาศัยการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ เด็กวัยนี้ยังไม่สามารถคิดแบบใช้เหตุผลได้ เด็กวัยนี้จะยังมีความเห็นแก่ตัวอยู่มาก (Egocentrism) อยู่มาก เด็กจะไม่สามารถคิดย้อนกลับ (Irreversibility) ลักษณะสำคัญอีกอย่างคือ การเลียนแบบคนอื่นในช่วงสั้น ๆ (Referred Initiation) ความสามารถในการเล่นบทบาทสมมติ (Making Believe) และความสามารถในการหยั่งรู้ (Insight an Intuition) และความสามารถในการใช้ภาษา (เยาเวพา เดชะคุปต์. 2542: 65-71)

การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย จึงควรให้เด็กใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้ โดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และค่อย ๆ ก้าวไปสู่สิ่งที่ไกลตัว เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กปรับขยายโครงสร้างทางสติปัญญา กิจกรรมต่าง ๆ เป็นรูปธรรม มีโอกาสทำซ้ำ ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นกลุ่ม รู้จักแบ่งปัน รู้จักฟังผู้อื่น ไม่ยึดตนเอง รอคอย มีพฤติกรรมความร่วมมือ อีกทั้งกิจกรรมมีหลายรูปแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับประสบการณ์และความสนใจของเด็ก เพื่อให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด (พัฒนา ชัชพงศ์. 2540: 14-15)

ไวโกตสกี (Vygotsky) (University of California. Internet. 1999) ทฤษฎีของไวโกตสกีมีแนวคิดสำคัญ 3 แนวคิด ดังนี้

1. The Zone of Proximal Development ไวโกตสกีเชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กทำงานภายใน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เด็กประสบปัญหาแต่ไม่สามารถคิดวิธีแก้ปัญหาโดยลำพัง ต้องได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่น อาจกล่าวได้ว่า Zone of Proximal Development เป็นพื้นที่ที่ฝึกการคิดของเด็ก เด็กพร้อมที่จะเรียนรู้ความคิดรวบยอดหรือแนวคิดใหม่ ๆ และต้องการการช่วยเหลือในสิ่งที่ทำได้

2. Scaffolding เป็นกระบวนการที่ทำให้เด็กได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมในช่วงเวลาที่เรียนรู้บางสิ่งบางอย่าง การสนับสนุนจะเพิ่มมากขึ้น เป็นผลให้เด็กมีความรับผิดชอบมากขึ้น เด็กไม่สามารถเรียนรู้ได้เองตามลำพัง เด็กจะเรียนรู้การร่วมมือกันระหว่างกลุ่มเพื่อน อาจจะได้รับคำแนะนำจากผู้ใหญ่หรือได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อน โดยคิดวิธีแก้ปัญหาพร้อมกับเพื่อน มีการจัดการกระทำกับวัสดุอุปกรณ์ใหม่ ๆ มีการเชื่อมโยงความรู้เดิม

3. Sociocultural Context of knowledge ไวโกตสกีตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนและการคิดเด็ก เด็กเรียนรู้ได้จากครอบครัวและวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยเรียนรู้จากการคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏ เด็กจะเกิดความคิดรวบยอดจากสถานการณ์ต่าง ๆ จากการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ของเด็กที่โรงเรียนและสังคมวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ดิวอี้ (John Dewey) ดิวอี้ได้เป็นผู้ริเริ่มการศึกษาแบบก้าวหน้า โดยเน้นการเรียนการสอนให้เด็กมีเสรีภาพในการแสดงออก ให้เด็กเป็นศูนย์กลาง หลักสูตรควรจะเป็นสิ่งที่เกิดจากความสนใจโดยธรรมชาติของเด็กมากกว่าหลักสูตร ที่กำหนดให้โดยผู้ใหญ่หรือครู ดิวอี้เน้นเรื่องการเตรียมสภาพแวดล้อมให้เด็กได้สามารถเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นควรจะเป็นประสบการณ์ตรงเพื่อเป็นรากฐานที่จะสร้างความเข้าใจอย่างแท้จริง ให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทดลอง และค้นพบด้วยตนเอง เพราะความรู้ที่เกิดขึ้นจากการค้นพบนั้นจะเป็นความรู้ที่จดจำไปได้นาน (ภรณ์ คุรุรัตน์. 2526: 4; และ วราภรณ์ รักวิจัย. 2527: 22)

ดิวอี้ (John Dewey) คิดว่าช่วงอายุ 4-8 ปี เป็นวัยที่ต้องการการแสดงออก กิจกรรมที่จัดควรให้สอดคล้องกับประสบการณ์เดิมของเด็ก ซึ่งเด็กจะเป็นผู้จำลองประสบการณ์ นั้น ตามจินตนาการของตนเอง ให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมและวางแผนการทำงานด้วย แนวคิดของดิวอี้มีอิทธิพลต่อการจัดรูปแบบของการจัดกิจกรรมแก่เด็กปฐมวัย ทำให้นักการศึกษาหันมาสนใจทางด้านการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์ของเด็กมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมรูปแบบของกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมการแก้ปัญหาและการปฏิบัติทดลอง ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (อารีรัตน์ ญาณะศร. 2545: 23; อ้างอิงจาก คณะกรรมการกองทุนศาสตราจารย์ ดร.อุบล เรียงสุวรรณ. 2538: 33) นอกจากนี้ ดิวอี้ได้กล่าวว่า เด็กเรียนรู้ได้โดยการกระทำ ฉะนั้นกิจกรรมที่จัดให้เด็กปฐมวัย ควรจัดให้เด็กได้ลงมือกระทำ ได้ปฏิบัติด้วยตนเอง ซ้ำแล้วซ้ำเล่า มีความหลากหลายตามความสนใจของเด็ก เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ (พัฒนา ชัชพงศ์. 2540: 15)

สามารถสรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานและแนวคิดของนักทฤษฎี นักจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อจัดประสบการณ์ได้เหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติพัฒนาการของเด็ก ครูเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กได้พัฒนาทุกด้าน โดยจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญตามแนวทางทฤษฎีให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติค้นพบข้อความรู้ด้วยตนเอง

2.5 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547ก: 41) กล่าวว่า ประสบการณ์คือสิ่งที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นได้ทั้งกิจกรรมและสิ่งที่ได้สัมผัสรอบตัว เด็กพัฒนาความรู้และทักษะจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง รวมทั้งได้แสดงออกอย่างอิสระ ได้ใช้ความรู้และฝึกคิดการแก้ปัญหา ประสบการณ์ที่เด็กเรียนรู้ มีทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อม

ประสบการณ์ตรง คือประสบการณ์ที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติเองได้พูด ได้คุยและได้ใช้ประสาทสัมผัสโดยตรง เพื่อการเรียนรู้ ทดลองจนสามารถค้นพบความรู้ด้วยตนเอง

ประสบการณ์ทางอ้อม คือประสบการณ์ที่มาจากการบอกเล่า การฟัง ประสบการณ์เหล่านี้ อาจได้มาจากการเห็นในโทรทัศน์ ในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือฟังวิทยุ

การจัดประสบการณ์เป็นการสร้างประสบการณ์ตรงที่มีความสำคัญต่อเด็กเพราะหมายถึงการสร้างการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กทุกบริบทที่อยู่รอบตัวเด็ก ต่างเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น เด็กอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ใช้ภาษาหนึ่งก็จะชินกับภาษานั้น เช่น

เหนือตามภาษาถิ่น ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเด็กสามารถแก้ไขภาษาของตนให้ถูกต้องได้ สำหรับการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กนั้นต้องส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ในรูปของการบูรณาการโดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ กรอบประสบการณ์ที่จัดให้แก่เด็กปฐมวัยต้องประกอบด้วย

- ประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการ
- ประสบการณ์พัฒนาพุทธิปัญญา
- ประสบการณ์พัฒนาคุณธรรม

การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่จะทำให้เด็กได้รับความรู้ มีทักษะปฏิบัติและเห็นในสิ่งต่าง ๆ ที่ครูต้องการให้รู้โดยสอดคล้องกับลักษณะความใคร่รู้ใคร่เรียนของเด็ก ซึ่งลักษณะของประสบการณ์การเรียนรู้มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญดังนี้ (เฮอร์วอร์ธ ศรีจักร. 2550: 32; อ้างอิงจาก Seefeldt; & Barbour. 1994: 197-200)

1. เด็กต้องได้สัมผัสจับต้องโดยตรงด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ในชั้นเรียนหรือนอกชั้นเรียน เป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม
2. เด็กเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้เลือกสิ่งที่ตนเองต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. เนื้อหาหรือสาระที่เรียนรู้มีความหมาย กล่าวคือเหมาะกับอายุของเด็ก
4. ประสบการณ์การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง
5. สนับสนุนและให้โอกาสในการใช้ภาษา การมีปฏิสัมพันธ์ด้วยการสื่อสาร
6. สร้างเสริมประสบการณ์สัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการสร้างเสริมกิจกรรมทางสังคม
7. มีการสรุปแนวคิดและความรู้จากกิจกรรม มีการสะท้อนการเรียนรู้โดยมีระเบียบวิธี และมีการนำเสนอร่วมด้วย

จากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 กำหนดแนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยมีหลักการจัดประสบการณ์ (กรมวิชาการ. 2546: 35) ดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของสังคมที่เด็กอยู่อาศัย
3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
4. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และเป็นการปูพื้นฐานให้พร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับต่อไป ซึ่งในการ จัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยนั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอหลักการจัดกิจกรรม ประจำวันและรูปแบบการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้านดังนี้ (กรมวิชาการ. 2546: 44-57)

หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน มีดังนี้

1. กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวันและยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็กเช่น
 - วัย 3 ขวบ มีความสนใจสั้น ประมาณ 8 นาที
 - วัย 4 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 12 นาที
 - วัย 5 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 15 นาที
2. กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที
3. กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที
4. กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม และ ผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบประเภท ทั้งนี้ กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกาย ควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

รูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวัน ประกอบด้วย 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมเสรี /หรือ มุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ในห้องเรียน กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมกลางแจ้ง และเกมการศึกษา ซึ่งกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรมนี้ สามารถนำจัดลงในตารางกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ โดยยึดหลักการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนในอัตราส่วนที่เหมาะสม กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ควรใช้เวลาประมาณ 15 -20 นาที และกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่กับกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมสงบและเคลื่อนไหว กิจกรรมใช้ความคิดและกิจกรรมผ่อนคลายควรจัดให้ครบทุกประเภท

สามารถสรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการจัดกิจกรรมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ให้เด็กได้เรียนรู้จากการลงมือกระทำ ผ่านการเล่น และทำกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อน เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ตรง และเป็นการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ในรูปของการบูรณาการโดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เน้นให้เด็กลงมือปฏิบัติ ได้ทำงานร่วมกัน เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือด้านสังคมของเด็กปฐมวัยและให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช

3.1 ความหมายของการเพาะปลูกพืช

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542: 801) ให้ความหมายของการเพาะปลูกพืชไว้ว่า หมายถึง กรรมวิธีในการปลูกและเลี้ยงดูต้นไม้ตั้งแต่เพาะเมล็ด หรือนำต้นที่โตแล้ว หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของต้น เช่น ราก หัว กิ่ง ใบ ไปปลูกแล้วบำรุงให้เจริญเติบโต

พัฒนา ประเสริฐสุข และคณะ (2546: 50) ให้ความหมายของการเพาะปลูกพืชว่า หมายถึง การเพาะปลูกพืชโดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการเจริญเติบโต ได้แก่ แหล่งน้ำ ดิน แร่ธาตุ อาหารพืช และสภาพดินฟ้าอากาศที่มีอิทธิพลต่อการปลูกพืช ส่งผลให้มนุษย์และสัตว์ได้มีอาหารเพื่อการยังชีพ มนุษย์ได้พยายามพัฒนาการปลูกพืชให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ ทำให้สามารถนำไปจัดจำหน่ายเป็นสินค้า พัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเองและประเทศชาติให้ดีขึ้น

สามารถสรุปได้ว่า การเพาะปลูกหมายถึง การนำส่วนต่าง ๆ ของ พืช ได้แก่ เมล็ด ต้นที่โตแล้ว หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของต้น ไปปลูกลงดิน แล้วอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการเจริญเติบโต ได้แก่ ดิน น้ำ แร่ธาตุ แล้วนำมาเป็นอาหารของมนุษย์ และสัตว์ ใช้ในการดำรงชีวิต ต่อไป

3.2 ความสำคัญของการเพาะปลูกพืช

ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ควรจัดกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เหมาะสมเป็นไปตามวัย จอร์น ดิวอี้ (John Dewey) ที่ว่า เด็กเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing) (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2549: 143) และสอดคล้องกับแนวคิดของ เพียต์เจต์ ได้ศึกษาพัฒนาการด้านการเรียนรู้ซึ่งค้นพบว่า เด็กปฐมวัยเรียนรู้และรู้จักสิ่งที่อยู่รอบตัวด้วยการจับต้องสัมผัสผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เด็กเรียนรู้วัตถุจากการเคลื่อนย้าย การเชื่อมโยงวัตถุสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการเรียนรู้แบบแอคทีฟ เลิร์นนิ่ง (Active Learning) (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2550: 103) ซึ่งวิธีการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยได้ปฏิบัติจริงในรูปแบบหนึ่ง ได้แก่ กิจกรรมการเพาะปลูก

นักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ กล่าวถึงการเพาะปลูก ไว้ดังนี้

สเตเซล (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2549: 143; อ้างอิงจาก Stachel. 1986: 97) กล่าวว่า การเพาะปลูกพืชจะช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์แลเข้าใจความต้องการของสิ่งมีชีวิตในโลก และบริเตแคมป์ (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2549: 143; อ้างอิงจาก Bredekamp. 1988: 56) กล่าวว่า การเพาะปลูกพืชจะช่วยให้เด็กเข้าใจความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัว โดยการสังเกต การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ แบลคเลย์ และคนอื่น ๆ (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2549: 144; อ้างอิงจาก Blindkley; others. 1989: 71) ที่กล่าวว่า การเพาะปลูกพืช ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต เปรียบเทียบ คิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งเด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ได้พบเห็น

นอกจากนี้ โอคอนและปรานิส (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2549: 144; อ้างอิงจาก Ocone; & Pranis. 1990: 122) ได้กล่าวว่าการเพาะ ปลูกพืช เป็นกิจกรรมที่ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าในการเรียนรู้ ทำให้ทราบถึงความต้องการของพืชว่า ต้องการได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ และยังเป็น การฝึกทักษะในการสังเกต สามารถนำไปแก้ปัญหาได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ และนิเวศวิทยา คณิตศาสตร์ ศิลปะ การเรียนรู้ถึงสังคม และโภชนาการ โดยจัดให้เด็กได้รับ ประสบการณ์ตรงในการวางแผน การเพาะปลูกพืช การเก็บเกี่ยวผล จนกระทั่งนำมาเป็นอาหาร ซึ่ง เยาวภา เตชะคุปต์ (2528: 83) ได้กล่าวว่า การปลูกพืชช่วยให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ สิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่เด็กได้สังเกต ทดลอง ค้นคว้า สาธิต เพื่อให้เด็กสามารถหาข้อสรุปได้ ด้วยตนเอง และ ฉันทนา ภาคบังกช (2535: 159) ได้เสนอแนะว่า การเพาะปลูกพืชสามารถ นำไปใช้ในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กได้ทั้งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นพบและเรียนรู้ด้วย ตนเอง ที่สำคัญ นิตยา บรรณประสิทธิ์ (2549: 144) กล่าวว่านอกจากเด็กได้ประสบการณ์ตรงจาก ทักษะต่าง ๆ แล้ว เด็กยังได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ในอนาคตด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การเพาะปลูกเป็นกิจกรรมที่เด็กได้เรียนรู้จาก การปฏิบัติจริง ฝึกการสังเกต จำแนก เปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น มี ความร่วมมือ ช่วยเหลือกัน รับผิดชอบต่องานที่ทำ รู้จักการแก้ปัญหา ตลอดจนได้ใช้ประสาทสัมผัส ในการรับรู้และเชื่อมโยงการเรียนรู้นำไปใช้ในในชีวิตประจำวันได้

3.3 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชสำหรับเด็กปฐมวัย

จีน (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2538: 31; อ้างอิงจาก Jean. 1988: 41) กล่าวถึงจุดมุ่งหมาย ของการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชสำหรับเด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. เพื่อให้เด็กรู้จักวิธีการขยายพันธุ์พืช
2. เพื่อให้เด็กรู้จักส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น เมล็ด ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล
3. เพื่อให้เด็กรู้จักอาหารของพืชที่ช่วยให้พืชเจริญเติบโต เช่น น้ำ อากาศ ปุ๋ย แสงแดด
4. เพื่อให้เด็กรู้จักความแตกต่างของพืชแต่ละชนิด

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2535: 2) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช ดังนี้

1. ให้เด็กเกิดเจตคติที่ดีต่อการทำงาน
2. มีความรักธรรมชาติ (ต้นไม้) และสิ่งแวดล้อม
3. รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในงาน และเกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กรู้จักวิธีการขยายพันธุ์พืช ส่วนประกอบของพืช ปัจจัยที่ทำให้พืชเจริญเติบโต ปลูกฝังการรักธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการทำงานร่วมกับผู้อื่น เกิดความภาคภูมิใจ และ มีความเชื่อมั่นในตนเอง

3.4 แนวทางการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช

ขั้นเตรียมกิจกรรม

1. เตรียมสถานที่ ที่จะปลูก เตรียมดินสำหรับปลูก
2. เตรียมวัสดุอุปกรณ์
 - 2.1 พันธุ์พืช เช่น เมล็ด หัว กิ่ง ใบ ฯลฯ
 - 2.2 เครื่องปลูกในกรณีที่ปลูกลงในกระถาง เช่น ดิน ปุ๋ย แกลบ ขุยมะพร้าว เปลือกถั่ว ชีเลื่อย ฟางข้าง เปลือกไม้ ฯลฯ
 - 2.3 เครื่องมือปลูก เช่น ตะกร้าเพาะเมล็ด พลั่ว จอบ เสียม บัวรดน้ำ ฯลฯ
 - 2.4 ปุ๋ยธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์
 - 2.5 สื่อประกอบกิจกรรมการเรียนรู้การสอน เช่น รูปภาพ ของจริง ฯลฯ

ขั้นดำเนินกิจกรรม

1. ชี้นำ สนทนาถึงเรื่องของต้นไม้ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางให้เด็กตัดสินใจว่าควรปลูกต้นไม้ประเภทใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ประโยชน์มากที่สุด
2. ขั้นปฏิบัติ สนทนาถึงการเพาะปลูกพืช และสาธิตวิธีการใช้เครื่องมือ วิธีการเพาะปลูกพืช และวิธีการดูแลรักษา หลังจากนั้นให้เด็กลงมือปฏิบัติตั้งแต่การเพาะเมล็ด รดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย
3. ขั้นสรุปและประเมินผล ให้เด็กสังเกตการเจริญเติบโตของพืชเปรียบเทียบความสูง จำนวนต้น ปัจจัยสำคัญในการเติบโตของพืช เช่น น้ำ แสงแดด ปุ๋ย ฯลฯ (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2549ก: 146; อ้างอิงจาก หน่วยศึกษานิเทศก์, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2535: 3-4)

3.5 ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมเพาะปลูกพืช

วรางคณา เพื่อนทอง (2541: 12; อ้างอิงจาก กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. 2535: 33) กล่าวถึงประโยชน์ของการเพาะปลูกไว้ว่า

1. ทำให้สุขภาพแข็งแรง เพราะได้ออกกำลังกายสำหรับงานการปลูกพืช เช่นการเตรียมดิน การรดน้ำ การใส่ปุ๋ย
2. เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
3. ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว เช่น ใช้พืชผักมาประกอบอาหารในครอบครัว ไม่ต้องซื้อ
4. มีพืชที่มั่นใจว่าปลอดสารพิษไว้บริโภคในครอบครัว
5. ได้ความรู้และประสบการณ์จากการปลูกพืชชนิดนั้น ๆ
6. ได้ความเพลิดเพลินและเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การปลูก ไม่ดอกไม้

ประดับ

นิตยา บรรณประสิทธิ์ (2549: 146-147; อ้างอิงจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2524: 248-252) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดกิจกรรมเพาะปลูกไว้ว่า

1. เด็กเข้าใจธรรมชาติ เห็นความสัมพันธ์ กลมกลืนของชีวิตในธรรมชาติ
2. เป็นประสบการณ์ที่สร้างเสริมประสบการณ์ ให้กับเด็กเป็นผู้มีความสนใจกว้างขวาง เข้าใจพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต รวมทั้งชีวิตของตนเอง
3. เป็นแหล่งความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการของมนุษย์
4. เด็กเกิดความซาบซึ้งในความงามของธรรมชาติ เข้าใจแนวทางการสังเกต เปรียบเทียบพืช และดอกไม้ต่าง ๆ

5. เด็กได้ศึกษาการเจริญเติบโตของพืช ภูมิใจในความสามารถของตนเอง

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าในการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการเพาะปลูก ได้แก่ การเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเพาะปลูก บำรุงรักษา พรุนดิน ใส่ปุ๋ย รดน้ำ เฝ้าดูการเจริญเติบโตของพืช เป็นการส่งเสริมทักษะการสังเกต การเปรียบเทียบ การร่วมมือกัน ความรับผิดชอบ เอาใจใส่ และเกิดความชื่นชมต่อการเจริญเติบโตของพืช อีกทั้งยังได้รู้จักการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นผลงานที่ได้ลงมือปฏิบัติจริง

3.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพาะปลูกพืช

งานวิจัยในประเทศ

นิตยา บรรณประสิทธิ์ (2538: 54) ได้ศึกษาพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษาเอกชน จำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 10 คน กลุ่มควบคุม 10 คน กลุ่มทดลองได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมและการเพาะปลูกตามแผนการจัดประสบการณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ส่วนกลุ่มควบคุม เด็กได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบผสมผสานตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน พ.ศ. 2534 ฉบับปรับปรุง ปรากฏว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบผสมผสาน มีพัฒนาการทางสติปัญญาไม่แตกต่างกัน และการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช สามารถช่วยให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้น

วรารคณา เผื่อนทอง (2541: 51) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมเพาะปลูกแบบผสมผสานที่มีต่อพฤติกรรมและการรับรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเด็กปฐมวัย ไว้ว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเพาะปลูกแบบผสมผสานกับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบผสมผสานมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างกันทั้งนี้การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกแบบผสมผสานเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง เด็กปฐมวัยได้รับประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย

วรรณิ วัจนสวัสดิ์ (2544: 1) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสอนแบบโครงงานเพื่อพัฒนาภาษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มนักเรียนชั้นอนุบาล 1 โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา โดยจัดกิจกรรมเรียนรู้แบบโครงงาน ในหัวข้อ “โครงงานขยายพันธุ์พืช” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนสามารถพัฒนาด้านภาษาได้ดีขึ้น ตอบคำถามได้ดี รู้จักสังเกต คิดหาเหตุผล รู้จักคำถามและตอบคำถามด้วยตนเอง

รุ่งนภา สดสะอาด (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินสภาพจริงในรายวิชาการปลูกพืชผักสวนครัว ช่วงชั้นที่ 3 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าวิธีการประเมินตามสภาพจริง คือการประเมินกระบวนการเรียนรู้ การประเมินทักษะการปฏิบัติ การประเมินผลผลิต และการประเมินตนเองของนักเรียน ด้านทักษะการปฏิบัติและผลผลิต ตลอดจนแบบสอบถามทัศนคติ และจากการประเมินโดยใช้เครื่องมือวัดเกณฑ์คุณภาพ 5 ระดับ พบว่านักเรียนทุกคนมีความก้าวหน้าทางการเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งหมด คือการประเมินกระบวนการเรียนรู้ 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องการเรียนรู้ขั้นตอนการปลูกพืชผักสวนครัว และการเรียนรู้การทำงานอยู่ในเกณฑ์คุณภาพระดับ 4 ส่วนเรื่องการบริหารงานอยู่ในเกณฑ์คุณภาพ 3 สำหรับการประเมินทักษะการปฏิบัติ อยู่ในเกณฑ์คุณภาพระดับ 3 และการประเมินผลผลิตอยู่ในเกณฑ์คุณภาพระดับ 4 นอกจากนี้ผลการประเมินตนเองของนักเรียนด้านทักษะการปฏิบัติและผลผลิตอยู่ในเกณฑ์คุณภาพระดับ 4

จากเอกสารและงานวิจัยทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชเป็นกิจกรรมที่ให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง เด็กมีประสบการณ์ตรงเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าในการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการต่าง ๆ จากกิจกรรม การเพาะปลูกพืช สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาด้านสังคม ก่อให้เกิดพฤติกรรมความมีก้นในการทำกิจกรรม คือเด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ ร่วมมือกับผู้อื่นในการปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถแก้ปัญหาในขณะปฏิบัติกิจกรรมและสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และช่วยส่งเสริมพัฒนาการทักษะทางสติปัญญาด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจกิจกรรมการเพาะปลูกพืชของเด็กปฐมวัย จะมีส่วนช่วยส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยได้มากน้อยเพียงใด

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบันทึก

4.1 ความหมายของการบันทึก

ความหมายการบันทึกตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 คือ การจดข้อความเพื่อช่วยความทรงจำหรือเพื่อเป็นหลักฐาน จดหรือถ่ายทำไว้เพื่อช่วยความจำหรือเพื่อเป็นหลักฐาน เช่น บันทึกภาพ บันทึกเสียง หรือการจดย่อ ๆ ไว้เพื่อให้รู้เรื่องเดิม

พัชรีย์ ผลโยธิน และคณะ (2543: 100 – 102) ได้กล่าวถึง การบันทึกที่นำมาใช้ในการศึกษาระดับปฐมวัย หมายถึง การจัดทำข้อมูลที่จะเป็นหลักฐานหรือแสดงให้เห็นร่องรอยของการเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จากการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่ม ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

1. พอร์ตโฟลิโอสำหรับเด็กเป็นรายบุคคล ได้แก่ เก็บภาพของเด็กที่สะท้อนให้เห็นว่าเด็กทำกิจกรรมได้บ้าง เก็บภาพรวบรวมผลงานของเด็กทั้งหมดซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของเด็กเป็นลำดับขั้นตอน

2. การบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับ อาจบรรยายหรือบันทึกในรูปแบบต่าง ๆ

3. การสังเกตและบันทึกพัฒนาการ

4. การสะท้อนตนเองของเด็ก เป็นคำพูดหรือข้อความที่เด็กสะท้อนความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกจากการสนทนา อภิปราย แสดงความคิดเห็นของเด็กขณะทำกิจกรรม รวมไปถึงการสะท้อนตนเองของครู การสะท้อนตนเองของผู้ปกครอง

5. ตัวอย่างผลงานรายบุคคลและรายกลุ่ม ที่แสดงให้เห็นการเรียนรู้ความสามารถทักษะและจิตนิสัยของเด็ก

สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์; และธิดา พิทักษ์สินสุข (2543: 9) ได้กล่าวถึงการบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ตามแนวคิดเรกจิโอ คือการบันทึกที่ครอบคลุมถึงกิจกรรมทุก ๆ ด้าน ตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของการเรียนรู้ ครูจะมีบทบาทสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์ที่โดดเด่นที่สะท้อนถึงการทำงานและการเรียนรู้อย่างชัดเจน การแสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การคัดค้าน การหาข้อตกลงร่วมกันเมื่อมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ตลอดจนศักยภาพของเด็กในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกจากงานโครงการ ครูจะทำการบันทึกข้อมูลเหล่านี้ด้วยการใช้เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ กล้องถ่ายวิดีโอ การจดบันทึก ครูจะจัดระบบข้อมูลที่บันทึกเป็นบอร์ดิทเธรศการในห้องเรียนที่สะท้อนถึง การดำเนินการทำกิจกรรมโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ

จากที่กล่าวมาการบันทึกที่นำมาใช้ในการศึกษา คือการจัดทำข้อมูลเพื่อความทรงจำและเก็บไว้เป็นหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยพัฒนาการการเจริญเติบโต และการเรียนรู้ของเด็กสามารถบันทึกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการจดบันทึก การจัดทำ พอร์ตโฟลิโอแล้วนำมารวบรวมเพื่อวิเคราะห์ เป็นการสะท้อนตนเองของเด็ก เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดทำหลักฐานข้อมูลการเรียนรู้ต่าง ๆ และการสะท้อนตนเองของเด็กด้วยตัวเด็กเองสามารถทำได้ในลักษณะการเขียนบันทึก ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงการเขียนบันทึกไว้ดังนี้

จุจิตร ทองเอียด (2540: 39) ให้ความหมายการเขียนบันทึก คือ การเขียนหรือบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ อย่างอิสระเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนสนใจ ประสบ หรือมีประสบการณ์ตามความคิด ความรู้สึกของนักเรียน บางครั้งนักเรียนอาจวาดภาพเพื่อที่จะอธิบายเรื่องราว หรือเขียนคำถามที่นักเรียนสงสัยตนเอง

ทิพย์รัตน์ นพฤทธิ์ (2542: 16) กล่าวถึงการเขียนบันทึก หมายถึงการจดเรื่องราวต่าง ๆ อย่างอิสระเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนสนใจหรือประสบการณ์ตามความคิด หรือความรู้สึกของนักเรียน โดยไม่ต้องกังวลถึงรูปแบบในการเขียน

มิ่งขวัญ กิตติวรรณกร (2542: 35) กล่าวถึงความหมายของการเขียนบันทึก หมายถึง การจดเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้จากการฟัง การดู การอ่าน การสังเกต การสัมภาษณ์จากความรู้สึกนึกคิดหรือจากสิ่งอื่น ๆ

พีระพร รัตนเกียรติ (2548: 42) กล่าวถึงความหมายของการเขียนบันทึก หมายถึง การเขียนเรื่องราวต่าง ๆ อย่างอิสระจากประสบการณ์หรือสิ่งที่น่าสนใจซึ่งแสดงออกตามความคิดของเด็ก โดยที่เด็กอาจจะวาดภาพหรือเขียนคำที่คิดหรือสะกดขึ้นเอง

ฮอสคิสสัน และทอมกินส์ (Hoskisson; & Tompkins. 1987: 207) ได้ให้ความหมายของการเขียนบันทึกว่าเป็นการบันทึกเหตุการณ์ในแต่ละวันของนักเรียนตามความคิด ความรู้สึกของนักเรียนลงในสมุดบันทึก หรือสมุดเล่มเล็ก ๆ

สลอสเซอร์ และฟิลลิปส์ (จุจิตร ทองเอียด. 2540: 38; อ้างอิงจาก Schlosser; & Phillips. 1991) ได้กล่าวถึง การเขียนบันทึกว่านักเรียนสามารถที่จะวาดและเขียนได้อย่างอิสระ ซึ่งจะเขียนเกี่ยวกับประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดหรือเรื่องต่าง ๆ ขณะเขียนนักเรียนสามารถวาดภาพเพื่ออธิบาย บางครั้งนักเรียนอาจจะเขียนคำตามที่นักเรียนสะกดขึ้นเองก็ได้

4.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการบันทึก

การบันทึกเป็นวิธีการของการจัดทำหลักฐานที่มีบทบาทในการบันทึกร่องรอยและข้อมูลการเรียนรู้ต่าง ๆ ของบุคคลมีทั้งที่ปรากฏในลักษณะของการเขียนบันทึก ภาพเขียน ภาพผลงานศิลปะจดหมาย บันทึกประจำวัน ฯลฯ (จุพากรณ์ มาเสถียรวงศ์; และคนอื่น ๆ. 2542: 9) การบันทึกด้วยการเขียนบันทึกนั้น ถือได้ว่าเป็นการสะท้อนตนเองของเด็กที่สะท้อนความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกจากการสนทนา อภิปราย แสดงความคิดเห็นของเด็กขณะทำกิจกรรม ซึ่งแคลคินส์ (Calkins. 1985: 190) กล่าวว่า การเขียนช่วยส่งเสริมและพัฒนากระบวนการคิด ทำให้เราทราบความคิดของตนเองจากการถ่ายทอดความคิดผ่านงานเขียน ในการเขียนเราจะถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกลงบนกระดาษช่วยให้ความคิดมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นและช่วยให้เราสามารถตรวจสอบ สืบค้น พัฒนา และแก้ไขความคิดของเราได้ การเขียนช่วยให้มนุษย์จัดระบบ และพัฒนาความเป็นไปได้ของความคิดของตน ในขณะที่มนุษย์พยายามถ่ายทอดความคิดของตนผ่านการเขียนจะมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้เขียน และความคิดของตนเองตลอดเวลา ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เขียนได้เขียนในสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง ครูจึงควรส่งเสริมให้เด็กเขียนบันทึกในสิ่งที่มีความหมายต่อตัวเด็ก โธร์น (Throne) กล่าวว่าหัวใจสำคัญของการเขียนในระดับปฐมวัยอยู่ที่การแสดงออกซึ่งความคิดของเด็ก และการวาดรูปถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในงานเขียนของเด็ก รูปภาพที่เด็กวาดสามารถเล่าเรื่องได้เช่นเดียวกับตัวหนังสือขณะที่เด็กวาดภาพ เด็กจะถ่ายทอดความคิดของตนลงบนกระดาษ (นภเนตร ธรรมบวร. 2544: 136-137; อ้างอิงจาก Throne. 1988: 16-20) และภาพวาดทุกภาพของเด็กมีค่าเท่ากับสมุดบันทึกประสบการณ์ซึ่งเป็นประสบการณ์ด้านการรับรู้ทางประสาทสัมผัสที่เด็กได้รับ (พีระพงษ์ กุลไพศาล. 2536: 65) ซึ่ง นภเนตร ธรรมบวร (2544: 78) ได้กล่าวไว้ว่า การเปิดโอกาสให้เด็กได้อธิบายความคิดของตนโดยการวาดภาพหรือ

การเขียนบันทึก เป็นวิธีการที่สำคัญมาก เนื่องจากการเขียนบรรยายหรือวาดภาพช่วยให้เด็กได้เห็น และตระหนักในขั้นตอนการแก้ปัญหาของตนเองมากขึ้น และนอกจากนี้การบันทึกยังช่วยส่งเสริม พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก เช่น พัฒนาการด้านการเขียน ดังตัวอย่างงานวิจัยของ นฤมล เจริญแหลม (2545) ที่ศึกษาพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษา แบบธรรมชาติที่เปิดโอกาสให้เด็กบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า เด็กมีพัฒนาการ ด้านการเขียนสูงขึ้น ในปีต่อมา อนงค์ วรพันธ์ (2546) ได้ศึกษาพัฒนาการอ่านและการเขียนของ เด็กปฐมวัยด้วยการจัดกิจกรรมการเล่นหัดแล้วให้เด็กวาดและเขียนสิ่งที่เด็กสนใจจากเรื่องใน นิทานที่ครูเล่าลงในสมุดเล่มเล็ก จากผลการวิจัยพบว่าเด็กมีพัฒนาการอ่านและการเขียนสูงขึ้น นอกจากนี้ที่กล่าวมาได้มีนักการศึกษาอีกหลายท่านกล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ การเขียนบันทึกไว้ดังนี้

นาห์แกง และปีเตอร์สัน (Nahrgang; & Peterson. 1986: 461-465) กล่าวว่า การให้นักเรียนเขียนบันทึก ทำให้นักเรียนแสดงถึงทักษะทางปัญญาหลายอย่าง เช่น การสังเคราะห์ การแปลความหมาย และการตีความ

มอเออร์ และริเชล (Meier; & Rishel. 1998: 311-315) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการเขียนบันทึก สรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนสามารถเขียนอธิบายในสิ่งที่ยากด้วยภาษาของตนเอง
2. นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของแนวคิดที่เสนอไป
3. นักเรียนได้บันทึกความก้าวหน้า และความเข้าใจของตนเองได้ทันที
4. การเขียนบันทึกทำให้นักเรียนได้ฝึกรวบรวมและสร้างความคิด

นิลเซน (วังรอง สมมิตร. 2547: 11; อ้างอิงจาก Nilsen. 2000: 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจดบันทึกไว้ดังนี้

1. เพื่อให้จดจำได้ (To Remember) เป็นการเชื่อมโยงความทรงจำกับการเขียน ซึ่งเราเห็นเป็นภาพในรูปของตัวอักษร จะช่วยให้เราจดจำได้มากขึ้น
2. เพื่อเปรียบเทียบ (To Compare) การจดบันทึกการสังเกตจะทำให้คุณเห็น จุดการเปรียบเทียบที่ชัดเจน เช่น การบันทึกน้ำหนักส่วนสูงของเด็กในแต่ละเดือน การรวบรวมข้อมูล ในแฟ้มสะสมงานของเด็ก โดยจดบันทึกการสังเกตก็จะทำให้คุณมองเห็นความก้าวหน้าของเด็กที่เปลี่ยนแปลงไป
3. เพื่อขยายความในเวลาต่อมา (To Amplify Later) บางครั้งคุณอาจไม่มีเวลา ที่จดบันทึกทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นจากการสังเกต คุณจึงใช้การจดบันทึกสั้นเพื่อเขียนให้ได้ความสมบูรณ์ต่อไป
4. เพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียด (To Catch and Preserve Details) เป็นการเก็บ รายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะสังเกตให้ชัดเจน แม้ว่าจะไม่มีความสำคัญในขณะนั้นแต่ เมื่อมีการนำข้อมูลมาใช้รายละเอียดอาจมีร่องรอยบางอย่างที่เชื่อมโยงสู่ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องได้

5. เพื่อเป็นต้นแบบในการอ่านเขียนให้กับเด็ก (To Serve as a Literacy Role Model) เด็กจำเป็นต้องได้เห็นต้นแบบของการเขียนอ่าน เมื่อผู้ใหญ่ให้ความสำคัญกับการเขียนอ่าน ผ่านการบันทึกการสังเกตเด็ก เด็กเองก็จะเห็นว่าการอ่านเขียนมีความสำคัญและอยากทำตามในเวลาต่อมา

6. เพื่อการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล (TO Document) ความน่าเชื่อถือของ งานวิจัย ต้องการข้อมูลที่หนักแน่นเพียงพอ ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรายละเอียดของการสังเกตนั้นด้วยการจดบันทึก รายละเอียดที่ได้จากการจดบันทึกจะแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของเด็ก แนวโน้มหรือความสัมพันธ์บางอย่างที่เกี่ยวข้องกัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบันทึกจะช่วยส่งเสริมและพัฒนากระบวนการคิดของเด็กปฐมวัย การที่เด็กได้ถ่ายทอดความคิดของตนเองผ่านการเขียนบันทึก ซึ่งเด็กอาจจะบันทึกโดยการขีดเขียน เขียนคำหรือวาดภาพจากสิ่งที่มีความหมายต่อตัวเด็ก เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก นอกจากนั้นแล้วการจดบันทึกยังเป็นประโยชน์สำหรับครูในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของเด็กในทางเรียนรู้

4.3 ประเภทของการบันทึก

ฮอสคิสสัน และทอมคินส์ (พีระพร รัตนเกียรติ. 2548: 44; อ้างอิงจาก Hoskisson; & Tompkins. 1987: 209 – 215) ได้แบ่งประเภทของการบันทึกไว้ดังนี้

1. ประเภทส่วนบุคคล (Personal Journals) เป็นการให้นักเรียนเขียนเกี่ยวกับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของนักเรียน หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่นักเรียนเลือกเขียนอย่างอิสระ หัวข้อเรื่องของการเขียนบันทึกประเภทนี้ได้แก่ สถานที่ที่ฉันชอบ ถ้าฉันมีพร 3 ประการ เพื่อนผู้ชาย เพื่อนผู้หญิง ครูของฉัน สิ่งที่ทำให้ฉันมีความสุขหรือเสียใจ วันหยุดที่ฉันชอบ ฯลฯ

2. ประเภทการเขียน (Writing Journals) เป็นการเขียนเรื่องราว บทกลอน และการเขียนอื่น ๆ โดยนักเรียนอาจจะเขียนเป็นเรื่องราวที่มีหลายตอนก็ได้

3. ประเภทสนทนา (Dialogue Journals) เป็นการเขียนที่นักเรียนและครูเขียนสนทนาโต้ตอบกัน นักเรียนจะเขียนเรื่องที่ตนสนใจแล้วครูเขียนสนทนาหรือโต้ตอบเรื่องที่นักเรียนเขียน

4. ประเภทบันทึกการเรียนรู้ (Learning Logs) เป็นการเขียนบันทึกเกี่ยวกับ สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ เช่น สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์ ซึ่งนักเรียนสามารถใช้การเขียนนี้เป็นตัวสะท้อนการเรียนรู้ของนักเรียน ช่วยให้พบช่องว่างในการเรียนรู้ของตนเอง และเพื่อใช้ในการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่กำลังเรียนรู้และประสบการณ์ในอดีต

5. ประเภทลอกเลียนแบบบุคคลอื่น (Simulated Journals) เป็นการเขียนที่ นักเรียนจะสมมติตนว่าเป็นบุคคลอื่นแล้วเขียนแสดงความคิดตามที่นักเรียนเป็นบุคคลนั้น ๆ

6. ประเภทเด็กเล็ก (Young Children's Journals) การเขียนบันทึกประเภทนี้เหมาะสำหรับนักเรียนก่อนวัยเรียน นักเรียนอนุบาล โดยนักเรียนอาจจะวาดภาพ ลากเส้นขยุกขยิก เขียนพยัญชนะ ตัวเลข หรือเขียนคำตามที่สะกดขึ้นเองก็ได้

จากที่กล่าวมา การบันทึกสามารถแบ่งได้หลายประเภท ซึ่งมีรูปแบบการเขียนบันทึกที่แตกต่างกันไป ล้วนแต่ให้เด็กได้แสดงความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์การเรียนรู้ของตน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย สำหรับการบันทึกของเด็กปฐมวัยนั้นแตกต่างจากเด็กวัยอื่นคือ เด็กอาจจะวาดภาพ ลากเส้นขยุกขยิก ขีดเขียนพยัญชนะ ตัวเลข คำต่าง ๆ ที่สะกดขึ้นเอง

4.4 พัฒนาการเขียนบันทึกของเด็กปฐมวัย

คินทิสซ์ (จุจิตร ทองเอียด. 2540: 41; อ้างอิงจาก Kintisch. 1986) ได้กล่าวถึง พัฒนาการเขียนบันทึกของเด็กในช่วงปฐมวัย ไว้ดังนี้

1. ระดับก่อนอนุบาล (Pre kindergarten) แบ่งได้ดังนี้

1.1 เทคนิคพื้นฐาน (Basic technique) เด็กจะวาดรูปและเขียนเรื่องโดยการลากเส้นขยุกขยิก เขียนพยัญชนะ ตัวเลข หรือคำที่นักเรียนคิดขึ้นเอง ให้ครูอ่านครูจะอ่านเรื่องที่นักเรียนเขียนแต่ละครั้งที่ครูอ่านนักเรียนจะสังเกตคำที่ครูอ่านพร้อมทั้งพยักหน้าว่า “ใช่ ตามที่หนูเขียน” พฤติกรรมเช่นนี้จะช่วยเหลือการอ่านของนักเรียนแต่ละคน นักเรียนจะเรียนรู้คำอ่าน ความหมายของคำโดยการฟัง อ่าน และสังเกตขณะที่ครูอ่าน บางครั้งนักเรียนจะอ่านเรื่องของนักเรียนเอง หรืออาจแลกเปลี่ยนกันอ่านภายในกลุ่มซึ่งจะช่วยให้นักเรียนคุ้นเคยกับเรื่องที่นักเรียนเขียนเพิ่มความสามารถในการพูด การเข้าใจเรื่องการพัฒนาทางภาษาและการสื่อสารโดยเขียน

1.2 การซ้ำ (Repetition) การเขียนอธิบายของนักเรียนในระดับนี้ยังไม่ถูกต้อง เช่น นักเรียนอาจจะเขียนอธิบายว่า “แมวใหญ่เท่าคนและบ้าน” เรื่องที่เขียนไม่สัมพันธ์กับรูปที่วาด การวาดก็อาจจะเป็นเส้นขยุกขยิก แต่เมื่อนักเรียนได้เขียนบันทึกหลาย ๆ ครั้ง การวาดจะเป็นเส้นตรง เรื่องที่เขียนก็จะสัมพันธ์กับรูปที่วาด

2. ระดับอนุบาลและชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (Kindergarten and First grade) แบ่งได้ดังนี้

2.1 การเขียนอย่างอิสระ นักเรียนจะเขียนคำต่าง ๆ ด้วยตัวนักเรียนเองเรื่องที่เขียนจะเป็นเรื่องสั้น ๆ อย่างไรก็ตามการเขียนของนักเรียนในขั้นนี้ขึ้นอยู่กับความควบคุมของกล้ามเนื้อหรือการจับดินสอ

2.2 ลักษณะการเขียน นักเรียนยังคงเขียนเรื่องและวาดภาพประกอบกัน

2.3 เรื่องที่เขียน นักเรียนจะเขียนเรื่องจากการฟัง ซึ่งผู้ใหญ่อ่านให้ฟัง

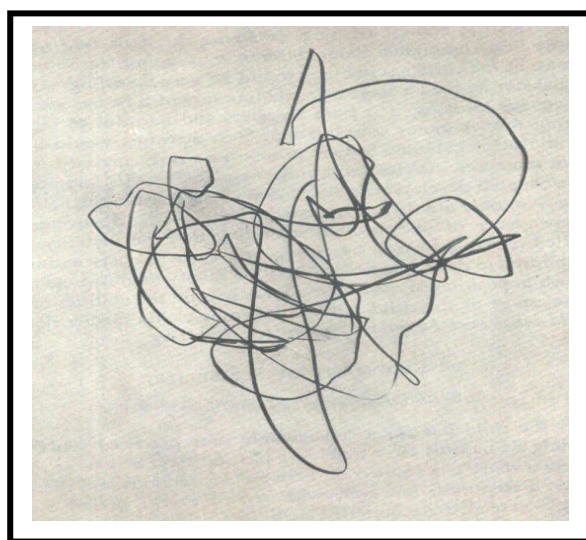
จากที่กล่าวมา พัฒนาการเขียนบันทึกของเด็กปฐมวัยนั้นเด็กจะสื่อความคิดด้วยการวาดภาพและขีดเขียนโดยลากเส้นขยุกขยิก เขียนคำที่คิดขึ้น ถ้าหากเด็กได้รับการส่งเสริมให้เขียนบันทึกก็จะสามารถเขียนคำต่าง ๆ ด้วยตนเอง และเรื่องที่เขียนจะมีความสัมพันธ์กับภาพที่วาด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการและประสบการณ์ที่เด็กได้รับ

4.5 ความสัมพันธ์การวาดภาพกับการบันทึกของเด็กปฐมวัย

ดังที่กล่าวการบันทึกของเด็กปฐมวัยเป็นการสื่อความคิดอย่างอิสระ และจากพัฒนาการเขียนบันทึกจะเป็นในลักษณะของการลากเส้นขยุกขยิก ขีดเขียน วาดภาพ ถ้าหากส่งเสริมให้เด็กเขียนบันทึกอยู่เสมอเด็กจะสามารถถ่ายทอดภาพวาดได้สัมพันธ์กับเรื่องที่เขียนบันทึกได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความควบคุมกล้ามเนื้อในการขีดเขียนของเด็ก ซึ่งโลเวนเฟลด์ (हररषषष ढलवलषषषष. 2535: 174-183; อ้างอิงจาก Lowenfeld. 1982) ได้อธิบายพัฒนาการด้านการขีดเขียน ไว้ดังนี้

1. ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) อายุ 2-4 ปีขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย ดังนี้

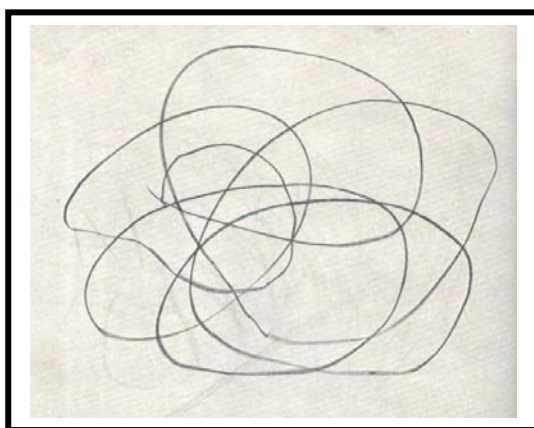
1.1 ขั้นการขีดเขียนไม่เป็นระเบียบ เส้นแรกที่เด็กเขียนจะเป็นการสุม มีขนาดสั้นยาวต่างกัน ทิศทางไม่แน่นอน เด็กจะรู้สึกสนุกกับกิจกรรมการขีดเขียนและกิจกรรมนี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางด้านร่างกายและทางจิตใจ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เด็กต้องการแสดง เด็กอายุสองขวบยังไม่สามารถลอกแบบรูปวงกลมได้ สายตาของเด็กวัยนี้ยังไม่สามารถควบคุมการขีดเขียนได้ เนื่องจากพัฒนาการทางกล้ามเนื้อของเด็กยังไม่ดีพอ เด็กเล็กชอบใช้สีเทียนการขีดเขียนเป็นกิจกรรมที่เด็กได้แสดงออกทางความรู้สึกและอารมณ์ ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการของเด็ก ดังตัวอย่างภาพวาดของเด็กอายุ 2.5 ปี

ภาพประกอบ 2 ภาพวาดของเด็กอายุ 2.5 ปี

ที่มา : Lowenfeld, V; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P. 96.

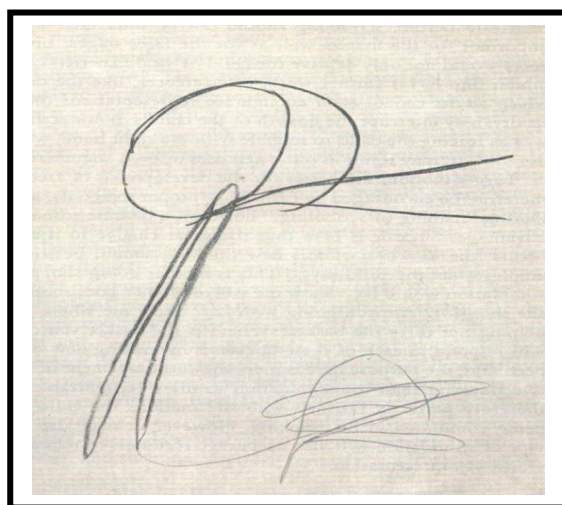
1.2 ขั้นขีดเขียนอย่างควบคุม เด็กค้นพบการเชื่อมโยงระหว่างการเคลื่อนไหวของตนกับรอยขีดเขียนบนกระดาษ อาจเกิดขึ้นหลังจากขั้นแรกวาดหกลีเดือน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เด็กอาจขีดเส้นซ้ำ ๆ และขีดเร็วขึ้น เส้นอาจอยู่ในแนวตรง แนวนอนหรือวงกลม เด็กอาจชอบทดลองสีหลายสี ทดลองวิธีการจับสีเทียน เด็กอายุประมาณสามปีวาดรูปวงกลมได้ แต่ยังวาดสีเหลี่ยมไม่ได้ ยังไม่สามารถวาดสิ่งที่ต้องการได้ตรงตามที่ตนตั้งใจ เด็กจะสนุกกับการเคลื่อนไหวและตื่นเต้นกับการวาดภาพกับผู้ใหญ่ ซึ่งประสบการณ์ที่เด็กได้รับสำคัญยิ่งไปกว่าภาพขีดเขียนของเขา ดังตัวอย่างภาพวาดของเด็กอายุ 3 ปี

ภาพประกอบ 3 ภาพวาดของเด็กอายุ 3 ปี

ที่มา : Lowenfeld, V ; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P. 97.

1.3 ขั้นตั้งชื่อ เด็กจะสามารถบอกได้ว่าเขาวาดอะไร เช่น ภาพแม่ – พ่อ ภาพตัวเอง ภาพพี่หรือน้อง ขั้นนี้สำคัญมากเพราะความคิดของเด็กกำลังเปลี่ยนแปลง เด็กสามารถเชื่อมโยงรอยขีดเขียนของตนเองกับโลกรอบตัว เด็กเปลี่ยนการคิดที่เชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวไปสู่การคิดแบบใช้จินตนาการ เส้นที่เด็กวาดจะเริ่มกลายเป็นรูปร่าง ภาพวาดของเด็กยังไม่แตกต่างจากขั้นแรกเริ่มเท่าไรนัก เด็กบางคนจะพูดกับตนเองเกี่ยวกับภาพที่ตนกำลังวาด ซึ่งแสดงถึงความรู้สึกของเด็กเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม บางครั้งเด็กอาจบอกได้ว่าเขากำลังจะวาดอะไร แต่บางครั้งเขาอาจไม่มีความคิดจากเส้นที่ตนกำลังวาด เด็กอาจบอกว่าวาดต้นไม้เมื่อเริ่มแรก แต่อาจจบด้วยภาพอื่น ดังตัวอย่างภาพวาดของเด็กอายุ 4 ปี

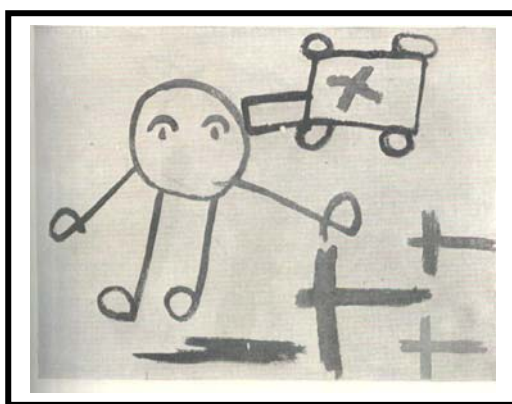
ภาพประกอบ 4 ภาพวาด “แม่ไปซื้อของ” ของเด็กอายุ 4 ปี
ที่มา : Lowenfeld, V ; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P.100.

2. ขั้นก่อนแบบแผน (The Preschematic Stage) อายุ 4 – 7 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มใช้วิธีการวาดที่ต่างออกไป เด็กเริ่มตระหนักถึงรูปทรง ซึ่งเป็นการเริ่มต้นการสื่อสารด้วยรูปภาพ รูปทรง ที่เด็กวาดจะเริ่มมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น โดยปกติแล้วสัญลักษณ์ที่เด็กใช้ความพยายามจะแสดงออกมาคือ การวาดรูปคน เด็กจะวาดวงกลมแทนศีรษะและเส้นยาวตรงสองเส้นเป็นขา ลักษณะการวาดเช่นนี้เป็นสิ่งปกติของเด็กวัยห้าขวบ ดังภาพตัวอย่างภาพวาดคนของเด็กอายุ 4 ปี

ภาพประกอบ 5 ภาพวาด “คน” ของเด็กอายุ 4 ปี
ที่มา : Lowenfeld, V ; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P.116.

เด็กในขั้นนี้จะสนใจและตื่นตัวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของกับการวาดมากกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของกับสี รูปทรงจะมีความสำคัญกับเด็กมาก ภาพวาดหรือภาพระบายสีของเด็กวัยนี้จะแสดงให้เห็นถึงการให้สัญลักษณ์ของที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง เช่น วาดคนมีสีแดง เหลือง เขียว ขึ้นอยู่กับความชอบของเด็กแต่ละคน และมโนทัศน์เกี่ยวกับมิติของเด็กที่แสดงออก ในภาพวาด จะต่างไปจากผู้ใหญ่ เด็กจะไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนในการจัดวางภาพ แต่ถ้าพิจารณา อย่างใกล้ชิดจะเห็นว่าสิ่งของที่ปรากฏอยู่ข้างบน ข้างล่าง ข้าง ๆ จะเป็นการวาดที่เด็กเข้าใจ เด็ก จะมองมิติเหมือนกับสิ่งที่เรียนอยู่รอบตัวเขา ไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างวัตถุสิ่งของ เด็กยังกำหนด สถานที่ที่สัมพันธ์กับวัตถุหรือตัวเองไม่ได้ ดังภาพตัวอย่าง

ภาพประกอบ 6 ภาพวาด “ฉันทอยู่บนถนน” ของเด็กอายุ 5.5 ปี
ที่มา : Lowenfeld, V ; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P. 119.

เด็กวัยสี่ถึงแปดขวบกำลังอยู่ในช่วงพัฒนาการสังเกตคุณสมบัติของสิ่งแวดล้อมควร ช่วยให้เด็กสังเกต ตรวจสอบ และเพิลิดเพิลินกับสิ่งที่มองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รู้สึกหรือสัมผัส ทางกาย การสร้างแรงจูงใจที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งคือ การสร้างแรงจูงใจขึ้นอยู่กับหัวข้อของการสนทนาครู อาจตั้งคำถามให้เด็กระลึกถึงประสบการณ์ในอดีตหรือให้สังเกตคุณสมบัติของวัตถุสิ่งของ และสำหรับ หัวข้อที่จะนำมาให้เด็กวาดภาพ ควรเป็นหัวข้อที่มีความหมายสำหรับเด็ก ดังภาพตัวอย่าง

ภาพประกอบ 7 ภาพวาด “ฉันกำลังเล่นอยู่ในสวนหย่อมโรงเรียน ของเด็กอายุ 5 ปี

ที่มา : Lowenfeld, V ; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P. 126.

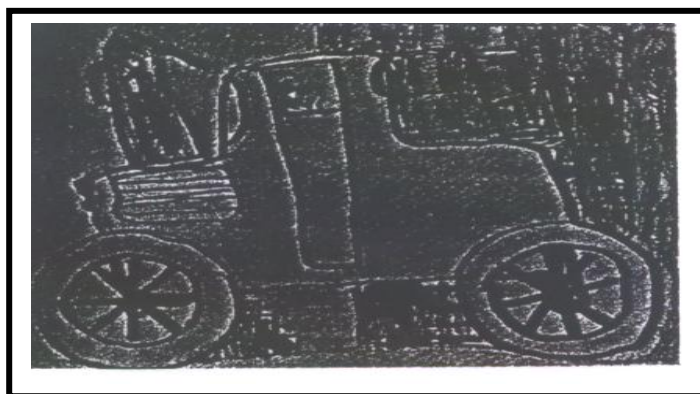
3. ขั้นแบบแผน (The Schematic Stage) อายุ 7 – 9 ปี ภาพวาดของเด็กวัยนี้จะ เป็นสัญลักษณ์แทนของจริง จะแสดงถึงความรู้ของเด็กที่มีต่อสิ่งที่เขาวาด ภาพวาดของเด็กขั้นนี้จะ ประกอบด้วยรูปทรงเรขาคณิต เช่น รูปไข่ สามเหลี่ยม สีเหลี่ยมจัตุรัส สีเหลี่ยมผืนผ้า วงกลมหรือรูป ที่ผิดแผกไป รูปเหล่านี้จะใช้แทนส่วนต่าง ๆ ของร่างกายและเสื้อผ้า ส่วนมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตินั้น เด็กจะไม่คิดว่านี่คือต้นไม้ คน รถ แต่เขาจะคิดว่า ต้นไม้อยู่บนพื้น รถอยู่บนพื้น สัญลักษณ์นี้ เรียกว่าเส้นฐาน เด็กจะใส่ทุกสิ่งทุกอย่างลงบนเส้นฐานนี้ พัฒนาการขั้นนี้เด็กยัง วาดภาพสามมิติ ไม่ได้ มโนทัศน์ด้านมิตียังคงเป็นนามธรรมบางครั้งเด็กอาจใช้ภาพ X – ray เพื่อแสดงภาพใน มุมมองต่างออกไปที่ไม่สามารถมองเห็นในขณะเดียวกัน ดังภาพตัวอย่าง

ภาพประกอบ 8 ภาพวาด “ครอบครัวของฉัน” ของเด็กอายุ 7 ปี

ที่มา : Lowenfeld, V ; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P. 141.

4. ขั้นหมู่พวก (The Gang Age) อายุ 9 – 11 ปี เด็กชั้นนี้จะมีความสนใจต่อสิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากขั้นก่อน สนใจแสดงลักษณะความแตกต่างของเพศชายเพศหญิง ความแตกต่างของเสื้อผ้า ขยายความสนใจจากรูปทรงชนิดไปสู่ความใกล้เคียงธรรมชาติ เด็กเริ่มรู้สึกถึงรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น การเน้นความสำคัญจะทำได้โดยการเพิ่มรายละเอียดของสิ่งนั้น เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นามธรรม สามารถเรียงวัตถุสิ่งของตามความสัมพันธ์ที่เป็นจริง วางภาพวัตถุอย่างมีความหมายยิ่งขึ้น ภาพ X-ray จะหายไป การใช้เส้นฐานในพัฒนาการขั้นก่อนก็จะใกล้เคียงกับธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ดังภาพตัวอย่าง

ภาพประกอบ 9 ภาพวาด “รถและตึก” ของเด็ก

ที่มา : Lowenfeld, V; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P. 187.

5. ขั้นเหตุผล (Reasoning Stage) อายุ 11 – 13 ปี ผลงานของเด็กวัยนี้จะแสดงให้เห็นถึงความรู้สึก อารมณ์ และความเข้าใจโลกรอบตัวเขา เด็กจะสนใจธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ผู้ชายกับผู้หญิงจะสนใจในหัวข้อที่แตกต่างกัน นอกจากเด็กจะสนใจเกี่ยวกับร่างกายของตนเองแล้วยังสนใจเพศตรงกันข้ามอีกด้วย รูปแบบที่เป็นคนจริงสำหรับวาดภาพจึงเป็นสิ่งที่เด็กตื่นเต้นสนใจมาก การวาดภาพสามมิติไม่เป็นของยากสำหรับเด็กวัยนี้ ดังตัวอย่างภาพวาดของเด็กอายุ 11 ปี

ภาพประกอบ 10 ภาพวาดของเด็กอายุ 11 ปี

ที่มา : Lowenfeld, V; & Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. P. 220.

นอกจากนี้ภรณ์ คุรุรัตน์ (พีระพร รัตนเกียรติ. 2548: 52; อ้างอิงจาก ภรณ์ คุรุรัตน์. 2523: 115-116) ได้กล่าวถึงระดับความสามารถในการวาดรูปด้วยสีเทียนและลักษณะการวาดของเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

ความสามารถในการวาดภาพด้วยสีเทียน

อายุ 1-2 ขวบ จะสามารถลากเส้นย่น ๆ โดยไม่มีความหมาย เด็กจะลากเส้นตามความพอใจของตนเอง

อายุ 3-4 ขวบ เด็กจะเริ่มบอกชื่อภาพที่ตนวาดได้

อายุ 4-5 ขวบ เด็กจะพบว่าตนสามารถวาดภาพของจริงได้ ภาพที่วาดจะเป็นสิ่งที่เด็กคุ้นเคย

อายุ 5-6 ขวบ จะเริ่มปรับตัวโดยการสังเกต จะพยายามวาดภาพตามความเป็นจริง แต่จะยังไม่แสดงความถูกต้องในเรื่องของสี ขนาด และความเป็นจริง

ลักษณะภาพวาดของเด็ก

1. มีลักษณะโปร่ง อาจมองเห็นสิ่งที่อยู่หลังกำแพงหรือฝาได้
2. ไม่เป็นไปตามธรรมชาติและไม่ได้สัดส่วน เช่น กระต่ายสูงกว่าบ้าน
3. ภาพจะเป็นไปตามความต้องการของเด็ก เช่น หากมีคนสองคนยืนห่างกัน ถ้าประสงค์จะให้คนทั้งสองจับมือกันก็จะลากมือยาวจนมือชนกัน
4. สับสนในเรื่องฤดูกาล สถานที่และเวลา เช่น วาดภาพให้พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดาวขึ้นพร้อมกัน
5. สีไม่เป็นไปตามความเป็นจริง เด็กอายุ 5-6 ขวบ จะพยายามใช้สีเหมือนจริงมากขึ้น

การวาดภาพเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็กที่จะนำเด็กไปสู่การแสดงออกทางความคิด ความคิดทั้งหมดนี้ย่อมมีความหมายสำหรับเขาและเป็นวิถีทางการเรียนรู้ทางหนึ่ง ซึ่งได้จากการรับรู้ การสังเกตและทำความเข้าใจกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว (ฉัตรชุตา เขียวปรีชา. 2537: 13) และนอกจากนี้ การวาดภาพยังมีส่วนสะท้อนให้เห็นพัฒนาการหรือความเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2539: 69 – 75)

1. ความเจริญเติบโตทางด้านอารมณ์ เมื่อเด็กรับรู้สะสมประสบการณ์และเรียนรู้นั้น นอกจากจะต้องปรับพฤติกรรมต่าง ๆ แล้วยังต้องปรับอารมณ์ของเขาอีกด้วย สำหรับพฤติกรรม การวาดภาพ เด็กได้แสดงออกอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน เพราะได้ถ่ายทอดประสบการณ์ ได้แสดงความสามารถและได้เห็นผลสำเร็จจากการแสดงออกของตน สิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาอารมณ์ของเด็ก ได้อย่างดีเยี่ยม ทั้งความสนใจ ความกระตือรือร้น และความตั้งใจอย่าง แน่วแน่ในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นพัฒนาการความเชื่อมั่นและความมั่นคงทางอารมณ์ในการทำงานเพราะเด็ก จะต้องมีความพร้อมในการเผชิญกับสิ่งแปลกใหม่ และเกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาในการที่จะพาตัวเองเข้าไปสู่สิ่งต่าง ๆ หรือปัญหาต่าง ๆ

2. ความเจริญเติบโตทางด้านสติปัญญา การที่เด็กแสดงออกทางศิลปะในแต่ละวัย หรือแต่ละคนแตกต่างกัน ย่อมแสดงถึงความแตกต่างทางสติปัญญาด้วยข้อแตกต่างนี้อาจจะปรากฏในแง่ของรายละเอียด การแสดงรูปทรง การออกแบบ การระบายสีหรือการแสดงจินตนาการ ข้อแตกต่างนี้สามารถพิจารณาได้จากความแตกต่างของวัยบุคคล หรือในแต่ละช่วงเวลากระบวนการทำงานทางศิลปะนั้น จะเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นประสบการณ์บูรณาการความคิดและจินตนาการเข้าด้วยกันแล้วจึงสังเคราะห์เส้น รูปทรง สี ในขั้นสุดท้ายและย่อมเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้านหนึ่งที่เหมาะสมกับวัยเด็กเป็นอย่างมาก

3. ความเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย การวาดภาพกับความเจริญเติบโตทางร่างกาย เป็นการแสดงออกที่ชี้ให้เห็นความสามารถของการใช้สายตาที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวในส่วนที่ต้องใช้ทักษะในการควบคุมทิศทางการลากเส้น การเจริญเติบโตของร่างกายจะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการวาดที่เริ่มจากขั้นขีดเขียนเป็นเส้นยุ่ง ๆ ไปสู่ความสามารถควบคุมเส้นให้เป็นระเบียบขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งการเคลื่อนไหวของเส้นจะเป็นอย่างช้า ๆ อยู่ในระยะหนึ่ง แล้วจึงสามารถลากเส้นเป็นรูปทรงให้ปรากฏขึ้นและเมื่อเด็กเจริญเติบโต พัฒนาการทางทักษะการเคลื่อนไหวจะทำให้รูปแบบการวาดภาพพัฒนาจากเส้นที่วาดเป็นรูปร่างง่าย ๆ ไปสู่รูปร่างที่เลียนแบบของจริงมากขึ้น

4. ความเจริญเติบโตทางการรับรู้ สมรรถภาพทางการรับรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในตัวเด็ก ในอันที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และการสะสมประสบการณ์ที่ดี เพราะการรับรู้ที่มีสมรรถภาพย่อมเกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสโดยตรง การรับรู้ของเด็กในวัยนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการรับรู้ทางสายตาโดยการรับรู้เกี่ยวกับสี รูปร่าง และบริเวณว่าง พัฒนาการรับรู้ทางสายตาจะเริ่มพัฒนาแยกแยะสิ่งต่าง ๆ จากการแยกแยะสีและรูปร่างในระยะแรก ต่อมาเมื่อเด็กมีพัฒนาการการรับรู้มากขึ้นที่จะแสดงการรับรู้ของบริเวณว่าง ซึ่งมีความสำคัญสำหรับเด็กมาก เด็กจะสามารถนำพัฒนาการรับรู้บริเวณว่างมาใช้ได้อย่างเหมาะสม สามารถถ่ายทอดความรู้สึกจากสิ่งที่ตนรับรู้ออกมาในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของภาพให้มีความหมายและสัมพันธ์กันได้ ภาพที่วาดจึงประกอบด้วยการใช้บริเวณว่าง รูปร่าง สี สัน และความรู้สึก

5. ความเจริญเติบโตทางด้านสังคม การวาดภาพของเด็กเปรียบเสมือนเป็นการถ่ายทอดสารหรือสาระ (Message) ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นสาระที่เกี่ยวข้องกับความคิดคำนึงส่วนตัว สิ่งแวดล้อมและสังคม โดยเฉพาะสาระที่เกี่ยวข้องกับสังคมนั้น นอกจากจะเป็นการสื่อสารให้รับรู้ถึงการที่เด็กมีความคิด มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างไรแล้ว ยังเน้นให้เด็กคำนึงถึงสังคมรอบตัว ความสัมพันธ์ที่เขาพึงมีต่อสังคมและการทำงานร่วมกันอีกด้วย

6. ความเจริญเติบโตทางด้านสุนทรียภาพ แสดงให้เห็นถึงประสาทสัมผัสที่ได้บูรณาการประสบการณ์ทั้งมวล ซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึกและการรับรู้ผลจากการบูรณาการนี้สามารถที่จะพบได้จากเอกภาพของการจัดการที่ประสานกลมกลืนกัน และแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดด้วยภาวะของบริเวณว่าง เส้น ลักษณะผิว และสี

7. ความเจริญเติบโตทางการสร้างสรรค์ จะเริ่มพัฒนาตั้งแต่เด็ก ทำเครื่องหมายได้ในครั้งแรกและเรียกสิ่งนั้นว่า “ผู้ชาย” “บ้าน” หรือ “ภูเขา” ภาพที่เขาสร้างขึ้นมานี้ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จากการคิดสิ่งง่าย ๆ เหล่านี้จะนำไปสู่การสร้างสิ่งยาก ๆ ซึ่งจะผ่านขั้นตอนที่ซับซ้อนขึ้น อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคงานของเด็กที่ต้องอาศัยเสรีภาพทางความคิด และการแสดงออกเป็นสิ่งประทับใจเด็กเสมอ และย่อมสร้างความมั่นใจในการแสดงออกได้อย่างมากและเมื่อต่างมีความมั่นใจเด็กก็พร้อมที่จะสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ไปได้ต่อไป

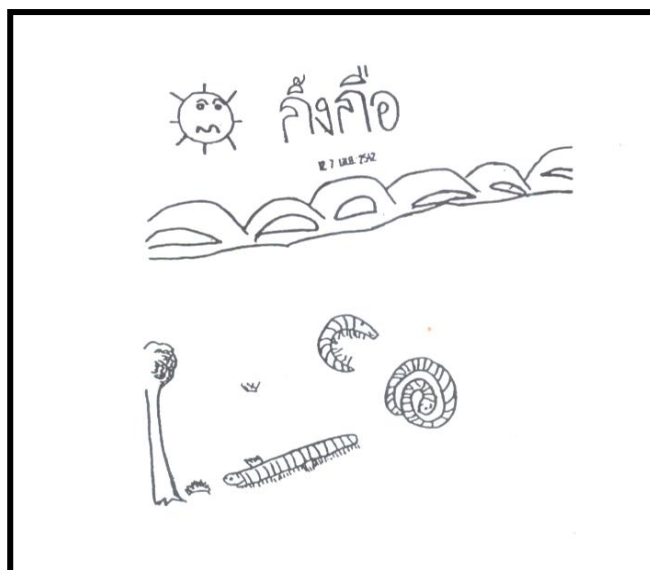
จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การวาดภาพของเด็กปฐมวัยเป็นการแสดงออกถึงประสบการณ์ของเด็ก เด็กได้ถ่ายทอดความคิด จินตนาการ ความรู้สึกต่าง ๆ ลงในภาพที่วาด สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาเด็กได้ครบทุกด้าน ซึ่งพัฒนาการทางการวาดภาพของเด็กปฐมวัยนั้นจะพัฒนาเป็นไปตามลำดับขั้นเริ่มจากการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อมือกับตา ตลอดจนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว โดยเริ่มจากการขีดเขียนที่ไม่มีความหมายไปสู่การวาดภาพที่มีความหมายและสามารถใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งที่ตนเข้าใจได้ ฉะนั้นถ้าเด็กได้รับการพัฒนาด้วยการใช้ความคิด จินตนาการ และได้สะท้อนความคิดโดยการขีดเขียนอย่างอิสระจะสามารถพัฒนากระบวนการคิด การเขียน และการบันทึกของเด็กปฐมวัยต่อไป

4.6 การส่งเสริมการบันทึกในเด็กปฐมวัย

ในการส่งเสริมการบันทึกให้กับเด็กนั้น การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมคณิตศาสตร์ กิจกรรมวิทยาศาสตร์ กิจกรรมศิลปะ กิจกรรมด้านภาษา การไปทัศนศึกษา ฯลฯ สามารถส่งเสริมให้เด็กบันทึกได้ ดังตัวอย่างเช่น

การจัดกิจกรรมคณิตศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อส่งเสริมให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น โดยครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบ และสื่อสารในสิ่งที่ตนเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอภิปราย พูดคุยในกลุ่ม การเขียนบันทึกและการวาดภาพ ซึ่งจากกิจกรรมครูอาจให้เด็ก ๆ นำเสนอวิธีการคิดแก้ปัญหาอย่างหลากหลายผ่านการวาดภาพ การเขียนคำ หรือในการจัดกิจกรรมคณิตศาสตร์ให้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ครูพูดคุยกับเด็กเกี่ยวกับกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่ใช้คณิตศาสตร์ หลังจากที่ครูพูดคุยกับเด็ก ๆ ครูกำหนดให้เด็ก ๆ เขียนบันทึกเกี่ยวกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันที่เด็กใช้การนับ

การจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัย ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติทำงานร่วมกับเพื่อน ถ้าครูเปิดโอกาสให้เด็กได้พูดคุย อภิปรายทั้งก่อนและหลังการทำกิจกรรมและบันทึกสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากกิจกรรม ซึ่งเด็กอาจจะเขียนหรือบันทึกเป็นภาพวาด เช่น บันทึกการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น เด็กจะสามารถหาความหมายและรูปแบบจากประสบการณ์ของตนได้มาก และเป็นการส่งเสริมกระบวนการคิดของเด็ก (นกเนตร ธรรมบรร. 2544) ดังภาพตัวอย่างการเขียนบันทึกของเด็กอายุ 5 ปี

ภาพประกอบ 11 ตัวอย่างการเขียนบันทึก "การสังเกตกิ่งกือ" ของเด็กวัยอายุ 5 ปี

ที่มา : นกนตร ธรรมบวร. (2544). *การพัฒนากระบวนการการคิดในเด็กปฐมวัย*. หน้า 95.

นอกจากนี้ ลีวิส (Lewis) ได้เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการบันทึกให้กับเด็ก ควรใช้เวลาให้เด็กได้เขียนบันทึกทุกวันและเป็นการเขียนอย่างอิสระ เขียนเกี่ยวกับอะไรก็ได้ที่เขาต้องการ ถ้าหากในกรณีที่เด็กไม่สามารถเขียนได้ ครูอาจเตรียมหัวข้อที่น่าสนใจและสนุกสำหรับเด็กที่จะเขียนไว้ เพื่อช่วยเหลือเด็กในการเริ่มต้นเขียนบันทึก ให้โอกาสเด็กได้ตรวจงานเขียนบันทึกของตนเองด้วย และครูจะต้องตรวจงานเขียนบันทึกเพื่อให้เด็กทราบว่าส่วนใดที่เขาเขียนถูกและส่วนใดที่ต้องปรับปรุง ครูจะเป็นผู้คอยให้ความสนับสนุน กำลังใจ ในงานเขียนบันทึกของนักเรียนแต่ละคน นอกจากนี้เปิดโอกาสให้เด็กได้อ่านสิ่งที่เขาเขียนบันทึกให้เพื่อนฟัง เป็นการแลกเปลี่ยน แบ่งปันประสบการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ให้แก่กัน (Lewis. 2003: Online)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การส่งเสริมการบันทึกในเด็กปฐมวัย ครูเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการส่งเสริมการบันทึกให้กับเด็กด้วยการจัดเวลาให้เด็กรู้จักเขียนบันทึกอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งอาจจะเขียนบันทึกจากการที่เด็กได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในบรรยากาศที่อิสระ เพื่อให้เด็กได้สะท้อนความคิดต่อกระบวนการเรียนรู้ของตน

4.8 ความสำคัญการบันทึกกับการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

ในการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ควรส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาทุกด้าน เพราะพัฒนาการทุกด้านต่างส่งเสริมเชื่อมโยงซึ่งกันและกันในสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ที่สนับสนุนให้เด็กเรียนรู้อย่างมีความสุขอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม กอปรด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นเบื้องต้นของการรู้จักพอเพียง (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2550: 61) และกล่าวอีกว่า ความเข้าใจหลักพัฒนาการและวิธีการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนี้เอง จึงได้เกิดนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อ

ให้เด็กปฐมวัยได้มีพัฒนาการอย่างเต็มตามศักยภาพเด็กได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงและยังได้รับการสื่อสารภาษาเขียนด้วยการวาดภาพสิ่งที่ลงมือปฏิบัติโดยตรง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตามนวัตกรรมต่าง ๆ ได้แก่ โฮลแลงเกจ (Whole language) การสอนแบบโครงการ (Project Approach) เรกจิโอเอมิเลีย (Reggio Emilia) ไฮสโคป (Highscope) หรือแม้แต่สตอรีไลน์ (Storyline) และอื่น ๆ นวัตกรรมเหล่านี้มุ่งส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้านอย่างเป็นองค์รวมโดยเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกเชื่อมโยงความคิดโดยมีร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้การขีดเขียน การวาดภาพซึ่งแสดงศักยภาพการมีปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้และนำเสนอสิ่งที่เรียนรู้ เป็นการเชื่อมโยงจากประสบการณ์เดิมสู่ประสบการณ์ใหม่เกิดเป็นข้อมูลความรู้ใหม่ที่เด็กเรียนรู้ได้ด้วยการลงมือกระทำ (Active learning) (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2549: 2) และการเรียนรู้จากการลงมือกระทำจะเกิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้ใหญ่มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนโดยการส่งเสริมการเรียนรู้ในเด็กนั้น เป็นการเรียนรู้ที่เด็กเป็นผู้กระทำด้วยตนเองผู้ใหญ่ไม่ต้องบอกเด็กโดยตรงถึงสิ่งที่เรียน โดยแสดงบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม เป็นผู้สังเกตการณ์ และเป็นผู้ให้การสะท้อน คอยสังเกตและทำความเข้าใจวิธีการคิดและความเป็นเหตุเป็นผลในเด็กแต่ละคน สนับสนุนและจัดสถานการณ์ท้าทายให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2542: 121-124) นวัตกรรมดังกล่าว ได้แก่

แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติไม่ใช้วิธีการสอนภาษา แต่เป็นปรัชญาแนวคิดที่จะให้เด็ก ๆ ได้พัฒนาทางด้านการคิดและการใช้ภาษาโดยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจากสิ่งที่เรียนอย่างมีความหมาย เด็กจะรับและซึมซับข้อมูลทางภาษาจากสภาพแวดล้อมในบริบททางสังคม วัฒนธรรมและการใช้ความรู้สึกลำบากในการเรียนเหมือนแนวการสอนภาษาในระบบโรงเรียนแบบเดิม แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติจะทำให้เด็กเข้าถึงความจริง โดยการฝึกเชื่อมโยง ให้ผู้เรียนมองชีวิตและสรรพสิ่งจากภาพรวมไปสู่ส่วนย่อย ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นธรรมชาติและเปิดนำความสามารถของเขา เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการไปสู่ขั้นสูงสุดของศักยภาพที่มนุษย์พึงจะเป็นได้ (มูลนิธิชมรมไทย-อิสราเอลในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ. 2543: 7-11)

การจัดการศึกษาตามแนวคิดเรกจิโอ เอมิเลียเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยที่พัฒนามาจากความเชื่อว่าการเรียนการสอนนั้นไม่ใช่การถ่ายทอดข้อมูลความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ หรือเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับเด็ก และบทบาทของครูจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่สนใจได้อย่างเต็มศักยภาพของเด็ก ครูจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจว่าเด็กมีวิธีการเรียนรู้ได้อย่างไร และเด็กมีความสามารถในการสื่อสารออกมาถึงความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยวิถีทางใด สำหรับแนวคิดสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. วิธีการมองเด็ก (The Image of The Child) เด็กในสายตาของครู คือ เด็กแต่ละคนมีความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้ตั้งแต่วันที่แรกที่เกิดมา เด็กมีวิถีของการเรียนรู้เป็นไปตามระยะของพัฒนาการในแต่ละวัย เด็กแต่ละคนจะเต็มไปด้วยพลังความปรารถนาที่จะเติบโตและงอกงาม

ความอยากรู้อยากเห็น ความสามารถในการแสดงออกถึงความต้องการที่จะสัมพันธ์และสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการแสดงออกทางแวตาสีหน้า อากัปกิริยา การจับต้องสัมผัส ฯลฯ โดยเฉพาะความต้องการที่จะสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นปรากฏออกมาตั้งแต่แรกเกิด ความสามารถในการสื่อสารนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับเด็กเพื่อการอยู่รอดและคงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเผ่าพันธุ์ที่ตนเกิดมา

2. โรงเรียนเป็นสถานที่บูรณาการสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย การใช้ชีวิตและมีสัมพันธภาพร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก โรงเรียนเปรียบเสมือนสิ่งก่อสร้างที่ดำเนินการอยู่ตลอดเวลา และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวของเด็กต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตของเด็กในโรงเรียน นอกจากครอบครัวแล้วชุมชนก็จะต้องมีส่วนร่วมและรับรู้ถึงความเป็นไปในโรงเรียนเช่นกัน เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงสิทธิที่พึงได้ของเด็กปฐมวัยและการยอมรับเด็กในฐานะของการเป็นผู้รับช่วงหน้าที่ในการจรรโลงสังคมในอนาคต

3. ครูและเด็กเรียนรู้ไปด้วยกัน การสอนและการเรียนต้องควบคู่ไปด้วยกัน แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียจะให้ความสำคัญของการเรียนรู้มากกว่าการสอน วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย คือการจัดสิ่งแวดล้อมและให้โอกาสเด็กได้คิดประดิษฐ์ และค้นพบด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่มีคุณค่าสำหรับเด็กจึงไม่ใช่การสอนจากครูที่เป็นการบอกเล่าโดยตรง แต่เป็นการจัดประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้ประสานงาน ส่งเสริมและจัดสิ่งแวดล้อมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ครูต้องมีการนำเสนอทางเลือกที่หลากหลายการเสนอความคิดเห็นและเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์; และธิดา พิทักษ์สินสุข. 2543: 1-4)

แนวคิด ไฮสโคป หลักการที่สำคัญของไฮสโคปในระดับปฐมวัย คือ การเรียนรู้แบบลงมือกระทำซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็ก การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ หมายถึง การเรียนรู้ซึ่งเด็กได้จัดกระทำกับวัตถุได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ความคิด และเหตุการณ์ จนกระทั่งสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (พัชรี ผลโยธิน; และคณะ. 2543: 5-10) ได้แก่

1. การเลือกและการตัดสินใจ เด็กจะเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมจากความสนใจและความตั้งใจของตนเอง เด็กเป็นผู้เลือกวัสดุอุปกรณ์และตัดสินใจว่าจะใช้วัสดุอุปกรณ์นั้นอย่างไร การที่เด็กเลือกและมีโอกาสตัดสินใจทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่

2. สื่อในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำจะมีเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เพียงพอ และเหมาะสมกับระดับอายุของเด็ก เด็กต้องมีโอกาสและมีเวลาเพียงพอที่จะเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างอิสระ เมื่อเด็กใช้เครื่องมือหรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เด็กจะมีโอกาสเชื่อมโยงการกระทำต่าง ๆ การเรียนรู้ในเรื่องของความสัมพันธ์ และมีโอกาสในการแก้ปัญหามากขึ้นด้วย

3. การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสทั้ง 5 การให้เด็กได้สำรวจและจัดกระทำกับวัตถุโดยตรงทำให้เด็กรู้จักวัตถุ หลังจากที่ได้ศึกษาค้นคว้ากับวัตถุแล้วเด็กจะนำวัตถุต่าง ๆ มาเกี่ยวข้องกัน และเรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ ผู้ใหญ่มีหน้าที่จัดให้เด็กค้นพบความสัมพันธ์เหล่านั้นด้วยตนเอง

4. ภาษาจากเด็ก สิ่งที่เด็กพูดจะสะท้อนประสบการณ์และความเข้าใจของเด็กในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำ เด็กมักจะเล่าว่าจนกำลังทำอะไร หรือทำอะไรไปแล้วในแต่ละวัน เมื่อเด็กมีอิสระในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความคิดและรู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เด็กจะเรียนรู้วิธีการพูดที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ได้พัฒนาการคิดควบคู่ไปกับการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองด้วย

5. การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ในห้องเรียนการเรียนรู้แบบลงมือกระทำต้องสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก สังเกต และค้นหาความตั้งใจและความสนใจของเด็ก ผู้ใหญ่ควรรับฟังเด็ก ส่งเสริมให้เด็กคิดและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

นวัตกรรมสตอรีไลน์ (Storyline) เป็นแนวทางของการจัดสภาพการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระวิชาต่าง ๆ ให้หลอมรวมอยู่ในกิจกรรมของการเรียนรู้ Stove Bell นักการศึกษาชาวกลาสโกว์ ประเทศสกอตแลนด์ เป็นผู้นำกลุ่มนักการศึกษาในขณะนั้น แรงจูงใจที่พัฒนาแนวทางการศึกษานี้สืบมานั้น เกิดจากกระแสความคิด ข้อเสนอในตำรา เอกสารทางการศึกษาที่วิเคราะห์ วิจารณ์ว่าการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ในห้องเรียนนั้น ควรต้องให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างบูรณาการ สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาสาระในแต่ละวิชา เช่น คณิตศาสตร์ ภาษา สังคม สิ่งแวดล้อม ศึกษาศาสตร์ ฯลฯ หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน และความโดดเด่นของการเรียนรู้ตามแนวทางนี้ คือ นักเรียนหรือผู้เรียนจะพูดเรื่องราวของหัวข้อในการเรียนรู้โดยครูเป็นผู้ออกแบบทิศทาง จังหวะ และลำดับของเนื้อเรื่องในแต่ละขั้นตอน ส่วนรายละเอียดและเนื้อเรื่องของหัวข้อที่เรียนรู้ นักเรียนจะเป็นผู้นำเสนอจากประสบการณ์เดิม ความรู้ความเข้าใจ ความนึกคิด ความเชื่อ จินตนาการ หรือความคาดเดาของนักเรียน

แนวทางการเรียนรู้ตามวิธีของ Storyline จะเป็นการก้าวเข้าไปสู่ความรู้เดิมของเด็ก ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ เมื่อครูถามด้วยคำถามที่สำคัญเพื่อที่จะเปิดประเด็นหรือหัวข้อของการพูดคุย อภิปราย หรือวาทกรรมแห่งการเรียนรู้ และทำให้นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือเสนอความคิดความรู้ ความเข้าใจของเด็ก บ่อยครั้งที่การสนทนาจะนำไปสู่กิจกรรมศิลปะที่สื่อออกมาถึงความคิดและแสดงออกถึงความรู้สึกของนักเรียนผลงานที่สามารถมองเห็น จำต้องสัมผัสได้จากกิจกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดนิทรรศการในห้องเรียน นิทรรศการของงานศิลปะยังเอื้อโอกาสสำหรับการอภิปรายพูดคุยและการคาดเดาหรือจินตนาการที่ติดต่อไป (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2549: 20)

นวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัยที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มีพื้นฐานแนวคิดจากนักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องคือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยการลงมือกระทำ การให้โอกาสเด็กเป็นผู้คิดริเริ่มและตัดสินใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ของเด็กวัย 4-7 ปี ในการเล่นหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ตามแนวทฤษฎีของอีริกสัน (Erickson) ซึ่งสอดคล้องกับไวโกตสกี (Vygotsky) ในเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมก่อให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาการทางภาษา หรือแม้แต่ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) จะเน้นในเรื่องของการเรียนรู้โดยการลงมือกระทำและเน้นเด็กเป็นสำคัญในการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. 2543: 36) จากนักการศึกษา 4 ท่านที่นำมาใช้เป็นรากฐานในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนแบบลงมือปฏิบัติ

(Active learning) นั้น ซึ่งนวัตกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับการเรียนรู้สู่แนวปฏิบัติ เด็กได้เรียนรู้โดยลงมือกระทำ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 และมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมการเรียนรู้ทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะพฤติกรรมทางสังคม ทำให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในการจัดการเรียนรู้ มีการสื่อสาร สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ลงมือปฏิบัติทำงานเป็นกลุ่ม เด็กจะเกิดพฤติกรรมความร่วมมือขึ้นในกระบวนการทำงาน และการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบบันทึกลำดับสำหรับเด็กปฐมวัยนี้ ได้นำ จุดเด่นของแต่ละนวัตกรรมมาจัดกิจกรรมตามขั้นตอนของกิจกรรมการเพาะปลูกพืช เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และแสดงพฤติกรรมความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน การนำจุดเด่นมาใช้เช่น การบันทึกการเรียนรู้ของเด็กเมื่อได้ทำกิจกรรม เช่นแนวคิดแบบแรกใจโอให้เด็กได้เรียนตามความสนใจ จากการทำงานศิลปะและมีการบันทึกเป็นสำคัญ แนวคิดแบบไฮ/สโคป คือการจัดกิจกรรมให้เด็กได้มีการวางแผน การลงมือปฏิบัติและทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ ผ่านการเล่าเรื่องการแสดงออกทางภาษาเด็กได้ใช้ภาษาอย่างอิสระในการแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่นแนวการเรียนรู้แบบ Storyline เป็นการเรียนรู้โดยการฝึกตั้งคำถาม แสดงความคิดเห็น แก้ปัญหาจากข้อคำถาม เชื่อมโยงกับชีวิตจริงเด็กได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกับเพื่อนในกลุ่มและแนวการเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติเด็กได้เรียนรู้จากการบันทึกการเรียนรู้ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญ เด็กได้บันทึกการเรียนรู้จากการขีดเขียน วาดภาพระบายสีลงในสมุดบันทึกการเรียนรู้ เพื่อเป็นการสืบค้นการเรียนรู้ของเด็กเอง นอกจากนั้นเด็กได้แสดงออกโดยการพูด ฟัง อ่าน และเขียนไปพร้อม ๆ กันในการทำกิจกรรมอีกด้วย ดังนั้นนวัตกรรมต่าง ๆ จึงมีความสำคัญในการนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัยให้เกิดการเรียนรู้และส่งผลเชื่อมโยงให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือได้ และสิ่งที่สังเกตได้ว่าการนำนวัตกรรมมาใช้แล้วเด็กได้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่ นั้น เกิดจากการให้เด็กได้บันทึกร่องรอย หลักฐานการเรียนรู้ แล้วนำมาวัดผลประเมินผล ดังนั้นการบันทึกจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย

4.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบันทึก

งานวิจัยในต่างประเทศ

ไคค์ (จุจิต ทองเอียด. 2540: 58; อ้างอิงจาก Dyck. 1993) ได้ศึกษาการเขียนบันทึกในชั้นเรียน แนวทางที่ช่วยปรับปรุงภาษา การเรียนรู้ และความคิด งานวิจัยนี้เป็นการ ศึกษาเฉพาะกรณี ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนระดับกลางจากชั้นเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา โรงเรียนในชนบทเมืองมานิโทบา จำนวน 8 คน ผลการศึกษาพบว่า การเขียนบันทึกในชั้นเรียนช่วยให้ นักเรียนพัฒนาทั้งด้านการเขียน การเรียนรู้ และความคิด

เรดแมน (Redman. 1994) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเขียนบันทึกเป็นเสมือนการฝึกการสื่อสารและสภาวะการอ่านออกเขียนได้ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนเกรด 8 จำนวน 26 คน ผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีความสามารถในการสื่อสาร รูปแบบการสนทนา และการเขียนเพิ่มขึ้น

งานวิจัยในประเทศ

จุจิตร ทองเอียด (2540: 78-80) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการเขียนเจอร์นัลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 20 คน โดยก่อนการทดลองตัวอย่างประชากรทำแบบสอบถามความสามารถในการเขียนเจอร์นัล ฉบับที่ 1 ขณะดำเนินการทดลองตัวอย่างประชากรได้รับการสอนการเขียนเจอร์นัลหลังเลิกเรียนวันละ 1 ชั่วโมง เป็นเวลา 4 สัปดาห์ ๆ ละ 5 วัน หลังการทดลองตัวอย่างประชากรได้ทำแบบสอบถามความสามารถในการเขียนเจอร์นัล ฉบับที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเขียนเจอร์นัลหลังการทดลองสูงกว่าคะแนนเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุวิตรา เศรษฐสมบัติกุล (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสามารถในการเขียนความเรียงภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการเสริมและไม่ได้รับการเสริมการเขียนแบบบันทึกการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มทดลองได้รับการสอนเขียนความเรียงภาษาไทยโดยได้รับการเสริมการเขียนแบบบันทึกการเรียนรู้ กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มควบคุมได้รับการสอนเขียนความเรียงภาษาไทยโดยไม่ได้รับการเสริมการเขียนแบบบันทึกการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนเขียนความเรียงภาษาไทยโดยได้รับการเสริมการเขียนแบบบันทึกการเรียนรู้มีความสามารถในการเขียนความเรียงภาษาไทยสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนเขียนความเรียงภาษาไทยโดยไม่ได้รับการเสริมการเขียนแบบบันทึกการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จารุณี วยเจริญ (2545: บทคัดย่อ) ศึกษาผลการเรียนโดยใช้บันทึกการเรียนรู้ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ความคงทนของผลการเรียนรู้และความพึงพอใจต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม เรียนโดยใช้บันทึกการเรียนรู้และไม่ใช้บันทึกการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้บันทึกการเรียนรู้ได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือต่ำกว่าร้อยละ 70

2. นักเรียนที่เรียนโดยใช้บันทึกการเรียนรู้มีความคงทนของผลการเรียนรู้

3. นักเรียนที่เรียนโดยใช้บันทึกการเรียนรู้มีความพึงพอใจต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้ในระดับปานกลาง

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนโดยใช้บันทึกการเรียนรู้ไม่แตกต่างจากนักเรียนที่เรียนโดยไม่ใช้บันทึกการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ความคงทนของผลการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนโดยใช้บันทึกการเรียนรู้แตกต่างจากนักเรียนที่เรียนโดยไม่ใช้บันทึกการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พีระพร รัตนเกียรติ (2548: 73) ศึกษาผลการบันทึกประกอบประสบการณ์วิทยาศาสตร์ที่มีต่อความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่าง เด็กปฐมวัยอายุ 5-6 ปี ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์วิทยาศาสตร์ประกอบการบันทึก

มีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์โดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ลักษณะของวัตถุ ด้านความสัมพันธ์ของตำแหน่งวัตถุ ด้านลักษณะของวัตถุที่เคลื่อนที่หรือเปลี่ยนทิศทางการมองและด้านการต่อเข้าการแยกออกจากกันของวัตถุ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธิดารัตน์ จันทะหิน (2551: 123-124) ศึกษาผลของการบันทึกผ่านกิจกรรมประกอบอาหาร ที่มีต่อการพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัย พบว่า พัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยในช่วงการทดลองอยู่ในขั้นที่ 1 วาดแทนเขียนและขั้นที่ 2 ขีดเขียนแทนเขียน สัปดาห์ที่ 1, 2 และ 3 อยู่ในขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 และเริ่มปรากฏ ขั้นที่ 3 เขียนโดยทำเครื่องหมายคล้ายสัญลักษณ์ สัปดาห์ที่ 4, 5, 6, และ 7 มีพัฒนาการขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 3 ที่คุณภาพสูงขึ้น ชัดเจนอยู่ในเกณฑ์ดีถึงดีมาก และเริ่มปรากฏ ขั้นที่ 4 เขียนตัวอักษรที่รู้จักด้วยวิธีที่คิดขึ้นเอง และขั้นที่ 5 เขียนโดยลอกเลียนแบบตัวอักษร สัปดาห์ที่ 8 พัฒนาการด้านการเขียนของกลุ่มตัวอย่างครอบคลุมตั้งแต่ขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 5 ด้วยคุณภาพระดับเกณฑ์ดีถึงดีมาก พัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยในแต่ละขั้นมีการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน

สรุปจากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวกับการบันทึกของเด็กจะเห็นได้ว่า การบันทึกด้วยการเขียนบันทึกช่วยส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของเด็กเป็น การพัฒนากระบวนการคิดของเด็กอีกทางหนึ่ง และได้เห็นร่องรอยพัฒนาการอย่างต่อเนื่องของเด็ก และให้เด็กได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพสามารถเชื่อมโยงกระบวนการคิดไปสู่เรื่องราวต่าง ๆ และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวนั้นออกมาเป็นคำพูด บอกเล่าแสดงให้เห็นว่าเด็กได้เกิดการเรียนรู้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ เด็กปฐมวัยชาย – หญิง อายุ 4 -5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาล 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 จำนวน 2 ห้องเรียน เป็นจำนวนเด็กนักเรียนทั้งหมด 60 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือเด็กปฐมวัย ชาย – หญิง อายุ 4 – 5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาล 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการจับสลากเลือกห้องเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จำนวน 1 ห้องเรียนจากทั้งหมด 2 ห้องเรียนจำนวนเด็ก 30 คน
2. ผู้วิจัยทำการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่เป็นประชากร โดยใช้แบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วนำคะแนนที่ได้มาเรียงลำดับจากต่ำไปสูง คัดเลือกเด็กที่มีคะแนนต่ำ จำนวน 15 คนแรกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้า

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
2. แบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือ

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขั้นตอนในการสร้างแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึก

ดำเนินการสร้างตามขั้นตอนดังนี้

1.1 สร้างคู่มือการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ประกอบด้วยหลักการ และเหตุผล ความมุ่งหมาย เนื้อหาและคำอธิบายบทบาทหน้าที่ ของเด็กและครู

1.2 สร้างแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก เพื่อพัฒนาพฤติกรรม ความร่วมมือของเด็กปฐมวัย โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัย ดังต่อไปนี้

1.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

1.2.2 หลักสูตรและคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

1.2.3 เอกสารการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย

1.2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช

1.3 สร้างแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก จำนวน 24 แผน โดยแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้ จะเน้นให้เด็กได้ฝึกการลงมือปฏิบัติจริง ในการเพาะปลูกพืชทุกขั้นตอนด้วยตนเอง ตั้งแต่การเลือกเมล็ดพันธุ์ผักที่ต้องการจะเพาะปลูก เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาหารรับประทานต่อไป ประโยชน์ของผักชนิดนั้นที่มีต่อร่างกาย ขั้นตอนวิธีการเพาะปลูก และการดูแลรักษา เด็กจะต้องดูแล บำรุงพืชผักที่ตนเองปลูกให้เจริญเติบโต มีสภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง จนผักเจริญเติบโตเต็มที่เด็กจะเก็บนำมาประกอบอาหารต่อไป ผักที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกนั้นเป็นผักที่เจริญเติบโตง่าย ระยะเวลาการเจริญเติบโตเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการทดลอง จากกิจกรรมดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำมาจัดเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก จำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 กิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้นจะส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือทั้งที่เป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่มโดยกำหนดรูปแบบดังนี้

1.3.1 จุดประสงค์

1.3.2 เนื้อหา

1.3.3 ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นดำเนินกิจกรรม
ขั้นสรุป และ ขั้นบันทึกผล

1.3.4 การวัดและประเมินผล

1.3.5 สื่อและอุปกรณ์

1.4 นำแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน 5 ท่าน ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญ

1. ดร.วรนาท รักสกุลไทย ผู้อำนวยการโรงเรียนเกษมพิทยา (แผนกอนุบาล)
2. ผศ.สุชาดา สุทธาพันธ์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ โปรแกรมวิชาการศึกษปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
3. ผศ.นิตยา บรรประสิทธิ์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษปฐมวัยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
4. อาจารย์พรรัก อินทรามระ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ ภาควิชาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
5. ผู้ใหญ่สมชาย แสงจรรยา ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะปลูกพืช

1.5 ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

1.6 นำแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 อายุ 4 - 5 ปี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน

1.7 ปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกฉบับที่สมบูรณ์สำหรับใช้ในการทดลองดังนี้

1.7.1 คู่มือแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ควรมีตัวอย่างอุปกรณ์ แบบบันทึก ตัวอย่างพืช ให้เห็นชัดเจน เพื่อสะดวกในการเข้าใจในการอ่าน

1.7.2 แผนการจัดประสบการณ์ ด้านการดำเนินกิจกรรม ควรปรับให้กระชับกับเวลาปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กปฐมวัยระดับ 4-5 ปี

2. การสร้างแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือ

2.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความร่วมมือ การสังเกตและการบันทึกพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย จากเอกสารดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการด้านสังคมของเด็กปฐมวัย

2.2.2 ศึกษาหลักสูตรและคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

2.2.3 ศึกษาคู่มือประเมินพัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ(2539)

2.2.4 ศึกษาคู่มือประเมินพัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษาของสำนักงานบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน(2548)

2.2.5 ศึกษาการสร้างแบบประเมินการสังเกตพฤติกรรมของเด็กปฐมวัย จากสิริมา ภิญโญนันตพงษ์ (2545)

2.2.6 ศึกษาแบบสังเกตพฤติกรรมของบุตรีนทร์ สิริปัญญาธร (2541) อารีรัตน์ ญาณศร (2544) สุนันทา ศิริวัฒนานนท์ (2544) และศศิมา พรหมรักษ์ (2546)

2.3 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มาสร้างเกณฑ์การประเมินให้ครอบคลุมพฤติกรรมความร่วมมือโดยจำแนกตามลักษณะพฤติกรรมความร่วมมือที่สามารถสังเกตได้ ดังนี้

2.3.1 การช่วยเหลือ

2.3.1.1 การรู้จักแบ่งปัน วัสดุ อุปกรณ์ให้เพื่อน

2.3.1.2 การช่วยผู้อื่นทำงานโดยถูกขอร้อง

2.3.1.3 การช่วยผู้อื่นทำงานโดยที่ไม่ได้ถูกขอร้อง

2.3.2 การเป็นผู้นำ

2.3.2.1 บอกความคิด ความต้องการในการทำกิจกรรม

2.3.2.2 ให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม

2.3.2.3 ยอมรับฟังและทำตามคำแนะนำของเพื่อน

2.3.3 ความรับผิดชอบ

2.3.3.1 มีความพยายามในการทำงาน

2.3.3.2 การเก็บอุปกรณ์ที่ใช้เสร็จแล้ว

2.3.3.3 การปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม

2.3.3.4 ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด

2.3.4 การแก้ปัญหาความขัดแย้ง

2.3.4.1 สามารถอธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ได้

2.3.4.2 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดกับผู้อื่นได้

2.3.4.3 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้

2.4 นำข้อมูลที่ได้ศึกษาจากข้อ 2.3 มาสร้างแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือ และเกณฑ์การประเมินให้ครอบคลุมพฤติกรรมความร่วมมือ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการช่วยเหลือ ด้านการเป็นผู้นำ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยสร้างแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยแบบมาตราส่วนประเมินค่ากำหนดตัวเลข (Numerical Rating Scales)

2.5 กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนและการแปลความหมายคะแนนแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับคะแนน 2 , 1 และ 0

2.5.1 การแปลผลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือ

ระดับคะแนน 2 หมายถึง เด็กแสดงพฤติกรรมความร่วมมือได้ด้วยตนเอง

ระดับคะแนน 1 หมายถึง เด็กแสดงพฤติกรรมความร่วมมือโดยมีผู้ชี้แนะ

ระดับคะแนน 0 หมายถึง เด็กไม่แสดงพฤติกรรมความร่วมมือ

2.5.2 เกณฑ์การแปลผลความหมาย พฤติกรรมความร่วมมือ ตามตาราง 1

ตาราง 1 เกณฑ์การแปลผลความหมาย พฤติกรรมความร่วมมือ

การแปลผลพฤติกรรม	ช่วงคะแนน		
	ปรับปรุง	ปานกลาง	ดี
1.พฤติกรรมความร่วมมือรายข้อ	0.00 - 0.49	0.50 - 1.49	1.50 - 2.00
2.พฤติกรรมความร่วมมือรายด้าน 3 ด้าน ละ 3 ข้อ	0.00 - 1.49	1.50 - 4.49	4.50 - 6.00
3.พฤติกรรมความร่วมมือรายด้าน 1 ด้าน จำนวน 4 ข้อ	0.00 - 1.99	2.00 - 5.99	6.00 - 8.00
4.พฤติกรรมความร่วมมือโดยรวม	0.00 - 6.49	6.50 - 19.49	19.49 - 26.00

2.6 สร้างคู่มือประกอบคำแนะนำในการใช้แบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย

2.7 นำแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือ ทดลองใช้กับเด็กอนุบาลปีที่ 1 อายุระหว่าง 4-5 ปี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยทำการสังเกตและบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือ เพื่อศึกษาความชัดเจนของแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

2.8 นำแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือ เกณฑ์การประเมินคู่มือประกอบในการใช้แบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และความเหมาะสมของแบบสังเกต จำนวน 3 ท่าน คือ

1. ผศ.สุชาดา สุทธาพันธ์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ โปรรแกรมวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
2. อาจารย์จุลศักดิ์ สุขสบาย อาจารย์ฝ่ายวัดผลและประเมินผล โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ฝ่ายประถม)
3. ผศ.นิตยา บรรณประสิทธิ์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ภาควิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

2.9 นำแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือ เกณฑ์การประเมิน และคู่มือประกอบคำแนะนำ ในการใช้แบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยปรับการใช้ภาษาให้เหมาะสม กับระดับพฤติกรรม

2.10 การแสดงความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาครั้งนี้ โดยการนำแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ลงคะแนน แล้วนำคะแนนที่ได้จากการลงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับจุดประสงค์ (IOC) (บุญเชิด ภิญโญนันตพงษ์. 2526: 89) พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 0.67-1.00

2.11 นำแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับเด็กอนุบาลชั้นปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นในการใช้แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยโดยนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (RAI : Rater Agreement Indexes) (Burry-Stock; others. 1996: 256) ในการทดลองครั้งนี้ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต RAI = 0.91 ถือว่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกตอยู่ในระดับสูง

2.12 ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการสังเกตแบบสุ่มเหตุการณ์ (Event Sampling) เป็นการเลือกสังเกตเฉพาะพฤติกรรมความร่วมมือในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เท่านั้น โดยนับความถี่หรือจำนวนครั้งของพฤติกรรมที่ศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สังเกตนั้น การกำหนดช่วงเวลาที่สั้นหรือยาวเพียงใดนั้น จะขึ้นกับจุดมุ่งหมายในการศึกษาการปรับพฤติกรรมนั้น ๆ (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2536: 31-32) ที่ใช้ในการสังเกตและบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือในแต่ละครั้ง 60 นาที

แบบแผนการทดลองและวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

แบบแผนการทดลอง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบ One Group Pretest-Posttest Design (ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. 2538: 249) ตามตาราง 2

ตาราง 2 แบบแผนการทดลอง

กลุ่มทดลอง	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
ทดลอง	T ₁	X	T ₂

เมื่อ	T ₁	แทน การสังเกตก่อนการทดลอง
	X	แทน การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
	T ₂	แทน การประเมินหลังการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า

1. ผู้วิจัยทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย (Prettest)
2. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกกับกลุ่มตัวอย่างในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ระยะเวลา 8 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 60 นาที
3. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย (Posttest) หลังเสร็จสิ้นการทดลอง
4. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ

วิธีดำเนินการทดลอง

การทดลองครั้งนี้ ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 เป็นเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน คือในวัน อังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี วันละ 60 นาที ทำการทดลองในช่วงเวลา 09.30 -10.30 น. รวมระยะเวลาทดลองทั้งสิ้น 24 ครั้ง ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยกับเด็กกลุ่มตัวอย่างและสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือช่วงการจัดกิจกรรมปกติ กับเด็กกลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน ก่อนการทดลอง 1 สัปดาห์ เป็นระยะเวลา 3 วัน วันละ 1 ครั้ง ในวันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี ใช้เวลาครั้งละ 60 นาที โดยใช้แบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นบันทึกการสังเกต โดยผู้วิจัยและผู้ช่วย ผู้วิจัย 1 คน รวมผู้สังเกตจำนวน 2 คน แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย

2. ดำเนินการทดลองโดยการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกกับกลุ่มตัวอย่างเป็นเวลา 8 สัปดาห์ ๆ ละ 3 วัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี วันละ 60 นาที โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 2.1 ขั้นเตรียม แนะนำข้อตกลงในการเรียนรู้ร่วมกัน จัดเด็กปฐมวัยเป็นกลุ่มย่อย ๆ แนะนำการทำงานร่วมกัน และให้รู้จักบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกัน เตรียมสถานที่ที่จะปลูกพืช เตรียมดิน เตรียมอุปกรณ์เครื่องมือการเพาะปลูก สื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียนรู้ เกี่ยวกับการเพาะปลูก อุปกรณ์การทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกหลังการเก็บเกี่ยวได้แก่ การประกอบอาหาร

2.2 ขั้นดำเนินการ มีดังนี้

- 2.2.1 ขั้นนำ เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการสนทนาซักถาม เล่านิทาน ร้องเพลง ศึกษานอกสถานที่ที่ปฏิบัติจริง อธิบาย สาริตขั้นตอนการทำงาน

- 2.2.2 ขั้นดำเนินกิจกรรมกลุ่ม หรือ ขั้นปฏิบัติ เด็กปฐมวัยเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย และรายบุคคล โดยแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ในการทำงานซึ่ง มีการวางแผน และปฏิบัติจริงในงานกิจกรรมเพาะปลูกพืช เช่น การเตรียมดิน การเพาะเมล็ด การใส่ปุ๋ย การดูแลรดน้ำ การเก็บเกี่ยว การประกอบอาหาร สังเกตการเปลี่ยนแปลงการเจริญเติบโตของพืชด้วยการบันทึก ชัดเขียน ระบายสี ทำกราฟ แผนภูมิการเจริญเติบโต เป็นต้น ขณะปฏิบัติกิจกรรม และปฏิบัติตามข้อ ตกลงเบื้องต้นในการทำงานของกลุ่มทุกครั้ง

2.2.3 ขั้นตรวจสอบผลงาน ให้เด็กปฐมวัยเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมทุกครั้ง เป็นกลุ่มและรายบุคคล และช่วยกันแสดงความคิดเห็น

2.2.4 ขั้นสรุป ร่วมกันสรุปข้อความรู้ สนทนา ร้องเพลง และเด็กบันทึก การเรียนรู้ ด้วยการขีดเขียนวาดภาพระบายสีที่สัมพันธ์กับกิจกรรม ลงในกระดานบันทึกการเรียนรู้ นำเสนอผลงานตนเองโดยการเล่าเรื่อง ครูจัดบันทึก นำผลงานจัดแสดง และเก็บผลงานเพื่อประเมินความก้าวหน้าในแฟ้มสะสมผลงานเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการทดลอง

2.3 เมื่อดำเนินการทดลองไปครบ 8 สัปดาห์ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือ ซึ่งเป็นแบบประเมินชุดเดียวกับที่ใช้ในการประเมินก่อนการทดลอง

2.4 นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

ตารางการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก เพื่อพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย

ตาราง 3 กำหนดการจัดกิจกรรมในการทดลอง ระยะเวลาสัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 60 นาที เป็นเวลา 8 สัปดาห์ รวม 24 ครั้ง

วิธีดำเนินการ	วัน	เวลา
ก่อนการทดลอง สังเกตและบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือกับเด็กปฐมวัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ช่วงการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ปกติ	วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี	09.30 น. – 10.00 น.
ดำเนินการทดลอง จัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก สำหรับเด็กปฐมวัย สัปดาห์ละ 3 วัน รวม 8 สัปดาห์	วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี	09.30 น. – 10.00 น.
หลังการทดลอง สังเกตและบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือกับเด็กปฐมวัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างช่วงกิจกรรมเสริมประสบการณ์ปกติหลังเสร็จสิ้นการทดลองครบ 8 สัปดาห์	วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี	09.30 น. – 10.00 น.

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยนำข้อมูลไปหาคะแนนเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. เปรียบเทียบพฤติกรรมความร่วมมือ ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้การทดสอบของ t-test for Dependent Samples

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. สถิติพื้นฐาน

หาสถิติพื้นฐานของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย อายุระหว่าง 4-5 ปี ก่อนการทดลองและหลังการทดลองโดยนำข้อมูลไปหาคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.1 หาค่าเฉลี่ยของคะแนน ใช้สูตร (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538: 73)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	X	แทน	ค่าเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนนักเรียนจากกลุ่มตัวอย่าง

2.2 หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน ใช้สูตร (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538: 79)

$$S = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ	S	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum X$	แทน	ผลรวมทั้งหมดของคะแนน
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ

2.1 การแสดงหลักฐานความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างลักษณะพฤติกรรมกับจุดประสงค์ จากสูตร (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2526: 89)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างลักษณะพฤติกรรมกับจุดประสงค์
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.2 การหาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต โดยการนำแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือไปทดลองใช้ (Try Out) กับเด็กอนุบาลชั้นปีที่ 1 โรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน วิธีหาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต 2 คน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง ของผู้สังเกต (RAI) จากสูตร (Burry-Stock. 1996: 256)

$$RAI = 1 - \frac{\sum \sum^K_N |R_{1KN} - R_{2KN}|}{KN(I-1)}$$

เมื่อ	RAI	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต
	R_{1KN}, R_{2KN}	แทน	ผลการสังเกตของผู้สังเกตคนที่ 1 และคนที่ 2 ตามลำดับ
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
	K	แทน	จำนวนพฤติกรรมย่อย
	I	แทน	จำนวนช่วงคะแนน (0 , 1 , 2)

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

เปรียบเทียบพฤติกรรมความร่วมมือ ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้การทดสอบของ t - test for Dependent Samples (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2526: 99)

$$t = \frac{\bar{D}}{S_{\bar{D}}}, df = n - 1$$

เมื่อ	T	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน t - distribution
	$\bar{D}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนหลังทดลองกับก่อนการทดลอง
	$S_{\bar{D}}$	แทน	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่างของคะแนนหลังทดลองกับ
ก่อนทดลอง			

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผลการทดลอง และการแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูลให้เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย (Mean)
S	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
K	แทน	คะแนนรายด้าน
p	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา (t-test for Dependent)
*	แทน	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
**	แทน	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

- ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก โดยรวมและรายด้าน
- การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก โดยรวมและรายด้าน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก โดยรวมและรายด้าน

การวิเคราะห์ในตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำคะแนนจากการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ได้แก่ การช่วยเหลือ การเป็นผู้นำผู้ตาม ความรับผิดชอบ และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก โดยรวมและรายด้าน

พฤติกรรม ความร่วมมือ	N	K	ก่อนการทดลอง			หลังการทดลอง		
			$\bar{X}$	S	ระดับ	$\bar{X}$	S	ระดับ
ด้านการช่วยเหลือ	15	6	1.80	1.47	ปานกลาง	5.47	0.83	ดี
ด้านการเป็นผู้นำผู้ตาม	15	6	1.93	1.33	ปานกลาง	5.00	1.00	ดี
ด้านความรับผิดชอบ	15	8	3.93	0.88	ปานกลาง	7.80	0.56	ดี
ด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง	15	6	2.20	1.32	ปานกลาง	4.60	1.12	ดี
รวม		26	9.87	3.56	ปานกลาง	22.87	2.20	ดี
รวมเฉลี่ย		6.5	2.47	0.89	ปานกลาง	5.72	0.55	ดี

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 4 พบว่า

พฤติกรรมความร่วมมือโดยรวมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองเท่ากับ 9.87 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.56 และคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองเท่ากับ 22.87 ซึ่งอยู่ในระดับดี ส่วนค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.20

เมื่อพิจารณา พฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกทั้ง 4 ด้าน มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.80 ถึง 3.93 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทุกค่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านความรับผิดชอบ รองลงมาคือ ด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ด้านการเป็นผู้นำผู้ตาม และด้านการช่วยเหลือ ตามลำดับ ส่วนค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกทั้ง 4 ด้าน มีค่าอยู่ระหว่าง 0.88 ถึง 1.47 โดยพฤติกรรมความร่วมมือด้านที่มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุด คือ ด้านการช่วยเหลือ

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช ประกอบการบันทึกทั้ง 4 ด้าน มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.60 ถึง 7.80 ซึ่งอยู่ในระดับดีทุกค่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความรับผิดชอบ รองลงมาคือ ด้านการช่วยเหลือ ด้านการเป็นผู้นำผู้ตาม และด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ตามลำดับ ส่วนค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยหลังได้รับการจัดกิจกรรม การเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกทั้ง 4 ด้าน มีค่าอยู่ระหว่าง 0.56 ถึง 1.12 โดยพฤติกรรมความร่วมมือด้านที่มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุด คือ ด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

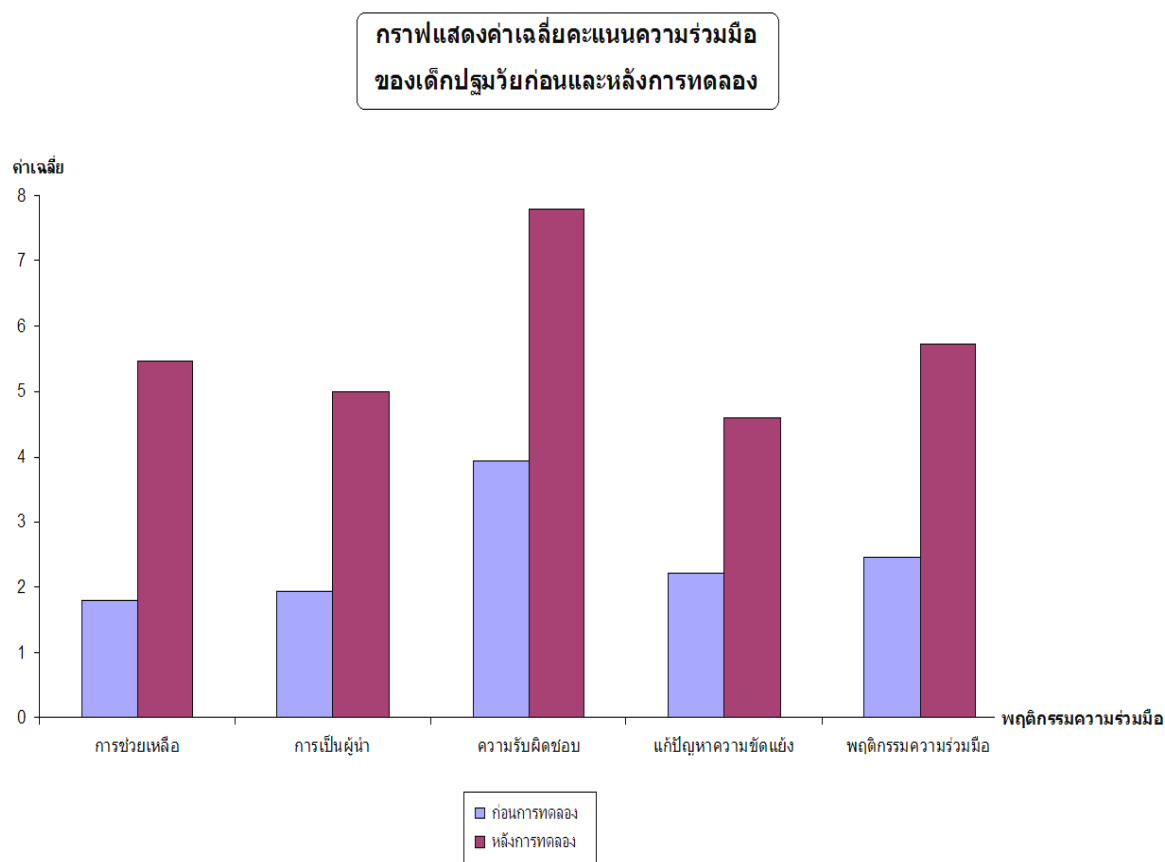
2. การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก โดยรวมและรายด้าน

ในตอนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก โดยนำคะแนนก่อนและหลังการทดลองมาเปรียบเทียบโดยใช้สถิติ t - test for Dependent Samples ปรากฏผลดังตาราง 5

ตาราง 5 การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก โดยรวมและรายด้าน

พฤติกรรม ความร่วมมือ	N	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	p
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S		
1. การช่วยเหลือ	15	1.80	1.47	5.47	0.83	8.696**	.000
2. การเป็นผู้นำผู้ตาม	15	1.93	1.33	5.00	1.00	7.313**	.000
3. ความรับผิดชอบ	15	3.93	0.88	7.80	0.56	20.149**	.000
4. การแก้ปัญหาความขัดแย้ง	15	2.20	1.32	4.60	1.12	5.392**	.000
รวม		9.87	3.56	22.87	2.20	14.987**	.000
รวมเฉลี่ย		2.47	0.89	5.72	0.55	14.987**	.000

** $p < .01$

ภาพประกอบ 12 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย
ก่อนและหลังการทดลอง

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 3 และภาพประกอบ 1 พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก มีพฤติกรรมความร่วมมือทั้งโดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการช่วยเหลือ ด้านการเป็นผู้นำผู้ตาม ด้านความรับผิดชอบ และด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางและประโยชน์สำหรับครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัย ในการพิจารณาเลือกกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือเด็กปฐมวัยและเห็นความสำคัญของการบันทึกการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งมีลำดับขั้นตอนของการวิจัยและผลโดยสรุปดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยทั้งโดยรวม และรายด้าน ได้แก่ การช่วยเหลือ การเป็นผู้นำผู้ตาม ความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

สมมุติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกมีพฤติกรรมความร่วมมือหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เด็กปฐมวัยชาย – หญิง อายุ 4 -5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาล 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 จำนวน 2 ห้องเรียน เป็นจำนวนเด็กนักเรียนทั้งหมด 60 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือเด็กปฐมวัย ชาย – หญิง อายุ 4 – 5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาล 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนบ้านอ้อกระทิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการจับสลากเลือกห้องเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 1 ห้องเรียนจากทั้งหมด 2 ห้องเรียน เป็นเด็กจำนวน 30 คน
2. ผู้วิจัยทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่เป็นประชากร โดยใช้แบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วนำคะแนนที่ได้มาเรียงลำดับจากต่ำไปสูง คัดเลือกเด็กที่มีคะแนนต่ำ จำนวน 15 คนแรกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึก
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมความร่วมมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยกัน 4 ด้าน คือ ด้านการช่วยเหลือ ด้านการเป็นผู้นำ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ 2, 1, และ 0 ทำการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย จากการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึก โดยผู้วิจัย ในช่วงก่อนการทดลอง และ หลังการทดลอง ช่วงระหว่างการทดลองผู้วิจัยเป็นผู้บันทึกการสังเกตพฤติกรรม เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ครั้งคือ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี วันละ 60 นาที จำนวน 24 ครั้ง

2. แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ทั้งหมด 24 แผน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

2.1 ขั้นเตรียม แนะนำข้อตกลงในการเรียนรู้ร่วมกัน จัดเด็กปฐมวัยเป็นกลุ่มย่อย ๆ แนะนำการทำงานร่วมกัน และให้รู้จักบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกัน เตรียมสถานที่ ที่จะปลูกพืช เตรียมดิน เตรียมอุปกรณ์เครื่องมือการเพาะปลูก สื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียนรู้ เกี่ยวกับการเพาะปลูก อุปกรณ์การทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกหลังการเก็บเกี่ยวได้แก่ การประกอบอาหาร

2.2 ขั้นตอนการ มีดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการสนทนาซักถาม เล่านิทาน ร้องเพลง ศึกษาเอกสารสถานที่ที่ปฏิบัติจริง อธิบาย สาริตขั้นตอนการทำงาน

2. ขั้นดำเนินกิจกรรมกลุ่ม หรือ ขั้นปฏิบัติ เด็กปฐมวัยเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย และ รายบุคคล โดยแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ในการทำงานซึ่ง มีการวางแผน และปฏิบัติจริงในงานกิจกรรมเพาะปลูกพืช เช่น การเตรียมดิน การเพาะเมล็ด การใส่ปุ๋ย การดูแลรดน้ำ การเก็บเกี่ยว การประกอบอาหาร สังเกตการเปลี่ยนแปลงการเจริญเติบโตของพืชด้วยการบันทึก ชัดเขียน ระบายสี ทำกราฟ แผนภูมิการเจริญเติบโต เป็นต้น ขณะปฏิบัติกิจกรรม และปฏิบัติตามข้อ ตกลงเบื้องต้นในการทำงานของกลุ่มทุกครั้ง

3. ขั้นตรวจสอบผลงาน ให้เด็กปฐมวัยเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมทุกครั้ง เป็นกลุ่มและรายบุคคล และช่วยกันแสดงความคิดเห็น

4. ขั้นสรุป ร่วมกันสรุปข้อความรู้ สนทนา ร้องเพลง และเด็กบันทึกการเรียนรู้ ด้วยการขีดเขียนวาดภาพระบายสีที่สัมพันธ์กับกิจกรรม ลงในกระดานบันทึกการเรียนรู้ นำเสนอผลงานตนเองโดยการเล่าเรื่อง ครูจัดบันทึก นำผลงานจัดแสดง และเก็บผลงานเพื่อประเมินความก้าวหน้าในแฟ้มสะสมผลงานเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการทดลอง

วิธีดำเนินการทดลอง

การทดลองครั้งนี้ดำเนินการในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 เป็นเวลา 8 สัปดาห์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยกับเด็กกลุ่มตัวอย่างและสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือช่วงการจัดกิจกรรมปกติ กับเด็กกลุ่มตัวอย่าง ก่อนการทดลอง 1 สัปดาห์ เป็นระยะเวลา 3 วัน วันละ 1 ครั้ง ในวันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี ใช้เวลาครั้งละ 60 นาที โดยใช้แบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นบันทึกการสังเกต

2. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตนเองโดยการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกกับ กลุ่มตัวอย่าง เป็นเวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 3 วัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี วันละ 60 นาที พร้อมทำการสังเกตพฤติกรรมเด็ก

3. เมื่อดำเนินการทดลองไปครบ 8 สัปดาห์ ผู้วิจัยทำการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือ โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือ ซึ่งเป็นแบบประเมินชุดเดียวกับที่ใช้ในการประเมินก่อนการทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยนำข้อมูลไปหาคะแนนเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. เปรียบเทียบพฤติกรรมความร่วมมือ ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้การทดสอบ t-test for Dependent Samples

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก มีการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือหลังการทดลอง สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการช่วยเหลือ ด้านการเป็นผู้นำและผู้ตาม ด้านความรับผิดชอบ และด้านการแก้ปัญหา ความขัดแย้ง

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยก่อนได้รับการจัดกิจกรรมและหลังการจัดกิจกรรม มีพฤติกรรมความร่วมมือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกช่วยส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือโดยรวมและรายด้าน ได้แก่ การช่วยเหลือ การเป็นผู้นำผู้ตาม ความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาความขัดแย้งพบว่าการพัฒนาในระดับที่ดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

1. การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก เป็นการจัดกิจกรรมที่让孩子ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้ทดลองกับสื่อที่เป็นของจริง สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย ได้รับความสนใจให้เด็กอยากเรียนรู้ และเป็นสื่ออุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นใกล้ตัวเด็ก ครูจัดให้เด็กได้เรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้วยตนเอง ค้นพบความรู้ด้วยตนเองในทุก ๆ ขั้นตอนของการเพาะปลูกเช่นการสำรวจ การลงมือปฏิบัติการปลูกพืช การเพาะเมล็ด การพรวนดิน รดน้ำ ใส่ปุ๋ย ย้ายต้นกล้า กำจัดวัชพืช รู้จักระบบนิเวศ การดูแลรักษาให้พืชเจริญเติบโต นำพืชมาประกอบอาหาร และ เห็นการเปลี่ยนแปลงวงจรชีวิตของพืช โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 จากการมอง การฟัง การดมกลิ่น การชิม และการสัมผัสสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กปฐมวัยที่ชอบการสำรวจค้นคว้า มีความอยากรู้อยากเห็นและสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว การได้ลงมือกระทำ การจับต้องสัมผัสทำให้เด็กเข้าใจและรวบรวมประสบการณ์ทั้งหมดเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นประสบการณ์สำคัญสำหรับการเรียนรู้ของเด็กตรงกับความคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ที่กล่าวว่า เด็กเรียนรู้จากการกระทำ คือการให้เด็กได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดี ได้ค้นพบความรู้ใหม่ด้วยตนเอง (กุลยา ตันติผลลาชีวะ. 2543: 61)

การเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ผู้ใหญ่เตรียมสภาพแวดล้อมให้ นั้น ทำให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้จากของจริงผ่านกระบวนการกับสิ่งนั้น ๆ ดังทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยการลงมือกระทำ ให้โอกาสเด็กเป็นผู้คิดริเริ่มและตัดสินใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ของเด็กวัย 4 - 7 ปี ในการเล่นหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ตามแนวทฤษฎีของอีริกสัน (Erickson) ซึ่งสอดคล้องกับไวโกตสกี (Vygotsky) ในเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการทางภาษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. 2543: 36)

สอดคล้องกับแนวคิดของ โอคอน และปรานิส (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2539: 53 ; อ้างอิงจาก Ocon; & Pranis. 1990: 122) ที่กล่าวไว้ว่า การเพาะปลูกพืช เป็นกิจกรรมที่ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าในการเรียนรู้ และยังเป็นการฝึกทักษะ ในการสังเกต สามารถนำไปแก้ปัญหาได้และนอกจากนั้นแล้ว บริเตแคมป์ (นิตยา บรรณประสิทธิ์. 2539: 53; อ้างอิงจาก Bredekamp. 1988: 56) ได้กล่าวว่า การเพาะปลูกพืช นั้นเป็นกิจกรรมที่ง่าย ๆ ที่จัดให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัว โดยการสังเกต การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และสามารถนำทักษะเหล่านั้นไปใช้ในการแก้ปัญหา ต่าง ๆ ที่ อาจ ประสบได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นผลมาจากเด็กปฐมวัยได้ทำงานร่วมมือกัน ปรึกษากัน จึงส่งผล ให้เกิดการเรียนรู้และมีผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ เกิดความสนุกสนาน มีความสนใจ ปรับตัวและ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และช่วยลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ปรับตัวเข้าหากัน และสร้างพฤติกรรม ให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน อันก่อให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือในการทำกิจกรรม และนำไปสู่ความสำเร็จ ตามที่ได้วางแผนไว้อย่างราบรื่น ซึ่งซีเฟลท์และบาร์บัวร์ (Seeeldt; & Barbour. 1986: 281,402) กล่าวว่า การลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเป็นส่วนหนึ่งของการเกิดพฤติกรรมความร่วมมือ การ จัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึก จะช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน การร่วมมือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ที่จะใช้วัสดุ อุปกรณ์ร่วมกัน เรียนรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล จากการทำงานร่วมกัน และการรับผิดชอบเก็บวัสดุ อุปกรณ์ให้เรียบร้อยสำหรับให้ผู้อื่นใช้ต่อไป

การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้ การที่ให้เด็กได้บันทึกเกี่ยวกับสิ่งที่ เด็กได้เรียนรู้หลังจากการทำกิจกรรมในแต่ละครั้งลงในกระดาษบันทึกการเรียนรู้เป็นการทบทวนหรือ ได้ย้ำทวนอีกครั้ง ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่สอดคล้องกับองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ คือ สิ่งรู้ การรับรู้ การถ่ายโยงความรู้ และการจำ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547: 37) การบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ หลังจากการทำกิจกรรมจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ จดจำได้และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังเช่นงานวิจัยของ อนงค์ วรพันธ์ (2546: 55-59) ศึกษาพัฒนาการอ่านและ การเขียนของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบการทำสมุดเล่มเล็ก ซึ่งเด็ก จะวาดภาพและเขียนคำหลังจากฟังนิทานลงในสมุดเล่มเล็ก พบว่าการจัดกิจกรรมการเล่านิทาน ประกอบการทำสมุดเล่มเล็กช่วยส่งเสริมพัฒนาการอ่านและการเขียนของเด็ก พิระพร รัตนเกียรติ (2548: 73) พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ประกอบการบันทึกมีความสามารถ ด้านมิติสัมพันธ์สูงกว่าก่อนการทดลองทั้งโดยภาพรวมและรายด้านซึ่งได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ ลักษณะของวัตถุ ด้านความสัมพันธ์ของตำแหน่งวัตถุ ด้านลักษณะของวัตถุที่เคลื่อนที่หรือเปลี่ยน ทิศทางการมอง ด้านการต่อเข้าการแยกออกจากกันของวัตถุ และจากงานวิจัยของ ธิธารัตน์ จันทะหิน (2550: 128) พบว่าผลการเปรียบเทียบในช่วงระยะเวลาที่เด็กปฐมวัยได้รับการจัดกิจกรรมโดยใช้ การบันทึกผ่านกิจกรรมประกอบอาหาร มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการด้านการเขียนสูงขึ้น เมื่อเปรียบเทียบ คะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองขั้นพัฒนาการด้านการเขียนแต่ละสัปดาห์สูงขึ้นอย่างชัดเจน โดยสังเกต ว่าการจัดกิจกรรมโดยใช้การบันทึกผ่านกิจกรรมประกอบอาหารที่มีลักษณะแตกต่างกัน มีความหลากหลาย เป็นผลให้พัฒนาการด้านการเขียนในแต่ละสัปดาห์แตกต่างกัน จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น เด็กได้ มีการทบทวนเรื่องราวสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมแล้วถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจด้วย

การเขียน วาดภาพลงในกระดานบันทึกการเรียนรู้ สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของ ธอร์นไดค์ (Thondike) ที่เชื่อว่าการกระทำซ้ำจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ คือเมื่อเรียนรู้เรื่องใดแล้วได้ทบทวนและฝึกฝน จะทำให้เกิดความเข้าใจและสามารถจดจำได้ดี (พัชร สวนแก้ว. 2545: 56-57)

ดังจะเห็นว่าการบันทึกของเด็ก เด็กจะบันทึกโดยการวาดภาพระบายสีสิ่งที่ได้เรียนรู้หรือสิ่งที่ได้ทำจากกิจกรรมลงในกระดานบันทึกการเรียนรู้ หลังจากที่ได้ทำกิจกรรมร่วมมือกันเป็นกลุ่มเสร็จสิ้นแล้วให้เด็กวาดขั้นตอนการทำกิจกรรมการทดลองที่ผ่านมาเช่น การปลูกผักบุ้ง การปลูกมะเขือเทศ การปลูกแตงกวา การปลูกถั่วเขียวและถั่วฝักยาว การดูแลรักษา การเจริญเติบโตแต่ละสัปดาห์ของพืชแต่ละชนิด หรือวาดภาพการทำกิจกรรมการนำพืชมาประกอบอาหารต่าง ๆ ภาพวาดที่ปรากฏของเด็กจากการบันทึก แสดงให้เห็นกระบวนการคิดของเด็กที่ถ่ายทอดลงสู่งานศิลปะการวาดภาพ เช่นบันทึกเป็นภาพคนที่กำลังทำกิจกรรมเพาะปลูกผักร่วมกัน และมีอุปกรณ์การเพาะปลูกบ้าง รายละเอียดของภาพจะแตกต่างกันไปในเด็กแต่ละคน ผลงานการบันทึกที่เด็กถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดสะท้อนให้เห็นถึงการสังเกต การรับรู้ การคิด การเก็บข้อมูลของเด็กเกี่ยวกับลักษณะของการทำงานร่วมกันในการจัดกิจกรรมให้เกิดความร่วมมือ ได้ปรึกษากัน และจากการสังเกตภาพวาดของเด็กตลอดระยะเวลา การทดลอง 8 สัปดาห์ พบว่าการบันทึกของเด็กปฐมวัยอายุ 4-5 ปี มีการพัฒนาขึ้นตามวัยและประสบการณ์ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เด็กได้ เรียนรู้กิจกรรมเพาะปลูกพืชเป็นกระบวนการกลุ่ม มีการปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงการเจริญเติบโตของพืชในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งสอดคล้องกับ โลเวนเฟลด์ (ประสน จุมพรม. 2550: 54-55; อ้างอิงจาก Lowenfeld. 1970: 23-27) กล่าวว่าสิ่งที่เด็กแสดงออกทางศิลปะในแต่ละวัย หรือแต่ละคนแตกต่างกัน ย่อมแสดงถึงความแตกต่างทางด้านสติปัญญาด้วย ข้อแตกต่างจะปรากฏในมิติของรายละเอียด การแสดงรูปทรงการออกแบบ การระบายสี หรือจินตนาการ ข้อแตกต่างนี้สามารถพิจารณาได้จากความแตกต่างของวัย บุคคล หรือในแต่ละช่วงเวลา กระบวนการทำงานทางศิลปะนั้นจะเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นประสบการณ์บูรณาการเชื่อมโยง ความคิด และจินตนาการเข้าด้วยกัน แล้วจึงสังเคราะห์เส้น รูปทรง สี ซึ่งโลเวนเฟลด์กล่าวว่า เด็กที่มีการสังเกตดี จะรู้วาทะต่าง ๆ ย่อมมีความต่างกันด้านรูปร่าง รูปทรง สีความเรียบร้อย และขรุขระ ความรู้สึกต่อแสงและความมืด การรับรู้เหล่านี้มาจากประสบการณ์ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการจัดกิจกรรมควรจัดให้เด็กได้รับประสบการณ์จากการเล่น จะพัฒนาการรับรู้ทางสายตา และความรู้สึกประสาทสัมผัสจากสิ่งแวดล้อม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น จะส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน

2. ภายหลังการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ทั้งโดยรวมและจำแนกตามรายด้าน เพราะในการปฏิบัติกิจกรรมของแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ผู้วิจัยเน้นให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ๆ ละประมาณ 4-5 คน ซึ่งสอดคล้องกับ โรเจอร์ (เยาวพา เดชะคุปต์. 2536: 36, 105; อ้างอิงจาก Rogers. n.d.) กล่าวเน้นว่าการเรียนรู้ที่ดีที่สุดจะเกิดจากการที่บุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป มาพบปะกันโดยตรงไปตรงมา (Encounter Group) นั่นคือการจัด กิจกรรมกลุ่มย่อย

เด็กจะมีโอกาสพัฒนาทักษะที่สำคัญบางประการ ได้แก่ การฟัง การพูด การแก้ปัญหา การตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล การเป็นผู้นำผู้ตาม การทำตามกฎเกณฑ์ การทำตามข้อตกลงที่กลุ่มเลือก เด็กจะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และเกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน โดยรูปแบบของการปฏิบัติกิจกรรม การเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกสำหรับเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย การวางแผน การลงมือปฏิบัติการ ทดลองปลูกพืช การสังเกตการณ์เจริญเติบโต การดูแลรักษา การทดลองประกอบอาหาร เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนรู้เด็กบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ลงในกระดานบันทึกการเรียนรู้ โดยการวาดภาพ และนำเสนอผลงาน ส่วนในกระบวนการกลุ่ม เด็กแสดงออกในการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มโดยการสนทนา ซักถาม ปรีกษาหารือกันถึงหน้าที่ และกิจกรรมภายในกลุ่มที่ต้องทำร่วมกัน ช่วยกันคิด ตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติกิจกรรม แสดงความคิดเห็น ช่วยเหลือ แบ่งปัน แนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม แสดงความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ตลอดจนเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มได้ ทำให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือสูงขึ้นภายหลังได้รับการจัดกิจกรรมการทดลอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อารีรัตน์ ญาณะสร (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การประกอบอาหารเป็นกลุ่ม พบว่า เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างการจัดประสบการณ์การประกอบอาหารเป็นกลุ่ม ในแต่ละสัปดาห์สูงกว่าก่อนจัดประสบการณ์ ศศิมา พรหมรักษ์ (2546: 65) ศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ พบว่า ภายหลังได้รับการจัดประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความร่วมมือสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีพฤติกรรมความร่วมมือเฉลี่ยโดยรวมและจำแนกรายด้านด้าน ได้แก่ ด้านการช่วยเหลือ การเป็นผู้นำผู้ตาม ความรับผิดชอบ และด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง สูงกว่าก่อนได้รับการจัดประสบการณ์ และ กาญจนา สิงหเรศ (2551: 71) ได้ศึกษา ผลของการจัดกิจกรรมประกอบอาหารแบบร่วมมือที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยพบว่าเด็กปฐมวัยก่อนการจัดกิจกรรมประกอบอาหารแบบร่วมมือ และระหว่างการจัดกิจกรรมประกอบอาหารแบบร่วมมือในแต่ละสัปดาห์ มีพฤติกรรมทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01โดยเด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมทางสังคมระหว่างการจัดกิจกรรมประกอบอาหารแบบร่วมมือในแต่ละสัปดาห์สูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมประกอบอาหารแบบร่วมมือ สามารถสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง และให้เด็กทำกิจกรรมต่อเนื่องแบบซ้ำ ๆ ทำให้เด็กเกิดการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือด้านต่าง ๆ สูงขึ้นดังนี้

ด้านการช่วยเหลือ เกิดจากการที่เด็กได้เล่นหรือทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน เด็กจะรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น มีความเข้าใจและเอาใจใส่ในความต้องการของผู้อื่นเพิ่มขึ้นเป็นการแสดงถึงความสามารถในการปรับตัวของเด็ก ผู้วิจัยสังเกตเห็นคือเด็ก ๆ มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน ใครยังไม่มีอุปกรณ์ในการทำงานจะ แบ่งปันกันให้เพื่อนใช้ของภายในกลุ่มครบทุกคน หรือเพื่อนที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน เด็ก ๆ ก็แสดงความมีน้ำใจให้เพื่อนยืมของ โดยการใช้อำพุดหรือการแสดงการปลอบใจ หรือช่วยเหลือเพื่อนในเรื่องเล็กน้อยกรณีเพื่อนยังไม่ได้อุปกรณ์หรือยังไม่ได้ทำกิจกรรม ช่วยเหลือเพื่อนเมื่อเพื่อนขอร้อง ช่วยเหลือเพื่อนโดยไม่ถูกขอร้อง ในการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึกนั้น จึงเหมาะสมที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคมให้กับเด็กปฐมวัยช่วง อายุ 4-5 ปี

ได้ เนื่องจากแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกในแต่ละสัปดาห์จะมีสื่อ อุปกรณ์ และกิจกรรมที่หลากหลาย จะปรับเปลี่ยนกิจกรรมไปตามช่วงเวลาการเจริญเติบโตของพืช เช่นการบันทึกการเจริญเติบโตของพืช การดูแลรักษาเมื่อพืชเจริญเติบโต การทำงานศิลปะสร้างสรรค์จากพืช การนำพืชมาประกอบอาหารเป็นต้น จึงทำให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึกเป็นกลุ่มและรายบุคคลเกิดพฤติกรรมการช่วยเหลือ แบ่งปัน วัสดุ อุปกรณ์ให้เพื่อน ตลอดจนช่วยเหลือเพื่อนทำงาน เพื่อให้กิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกันประสบความสำเร็จ

ด้านการเป็นผู้นำ ในขณะที่เด็กปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกภายในกลุ่ม ผู้วิจัยพบว่า เด็กแสดงความคิดเห็น บอกความต้องการของตนเอง คิดริเริ่มทำกิจกรรม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แนะนำเพื่อน ในการปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ดังที่ ดวงเดือน ศาสตราภรณ์ (2536: 20-21) กล่าวว่า ขณะที่เด็กทำงานร่วมกัน เด็กต้องมีเป้าหมายร่วมกัน มีผู้นำผู้ตามในกลุ่ม เด็กได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการยอมรับและเกิดความเข้าใจกัน ทำให้เด็กเกิดการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้พฤติกรรมด้านนี้ จากการทดลอง ผู้วิจัยสังเกตพบว่า จะมีผู้อสาในการทำกิจกรรมต่างๆและคอยแนะนำเพื่อนให้เพื่อนได้รับรู้และเข้าใจการทำงานเช่น การปลูกถั่วฝักยาวเด็กเคยมีประสบการณ์ในการปลูกผักชนิดอื่นแล้ว สามารถบอกแนะนำเพื่อน ในการปลูกถั่วฝักยาวตามความเข้าใจของตนให้เพื่อนฟังโดยเชื่อมโยงจากการเพาะปลูกถั่วเขียวเมื่อสัปดาห์ที่ผ่านมาให้เพื่อนและครูเข้าใจและสามารถทดลองปลูกได้ประสบผลสำเร็จ ดังจะเห็นว่าด้านการเป็นผู้นำผู้ตามนี้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเห็นได้ชัดเจนก่อนและหลังการทดลอง เพราะมีกิจกรรมที่หลากหลายเด็กมีความสามารถและใช้ความสามารถแต่ละคนได้แตกต่างกัน ชอบแสดงออกและชอบเป็นผู้นำ

ด้านความรับผิดชอบ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมความร่วมมือด้านความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย มีคะแนนเฉลี่ยสูงทั้งก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ทั้งนี้เพราะ เด็กปฐมวัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่อบอุ่นและมีทั้งผ่านไม่ได้ผ่านศูนย์การอบรมเลี้ยงดูเด็ก เด็กได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ ครู ซึ่งเน้นการให้เด็กปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ คำสั่งผู้ใหญ่ เช่นการนั่งเล่น ไม่ให้วิ่งเล่น การเก็บของเล่น เป็นสิ่งที่เด็กได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่ที่บ้าน ให้มีการรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับบุครินทร์ สิริปัญญาธร (2541: 80) ที่กล่าวถึงงานวิจัยต่างประเทศที่พบว่าเด็กก่อนวัยเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้กฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด จึงอาจเป็นสาเหตุให้พฤติกรรมความร่วมมือด้านความรับผิดชอบมีคะแนนเฉลี่ยสูงมากในช่วงก่อนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก และมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าด้านอื่นเช่นกัน แต่ทั้งนี้เด็กปฐมวัยได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ก็ยังสามารถพัฒนาความรับผิดชอบได้เพราะเด็กได้รับการฝึกฝนจากทางบ้าน และมีประสบการณ์เดิมในการปลูกพืชเพราะบริบทของโรงเรียนเป็นแหล่งอาชีพเพาะปลูกพืชผักสวนครัวส่งจำหน่ายในท้องตลาด ซึ่งผลการทดลองเห็นได้ชัดเจนในด้านพฤติกรรมความรับผิดชอบอยู่ในระดับที่ดี

ด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง เป็นพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสังเกตได้จากชั้นปฏิบัติการ และชั้นสรุป ในชั้นปฏิบัติการการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก เด็กปฐมวัยส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นจากประสบการณ์เดิม ที่ผ่านมาของตนเองร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น ส่วนในชั้นสรุป ตัวแทนกลุ่มออกมาเสนอผลงานการทำกิจกรรม จากการสังเกตในชั้นนี้ ผู้วิจัยต้องใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็น และให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกิจกรรมที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ดันแดงกว่าเขียวเฉา ใบเปลี่ยนสีจากสีเขียวเป็นสีเหลืองแล้วตาย เกิดจากสาเหตุอะไร เป็นต้น กระตุ้นให้เด็กเล่าถึงขั้นตอนในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ในกลุ่มว่าเกิดปัญหาขัดแย้งเรื่องอะไรกับใครบ้างและสมาชิกในกลุ่มมีการเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นอย่างไรบ้าง นอกจากนี้พฤติกรรมความร่วมมือด้านนี้ยังช่วยฝึกทักษะให้เด็กรู้จักใช้เหตุและผลในการอธิบายความขัดแย้งจากข้อเท็จจริงที่สามารถบอกได้จากการปฏิบัติ อย่างไรก็ตามในสัปดาห์แรก ผู้วิจัยยังพบว่าเด็กเกิดปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งวัสดุ อุปกรณ์กันบ่อยยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เพราะเด็กยังไม่เคยได้สัมผัสวัสดุ อุปกรณ์ ประกอบกับมีสื่อไม่เท่ากับจำนวนของนักเรียน จึงทำให้การปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึกสัปดาห์แรก ๆ อาจยังไม่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมด้านนี้นัก แต่ถ้าเด็กได้ฝึกฝนบ่อย ๆ และให้แรงเสริม ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ พัชรี ผลโยธิน (2540: 60-61) กล่าวว่า การให้เวลา ให้โอกาสแก่เด็กได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย อย่างค่อยเป็นค่อยไปและสม่ำเสมอ ทั้งให้กำลังใจหรือให้ความชื่นชม และชี้ให้เห็นประโยชน์ของการร่วมมือกันแล้ว ก็จะช่วยพัฒนาเด็กให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือได้ ถ้าเด็กมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นหรือผู้ใหญ่ เด็กจะยังมีโอกาสเรียนรู้ความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักการแก้ปัญหาเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็กด้านสังคม และสติปัญญาอย่างยิ่ง

จึงสรุปได้ว่า เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความร่วมมือสูงขึ้น หลังจากรับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก เมื่อเทียบกับก่อนได้รับการจัดประสบการณ์ทางการเพาะปลูกประกอบการบันทึก ดังนั้น การสร้างพฤติกรรมความร่วมมือให้บุคคลในสังคมสามารถเริ่มตั้งแต่วัยปฐมวัย การพัฒนาเด็กให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี รู้จักทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์สังคมและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย พบข้อสังเกตดังนี้

1. ในสัปดาห์แรก ๆ พบว่า เด็กยังไม่คุ้นเคยกับการทำกิจกรรมกลุ่มย่อย ยังไม่รู้จักการแบ่งปัน เด็กรู้สึกตื่นเต้นในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ครูจึงให้เด็กเสนอข้อตกลงของห้อง ให้คำชมเชยให้แรงเสริม และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมซึ่งในระยะเวลาสัปดาห์ต่อมาเด็กเริ่มเรียนรู้ขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกพืชจึงทำให้เด็กแสดงออกพฤติกรรมความร่วมมือเพิ่มมากขึ้นในทุกด้าน ทั้งการช่วยเหลือ การรับผิดชอบ การเป็นผู้นำและผู้ตาม การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ทั้งนี้ในการ

ดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยควรให้อิสระในการทำกิจกรรมตามความเหมาะสมทั้งด้านเวลาและสาระที่ทำการกิจกรรม จึงพบว่าพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่แสดงออกมาอย่างเด่นชัด และเป็นโอกาสที่จะหล่อหลอมให้สภาพแวดล้อมต่างๆ เป็นตัวกระตุ้นให้แสดงออกถึงพฤติกรรมความร่วมมืออย่างเด่นชัด

2. ในการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกในแต่ละครั้งนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้เด็ก ได้รับประสบการณ์ตรง เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทำให้สนใจ การได้ลงมือปฏิบัติกับของจริงไม่ต้องสมมุติเป็นการสะท้อนผลที่นำไปสู่การสร้างมโนทัศน์ข้อความรู้ที่ชัดเจนในสมอง ประกอบกับกระบวนการทำซ้ำ ๆ เป็นขั้นตอน เด็กเกิดความภาคภูมิใจ ความภาคภูมิใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย ครูเป็นเพียงผู้จัดเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์และกระตุ้นให้แรงเสริม ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือเมื่อเด็กมีปัญหาในการทำกิจกรรม

3. จากการสังเกตพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับคัดเลือกมาซึ่งมีคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือต่ำ เมื่อได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้ จะเห็นว่าเด็กปฐมวัยได้มีการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะการจัดกิจกรรมการปลูกพืชประกอบการบันทึกเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักการทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รู้จักการรอคอย การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรับผิดชอบ อีกทั้งได้ทบทวนการเรียนรู้ทุกครั้งจากการได้ขีดเขียนบันทึกทำให้เด็กเกิดการเชื่อมโยงการเรียนรู้ สามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ดี ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือและพัฒนาการด้านอื่น ๆ เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา เช่น การจัดกิจกรรมให้เด็กเก็บผักถั่วเขียวที่พร้อมเก็บจากลำต้นมาสังเกต เปรียบเทียบ นับจำนวนผัก และแกะเมล็ดออก นับจำนวนเมล็ดในผักถั่ว แล้วนำเมล็ดมาจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ และประกอบอาหาร เป็นต้น เด็กสามารถพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน

4. การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้สามารถนำการเรียนรู้ไปสู่ หลักการพึ่งพาตนเองของเด็กปฐมวัยได้ เช่น จากการที่เด็กนำเมล็ดพันธุ์มาเพาะปลูก รู้จักวิธีการดูแลรักษาและนำไปสู่การประกอบอาหาร การเรียนรู้จะเป็นพื้นฐานอันดับแรกที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะอื่น ๆ เช่น ความมีเหตุและผล การเชื่อมโยง การมีภูมิคุ้มกันในตนเอง มีความรู้และเพิ่มพูนคุณธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานในการนำไปสู่คุณลักษณะตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

5. การจัดกิจกรรมครั้งนี้ การระดมความคิดเด็กในการเลือกเพาะปลูกพืช จากเด็กได้เป็นผู้เลือก ให้ปลูกมะเขือเทศอันดับ 1 แครอท ปลูกอันดับ 2 มะเขือม่วงอันดับ 3 ผักบุ้งอันดับ 4 ถั่วเขียวอันดับ 5 แตงกวาอันดับ 6 และถั่วฝักยาว อันดับ 7 แต่ครูเป็นผู้กำหนดการเพาะปลูกชนิดของผักนั้นจำนวน 5 ชนิด พบว่าสิ่งที่เด็กเลือกและครูเลือกมีซ้ำกัน ในจำนวน 5 ชนิด แครอทและมะเขือม่วง ที่เด็กได้เลือกนั้นไม่สามารถปลูกได้ตามกำหนดระยะเวลาในการทดลองครั้งนี้ จึงให้เด็กมีส่วนร่วมในการคิดหาเหตุผลโดยใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็น หาข้อมูล โดยถามผู้ปกครอง ครูเกษตร เด็กจึงได้พบคำตอบว่าเหตุใดจึงไม่สามารถปลูกผักชนิดนี้ได้ แต่ครูเลือกนำถั่วฝักยาวและแตงกวามาปลูกทดแทน เนื่องจากระยะเวลาการเจริญเติบโตอยู่ในช่วงการทดลองของการวิจัยครั้งนี้และเป็นผัก

ที่ปลูกแล้ว เด็ก ๆ ได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้มากมาย อย่างสนุกสนาน เช่นการนำมาประกอบอาหาร สัมตำเตงกวา การเรียนรู้คณิตศาสตร์พื้นฐาน ภาษา เป็นต้น ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น หัวเรื่องการดำเนินกิจกรรม นอกจากผู้เรียนได้เลือกเองแล้ว บทบาทครู สามารถมีส่วนร่วมสะท้อนในการคิดหัวเรื่องที่จะจัดกิจกรรมร่วมกับเด็กได้ เพื่อให้ความรู้และการจัดกิจกรรมเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ตามกำหนดเวลา แต่ถ้าหัวข้อไม่อยู่ในวิสัยของการเรียนรู้ ควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการหาเหตุผล พยายามกระตุ้นให้เด็กคิด เพื่อเป็นการปูพื้นฐาน การแสวงหาคำตอบในตัวเอง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการเป็นนักวิจัยต่อไป

6. การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้ สามารถบูรณาการสาระการเรียนรู้เชื่อมโยงไปสู่สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษา สุขศึกษา และความพลอดภัยต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กควรได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับพัฒนาการและสาระการเรียนรู้ที่จัดให้กับเด็ก

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การปรับเปลี่ยนบุคลิกของครู จากการวิจัยค้นพบว่าครูไม่ควรใช้คำสั่งกับเด็กในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็กเป็นผู้ตัดสินใจเอง หาคำตอบด้วยตนเองหลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว และกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีความชัดเจนในกระบวนการเรียนรู้ เด็กจะได้มีความกระตือรือร้น ควรออกแบบกิจกรรม การสื่อสารที่ชัดเจนจนเป็นสภาพแวดล้อมที่เด็กคุ้นเคย ได้สร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมได้อย่างรวดเร็ว

2. ครูต้องเข้าใจพัฒนาการของเด็ก ควรยืดหยุ่นกิจกรรมให้เหมาะสมกับพัฒนาการและสาระการเรียนรู้

3. การกำหนดทิศทางการเรียนรู้ของเด็ก บทบาทครูควรรับฟังความคิดเห็นของเด็กเพื่อนำมาผสมผสานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสม แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องปรับให้สอดคล้องยืดหยุ่นกับสถานการณ์การเรียนรู้ ในการวางแผนของครู

4 การฟังความคิดเห็นของผู้เรียนจะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้รอบประชาธิปไตยสำหรับเด็ก เป็นผู้พูด และผู้ฟังที่ดี ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ค้นหาเหตุผลจากสิ่งนั้น ๆ คิด วิเคราะห์ และไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ดังเช่นกิจกรรมการเลือกปลูกผักชนิดต่าง ๆ ของผู้เรียน

5. การเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ สามารถปลูกได้หลายวิธี เช่นปลูกในแปลงเกษตร หรือปลูกในภาชนะต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของพื้นที่ อาจมีการดัดแปลงปลูกในภาชนะที่ไม่ใช่แล้ว เช่น ถังน้ำมัน ยางรถยนต์ กระถาง ภาชนะต่าง ๆ ก็สามารถให้ผลผลิตได้ดี ดังเช่นการปลูกถั่วฝักยาว และแตงกวาในการทดลองครั้งนี้ ปลูกในแปลงเกษตรไม่ได้ผลผลิตเนื่องจากมีศัตรูของพืชรบกวนมากเช่น เพลี้ย แมลงต่าง ๆ มารบกวน แต่อีกส่วนหนึ่งเด็กกลุ่มตัวอย่างได้ปลูกในกระถาง สามารถให้ผลผลิตและทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องเช่น การนำถั่วฝักยาว และแตงกวา มาประกอบอาหาร เช่นตำส้มตำ เป็นต้น

6. การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้ เป็นการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยคือ เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและไม่ทำลายสาธารณะสมบัติของส่วนรวม สังเกตได้จากพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยในการทำกิจกรรม จะมีความห่วงแหนผลงานของตน ไม่ทำลายพืชผัก ไม่เด็ดหรือฉีกใบไม้ตามสถานที่ต่าง ๆ บริเวณอาคารเรียนและบริเวณแปลงปลูกผัก มีการเตือนเพื่อนและชักจูงเพื่อนให้ช่วยกันดูแลรดน้ำต้นไม้ให้เจริญงอกงาม

7. การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้ สามารถจัดในรูปแบบบูรณาการทุกรายวิชา ในการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชตัวอย่าง จำนวน 5 ชนิดนี้ การกำหนดสาระการเรียนรู้ ต้องมีความเข้าใจที่ชัดเจน มีองค์ประกอบชัดเจน จึงสามารถจัดสาระการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก ส่งผลต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยแล้ว ยังสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านต่าง ๆ ด้วย อีกทั้งการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นอีกบทบาทหนึ่งของครูผู้สอนที่ควรทำความเข้าใจและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง และเนื่องจากปัจจุบันบทบาทอาชีพเกษตรกรรมยังมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทย ควรปลูกฝังให้เด็กได้เรียนรู้กิจกรรมการเกษตร เพื่อเป็นพื้นฐานในการพึ่งพาตนเองในสังคม และภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันให้เด็กได้มีภูมิคุ้มกันตนเองมีเหตุและผล มีคุณธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชที่มีต่อการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาคณิตศาสตร์พื้นฐาน ภาษา เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความร่วมมือในระยะเวลาเพิ่มขึ้น เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชัดเจนยิ่งขึ้น
3. ควรมีการติดตามผลหลังการทดลองเพื่อศึกษาถึงความคงทนของพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย
4. ควรมีการศึกษาการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชโดยพัฒนาการจัดกิจกรรมในรูปแบบสื่อการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อปลูกฝังรากฐานการดำรงชีวิตของเด็กปฐมวัย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2546). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2546). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กาญจนา สิงห์เรศร์. (2551). ผลของการจัดกิจกรรมประกอบอาหารแบบร่วมมือที่มีต่อพฤติกรรม
ทางสังคมของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2543). การสอนแบบจิตปัญญา : แนวการใช้ในการสร้างแผนการสอน
ระดับอนุบาลศึกษา. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- _____. (2545). รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- _____. (2547). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยศึกษา. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2551, กุมภาพันธ์). ทักษะสังคม พื้นฐานอยู่ร่วมกันอย่างความสุข.
แม่และเด็ก. 31(432): 102-103.
- ขจิตพรรณ ทองคำ. (2536). การเล่นบทบาทสมมุติโดยเด็กมีส่วนร่วมในการจัดสื่อการเล่นที่มีผลต่อ
การคลาย การยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและความสามารถทางภาษา. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.
(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- จารุณี วยเจริญ. (2545). ผลการเรียนรู้โดยใช้บันทึกการเรียนรู้ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิทยาศาสตร์ ความคงทนของผลการเรียนรู้และความพึงพอใจต่อการเขียนบันทึก
การเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.
(มัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จิตรรา ชนะกุล. (2539). ความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรม
ในวงกลมแบบกลุ่มย่อย. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์; และคนอื่น ๆ. (2542). การใช้สารนิทัศน์: บันทึกเหตุการณ์เพื่อการพัฒนา
ตนเอง (โครงการพัฒนานักบริหารและผู้จัดการศึกษาระดับสูง การศึกษาปฐมวัย MMED
รุ่นที่ 4). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. ถ่ายเอกสาร.
- จุจิตรา ทองเอียด. (2540). การพัฒนาความสามารถในการเขียนเจอรันลของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (ประถมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- ฉัตรสุตา เขียวปรีชา. (2537). พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในบรรยากาศที่มีเสียงดนตรีประกอบ. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2521). นวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษาและการสอนระดับอนุบาล.
กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ดวงเดือน ศาสตร์ภัทร. (2536). การเปรียบเทียบทฤษฎีพัฒนาการเด็ก. พิมพ์ครั้งที่ 2.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทิพย์รัตน์ นพฤทธิ์. (2542). ผลการเขียนบันทึกการเรียนรู้ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และความวิตกในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษาคณิตศาสตร์). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทิสนา แหมมณี. (2546). กิจกรรมการปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับระดับปฐมวัยและนักเรียนถมศึกษา. กรุงเทพฯ: เมธีทิปส์.
- _____. (2551). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิสนา แหมมณี; และคณะ. (2536). หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นกเนตร ธรรมบวร. (2544). การพัฒนาการกระบวนการคิดในเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล เจียบแหลม. (2535). การศึกษาพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาแบบธรรมชาติ. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิตยา บรรณประสิทธิ์. (2549). ครูปฐมวัยกับการจัดกิจกรรมเกษตร. บุรีรัมย์: คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- _____. (2538). พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืช.
ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิภา ศรีไพโรจน์. (2533). สถิตินอนพาราเมตริก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเอส พริ้นเตอร์ เฮาส์.
- บาซานติ, มาจุมดา. (2544). การเรียนรู้โดยใช้ปัญหา. แปลโดย พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์. กรุงเทพฯ:
ธนาเพลส แอนด์ กราฟฟิค.
- บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. (2526). การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ : แนวคิดและวิธีการ. กรุงเทพฯ:
ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- บุศรินทร์ สิริปัญญาธร. (2541). แนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่เกิดจากกิจกรรมศิลปะแบบสื่อผสมเป็นกลุ่ม. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปิยลักษณ์ พฤษะวัน. (2550). การเรียนรู้แบบร่วมมือ ใน เอกสารการศึกษาปฐมวัยร้อยดวงใจ ถวายในหลวง” การประชุมสัมมนาปฏิบัติการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ระหว่างวันที่ 17-19 ตุลาคม 2550. สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. หน้า 322-341. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประมวล ดิฉินสัน. (2527). จิตวิทยาคลินิกสมองมนุษย์ (พรสวรรค์) เล่ม 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประสน จุมพรม. (2550). ทักษะการวาดภาพของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมวาดภาพอิสระ. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณี ชูทัย เจนจิต. (2537). การสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก ใน เอกสารการสอนชุด วิชาการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หน่วยที่ 3. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พวงแก้ว เนตรโอภารักษ์. (2533). ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความร่วมมือในการอภิปรายกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านลานแหลม จังหวัดนครปฐม. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พัชรี ผลโยธิน. (2540, มกราคม). เด็กอนุบาลกับพฤติกรรมความร่วมมือ. การศึกษาปฐมวัย. 1(1): 59-62.
- พัชรี ผลโยธิน; และคณะ. (2543). การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย : ตามแนวคิดไฮสโคป. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ดวงกลมจำกัด.
- พัชรี สวนแก้ว. (2545). เอกสารประกอบการสอนจิตวิทยาพัฒนาการและการดูแลเด็กปฐมวัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกลม.
- พัฒนา ชัชพงศ์. (2540, เมษายน). โครงสร้างและการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาก่อนประถมศึกษา. การศึกษาปฐมวัย. 1(2) : 11-19.
- พัฒนา ประเสริฐสุข; และคณะ. (2547). งานเกษตร. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พีรพงษ์ กุลพิศาล. (2536). สมอลูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ. กรุงเทพฯ: แปลนพับลิชชิ่ง.
- พีระพร รัตนเกียรติ. (2548). ผลของการบันทึกประกอบประสบการณ์วิทยาศาสตร์ที่มีต่อความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ภรณ์ คุรุรัตน์. (2526). *เด็กก่อนวัยเรียน*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ดกรมประชาสงเคราะห์.
- _____. (2523). พัฒนาการเด็กวัย 3-6 ปี. ใน *เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียน*. กรุงเทพฯ: ชมรมไทย-อิสราเอล.
- _____. (2540). เด็กปฐมวัยในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง. *การศึกษาปฐมวัย*. 1(1) : 43-51.
- มิ่งขวัญ กิตติวรรณกร. (2542,กุมภาพันธ์). มาส่งเสริมให้นักเรียนเขียนบันทึกกันเถอะ. *วารสารการศึกษา กทม.* 22(5) : 35-37.
- มาลี จุฑา. (2542). *จิตวิทยาการเรียนการสอน (1051202)*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. (2537). *เอกสารประกอบการอบรมสัมมนาการศึกษาปฐมวัย หน่วยที่ 4-7*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สมิต.
- _____. (2537). *เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หน่วยที่ 11-15*. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มูลนิธิชมรมไทย-อิสราเอลในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ. (2543). *การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย : ตามแนวการเรียนรู้ภาษาอย่างธรรมชาติแบบองค์รวม*. กรุงเทพฯ: พริกหวาน กราฟฟิค.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). *การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เอพี กราฟฟิกส์ดีไซน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- รังรอง สมมิตร. (2547). *ผลการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยใช้การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รัชดาภรณ์ อินทะนิน. (2544). *การศึกษาแนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รุ่งนภา สดสะอาด. (2546). *การประเมินตามสภาพจริงในรายวิชาการปลูกพืชผักสวนครัวช่วงชั้นที่ 3 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วรางคณา เผื่อนทอง. (2541). *การจัดกิจกรรมเพาะปลูกแบบผสมผสานที่มีต่อพฤติกรรมและการรับรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเด็กปฐมวัย*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- วรรณิ์ วัจนสวัสดิ์. (2544). รายงานการวิจัยเรื่องการสอนแบบโครงงานขยายพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ: โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา.
- วราคม ที่สุกะ. (2527). สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วราภรณ์ รักวิจัย. (2527). การศึกษาก่อนวัยเรียน. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิจิตร อาวะกุล. (2542). เทคนิคมนุษยสัมพันธ์=Human Relations Techniques. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โอเอส.พรินท์ติ้ง เฮาส์.
- ศศิมา พรหมรักษ์. (2546). พฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศศิธร สังข์อู่. (2548). ผลการใช้เทคนิคตัวแบบ การชี้แนะ และการเสริมแรงทางบวกที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กออทิสติกก่อนวัยเรียน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศึกษาธิการเร่งแก้ปัญหาเด็กเฝ้าเรียนเกษตร. (2550, 19 เมษายน). ไทยรัฐ. หน้า 17.
- สมชาย วรภิเษมสกุล. (2540). การพัฒนารูปแบบการสอนวิชาคณิตศาสตร์โดยการสื่อสารแนวคิดเพื่อเพิ่มทักษะการแก้ปัญหา. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2548). คู่มือประเมินพัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2539). คู่มือประเมินพัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อกระบวนการคิด. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สิริมา ภิญญโณอนันตพงษ์. (2545). การวัดและประเมินแนวใหม่ : เด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. (2546). การจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวคิด Constructivism: 2. เอกสาร
เพิ่มเติมโครงการพัฒนานักบริหารและผู้จัดการศึกษาระดับสูง การศึกษาปฐมวัยรุ่นที่ 8.
กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2549). เอกสารประกอบการสอนวิชา ปว.512 ทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตร
การศึกษาปฐมวัยขั้นสูง. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2550). เลือกโรงเรียนอนุบาลให้ลูกรัก. กรุงเทพฯ :ฐานบุ๊ค.
- สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์; และธิดา พิทักษ์สินสุข. (2543). การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย : ตามแนวคิด
เรกจิโอ เอมีเลีย. กรุงเทพฯ: พรักหวาน กราฟฟิค.
- สุทธิพรรณ ชีรพงศ์. (2534). การศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรม
ศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มแบบครูมีส่วนร่วมและแบบครูไม่มีส่วนร่วม. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- สุทธภา โชติประดิษฐ์. (2547, กรกฎาคม). ครูปฐมวัยกับการเรียนรู้ของเด็ก. การศึกษาปฐมวัย.
8(3): 8 -12.
- สุนันทา ศิริวัฒนานนท์. (2544). กระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยโดยใช้
วิธีการเรียนรู้แบบหัวเรื่องตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- แสงเดือน นนทเปารยะ. (2546). การจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปีในสังคมไทย.
ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ. (2535).
การทำสวน. คู่มืออบรมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กอนุบาล (กิจกรรมในวงกลม).
กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- หรรษา นิลวิเชียร. (2535). ปฐมวัยศึกษา หลักสูตรและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: โอเอส พรินติ้ง เฮ้าส์.
- เอราวรรณ ศรีจักร. (2550). การพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ของเด็กปฐมวัยโดยใช้
กิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดแบบฝึกทักษะ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อารีรัตน์ ญาณะสร. (2544). พฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์
การประกอบอาหารเป็นกลุ่ม. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อนงค์ วรพันธ์. (2535). พัฒนาการอ่านและการเขียนของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม
การเล่นิทานประกอบการทำสมุดเล่มเล็ก. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- Adams, D.M.; & Hamm, M.E. (1990). *Cooperative Learning Critical Thinking and Collaboration Across the Curriculum*. United States of America: Charles Thomas.
- Anselmo, S.; & Franz, W. (1995). *Early Childhood Development Prenatal Through Age Eight*. 2nd ed. Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.
- Bee, H. (1985). *The Development Child*. 4th ed. New York: Harper and Row.
- Berk, E.L. (1994, November). Vygotsky's Theory : The Important of Make-Belive Play. *Young Childen*. 50(1) : 30.
- Burry – Stock, Judith, A.; others. (1996, April). Rater Agreement Indexes for Performance Assessment. *Educational and Psychological Measurement*. 56(2) : 256.
- Calkins, L.M. (1985). *Observing the language learner*. Urbana, IL National Council of Teachers of English.
- Feist, J. (1990). *Theories of Personality*. 2nd ed. Forth Worth : Holt, Rinehart and Winston.
- Gange, E.D. (1985). *The Cognitive Psychology of School Learning*. Boston : Little Browe.
- Gesell, Arnold; & Ilg, Frances L. (1964: 354-355). *Child Development : an Introduction to Study of Human Growth*. New York: Harper.
- Hoskisson, H.L.;& Tompkins, G.E. (1987). *Language Arts : Conten and Teachig Strategies*. New York: Merrill.
- Johnso,w.d.; & Roger, T.J. (1994). *Learning Together and Alone : Cooperative Competitive and Individualistic Learning* . 4ht ed . Neddham Heights, Masschusetts: Allyn andBacon.
- Krogh, L.S. (1990). *The Integrated Early Childhood Curriculum*. New York: McGraw-Hill.
- Lejeune, C.W. (1995, March). "The Effect of Participation in Competitive and Cooperative Games On the free-Play Behavior of Preschoolers. *Dissertation Abstracts International*.
- Lewis, B (2003). *Journal Writing in the Classroom*. (online). A Vailable:
[Http://6educators.com/cs/languageartswr/a/jormalwriting.htm](http://6educators.com/cs/languageartswr/a/jormalwriting.htm). Retrieved Dissertation Abstracts International. 21(4) : 994-A-995-A.
- Lowenfeld, V.;& Brittain, W.L. (1964). *Creative and Mental Growth*. 4th ed. New York: Macmilan.
- Meier, J.; & Rishel, T. (1998). *Writing in the Teaching and Learning of Mathematics*. Macmillan
- Morrison, G. S. (1995). *Early Childhood Education Today*. 6th ed. Englewood cliffs, New Jersey: Prentice – Hall.
- Mussen, P.H.; others. (1996). *Child Development Change Over Time*. Eight Edition. United States of America : Harper Collins college.

Nahrgang, O.L.; & Peterson, B.T. (1986, September). Using Writing to Learn Mathematics
Mathematics Teacher. 79: 461-465.

Seefeldt, C. (1980). *Teaching Young Children*. New Jersey: Prentice-Hall.

_____. (1990). *Continuing Issues in Early Childhood Education*. Columbus: Merrill
Publishing.

Seefeldt, C.; & Barbour, N. (1986). *Early Childhood Education: An introduction*. Columbus:
Charles E. Merrill.

Slavin, R. E. (1983). *Cooperative Learning*. New York: Longman.

Vaughn, J. B. (1994, April). Cooperative Learning and Young Children: Emerging Cooperative
Behavior. *Dissertation Abstracts International*. 54(10) : 3706-A.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
- แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
- ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบันทึก

หลักการและเหตุผล

กิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือที่เหมาะสมกับการพัฒนาและความต้องการทางสังคม คือกิจกรรมที่เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การได้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อีกทั้งเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยที่ดี เพราะประสบการณ์ทางสังคมที่เด็กได้รับในระยะแรกของชีวิตจะส่งผลต่อบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ด้วย และในการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมเด็กตามเหตุผลดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งยังส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมกับสื่อ อุปกรณ์ ที่หลากหลาย ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด และได้รับประสบการณ์ตรงจากลงมือปฏิบัติกิจกรรมและได้มีประสบการณ์ข้อมูลด้วยการบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ ถือได้ว่าเป็นการทบทวนและประเมินความคิดของเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้มา ซึ่งการบันทึกของเด็กด้วยการขีดเขียนวาดภาพจากความคิดจะช่วยส่งเสริมความสามารถด้านการเรียนรู้ของเด็กด้วย

ทั้งนี้ครูมีบทบาทในการจัดสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศในการเรียนรู้ เช่นการจัดเตรียมสื่อวัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นของจริง นอกจากนี้การใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กเกิดความสงสัย ความสนใจ อยากเรียนรู้และอยากค้นหาคำตอบด้วยตนเอง และกลุ่ม โดยวิธีการที่หลากหลายในการลงมือกระทำ ครูเป็นผู้ให้แรงเสริมโดยการกล่าวคำชมเชยในขณะปฏิบัติกรรมและยอมรับในความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ตลอดจนให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม

จุดมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

แนวทางการจัดกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึกนี้ เป็นการจัดกิจกรรมที่ จะเน้นให้เด็กได้ฝึกการลงมือปฏิบัติจริงในการเพาะปลูกพืชทุกขั้นตอนด้วยตนเอง ตั้งแต่การเลือกเมล็ดพันธุ์ผักที่ต้องการจะเพาะปลูก เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาหารรับประทาน ประโยชน์ของผักชนิดนั้นที่มีต่อร่างกาย ขั้นตอนวิธีการเพาะปลูก และการดูแลรักษา เด็กจะต้องดูแล บำรุงพืชผักที่ตนเองปลูกให้เจริญเติบโต มีสภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง จนผักเจริญเติบโตเต็มที่เด็กจะเก็บนำมาประกอบอาหารต่อไป ผักที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกนั้นเป็นผักที่เจริญเติบโตง่าย ระยะเวลาการเจริญเติบโตเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมทดลอง จากกิจกรรมดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำมาจัดเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก จำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 กิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้น จะส่งเสริมให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือทั้งที่เป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม ซึ่งการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

1. การช่วยเหลือ ประกอบด้วย
 - 1.1 การรู้จักแบ่งปันวัสดุ อุปกรณ์ให้เพื่อน
 - 1.2 การช่วยเหลือผู้อื่นโดยถูกขอร้อง
 - 1.3 การช่วยเหลือผู้อื่นโดยที่ไม่ได้ถูกขอร้อง
2. การเป็นผู้นำ ประกอบด้วย
 - 2.1 บอกความคิดความต้องการในการทำกิจกรรม
 - 2.2 ให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม
 - 2.3 ยอมรับฟังและทำตามคำแนะนำของเพื่อน
3. ความรับผิดชอบ ประกอบด้วย
 - 3.1 มีความพยายามในการทำงาน
 - 3.2 การเก็บวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เสร็จแล้ว
 - 3.3 ทำตามข้อตกลงของกลุ่ม
 - 3.4 ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด
4. การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ประกอบด้วย
 - 4.1 สามารถอธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ได้
 - 4.2 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นได้
 - 4.3 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้

หลักการจัดกิจกรรม

1. การจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบินที่จัดในช่วงเวลากิจกรรมเสริมประสบการณ์ สัปดาห์ละ 3 วัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี วันละ 60 นาที
2. จัดเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ให้พร้อมสำหรับการจัดกิจกรรม
3. สร้างข้อตกลงร่วมกันกับเด็กก่อนการทำกิจกรรม
4. ให้เด็กทำกิจกรรมในบรรยากาศที่เป็นกันเอง สนุกสนาน ได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน
5. สร้างความคุ้นเคยกับเด็กก่อนการทดลอง 1 สัปดาห์ และเก็บข้อมูลพื้นฐานพฤติกรรมความร่วมมือก่อนการทดลองโดยใช้แบบสังเกตที่ผู้วิจัย อีก 1 สัปดาห์
6. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบการบินที่ สังเกตและบันทึกผลลงแบบสังเกตพฤติกรรมร่วมมือของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยและปฏิบัติการทดลอง

บทบาทครู

1. ศึกษาแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกให้เข้าใจชัดเจนก่อนลงมือจัดกิจกรรม
2. จัดเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ให้พร้อมก่อนการจัดกิจกรรม
3. เป็นผู้กระตุ้นให้เด็กใช้ความคิดโดยใช้คำถาม ให้เด็กได้ วางแผนการทำงานร่วมกัน และกล่าลงมือปฏิบัติ

4. เป็นผู้ให้กำลังใจ สนับสนุน และเสริมแรงให้กับเด็ก
5. คอยเสนอแนะและอำนวยความสะดวกตลอดกิจกรรมที่มีการลงมือปฏิบัติ
6. ดูแลความปลอดภัยของเด็กขณะทำกิจกรรม

บทบาทของนักเรียน

1. ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง และร่วมมือกันกับเพื่อนในกลุ่มจนเกิดการเรียนรู้
2. วางแผนร่วมกับเพื่อนในกลุ่มเกี่ยวกับเรื่องที่ทำ
3. กล้าแสดงออกและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ทำ
4. สะท้อนความคิดเห็นด้วยการนำเสนอผลงานและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม
5. เด็กปฏิบัติตามข้อตกลง
6. เด็กบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมอิสระ และเล่าถึงผลงานการบันทึกของตนเองที่ได้ทำกิจกรรม ในระหว่างการจัดกิจกรรมและเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรม เด็กสรุปโดยการบันทึกเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ โดยการขีดเขียน วาดภาพระบายสี ลงในกระดาษบันทึกการเรียนรู้ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งการบันทึกนี้จะเป็นลักษณะการบันทึกรายบุคคล และเป็นกลุ่มขึ้นอยู่กับกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์

ตัวอย่างแบบบันทึกการเรียนรู้ลักษณะกลุ่ม มีดังนี้

คำชี้แจง (ตาราง 1)

ให้เด็กบันทึกสิ่งที่ได้สังเกตเห็นลงในตารางด้วยการวาดภาพระบายสี

อุปกรณ์ 1. ดินสอสีเทียน

2. แว่นขยาย

3. เมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวและถั่วฝักยาว

แบบบันทึกการสังเกตเมล็ดถั่วเขียวและถั่วฝักยาว

กลุ่มสีฟ้า		กลุ่มสีชมพู		กลุ่มสีเขียว	
เมล็ดถั่วเขียว	เมล็ดถั่วฝักยาว	เมล็ดถั่วเขียว	เมล็ดถั่วฝักยาว	เมล็ดถั่วเขียว	เมล็ดถั่วฝักยาว

คำชี้แจง (ตาราง 2)

ให้เด็กบันทึกสิ่งที่ได้สังเกตลงในตารางด้วยการวาดภาพระบายสี

อุปกรณ์ 1. ดินสอสีเทียน

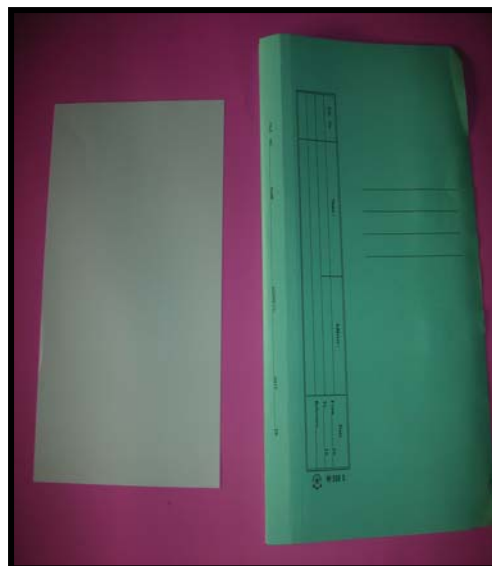
2. แว่นขยาย

3. กระถางที่เพาะเมล็ดพันธุ์มะเขือเทศ

แบบบันทึกการสังเกตเจริญเติบโตของมะเขือเทศ สัปดาห์ที่

วันที่	สีฟ้า	สีชมพู	สีเขียว
1			
2			
3			

ตัวอย่างอุปกรณ์ที่ใช้บันทึกการเรียนรู้สำหรับแต่ละรายบุคคล มีดังนี้

1. ดินสอสีไม้
2. ดินสอสีเทียน
3. กระดานรองวาดภาพ
4. กระดาษ
5. ที่หนีบกระดาษ
6. แว่นขยาย
7. แฟ้มใส่ผลงานการบันทึก

อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมการเพาะปลูกพืชมีดังนี้

1. อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการเพาะปลูก ได้แก่

1.1 บัวรดน้ำ

1.2 ช้อนปลูก

1.3 ส้อมพรวนดิน

1.4 กระป๋องสำหรับใส่ดิน

1.5 กระบอกฉีดน้ำ

1.6 กระบะเพาะเมล็ดพืช ดินและปุ๋ย

1.7 ตะกร้าสำหรับวางอุปกรณ์และกระถาง, ผ้าพลาสติกปูรองพื้นเพาะปลูก

ตัวอย่างพืชที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเพาะ

ตารางการจัดกิจกรรมเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

สัปดาห์ ที่	ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
1	เตรียมการปลูกผัก	- เตรียมการปลูกผัก - เตรียมดินรู้จักอุปกรณ์ - เตรียมเมล็ดพันธุ์ เพาะกล้าเมล็ดมะเขือเทศ
2	เพาะปลูกแตงกวา	- เตรียมเมล็ดพันธุ์ คัดเลือกเมล็ด - เพาะเมล็ดพันธุ์ - สร้างหนังสือทำมือ
3	เพาะปลูกถั่วเขียว ,ถั่วฝักยาว	- เตรียมเมล็ดเพาะปลูก - เพาะเมล็ดลงปลูก - เมนูจานเด็ดจากถั่วงอก (ยำถั่วงอก)
4	เพาะปลูกผักบุ้ง	- เตรียมเมล็ดเพาะปลูก - เพาะเมล็ดพันธุ์ลงปลูกในแปลง - ย้ายต้นกล้าแตงกวา
5	สำรวจ ดูแลรักษา	- พรวนดิน ใส่ปุ๋ย ดูแลผัก - สังเกตแมลง สังเกตต้นหญ้า - ทำสมุดภาพแมลง
6	สร้างบ้านให้ผัก	- ทำค้ำ โครงเลื่อยถั่วฝักยาว - ทำค้ำ โครงเลื่อย แตงกวา - ทำค้ำ
7	สร้างสรรค์จากผัก	- เก็บเกี่ยวผักบุ้ง (ความภาคภูมิใจ) - เมนูจานเด็ด (ผักบุ้งชุบแป้งทอด) - สร้างสรรค์งานศิลปะแบบร่วมมือ (พิมพ์ภาพ)
8	สร้างสรรค์จากผัก	- สัมตำแตงกวา - เมนูขนมหวานจากถั่วเขียว - รอบรู้วงจรชีวิตผัก

**แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
ที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย
ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ครั้งที่ 1**

สัปดาห์ที่ 1 วันอังคาร

จุดประสงค์

1. ให้รู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง และการทำงานเป็นกลุ่ม
2. ร่วมแสดงความคิดเห็น และวางแผนกับผู้อื่นได้
3. กล้าแสดงออกและแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
4. บอกประโยชน์และขั้นตอนการปลูกผักได้
5. สามารถบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้

สาระที่ควรรู้

การปลูกผักช่วยให้เรามีผักไว้รับประทาน และการปลูกมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับชนิดของผักนั้น ๆ

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำ

1. เด็กและครูร่วมกันร้องเพลงและทำท่าประกอบเพลง “ข้าวโพดสาลิ”

ขั้นการดำเนินการ

1. ครูเล่านิทานเรื่อง “ผักกาดขาวของปุกปุย” ให้เด็ก ๆ ฟัง สนทนากับเด็กดังนี้
 - ปุกปุยทำอะไรจึงจะได้กินผัก
 - ถ้าเด็ก ๆ เป็นปุกปุยจะมีวิธีการทำอะไรบ้าง

2. เด็กช่วยกันคิดวิธีการปลูกผัก ช่วยกันวาดภาพบนกระดาษแผ่นใหญ่ ครูสังเกตและติดตามเด็กเป็นกลุ่มย่อยขณะปฏิบัติกิจกรรม สนทนากับเด็กและให้เด็กช่วยกันเล่าขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม

3. ให้เด็กแต่ละกลุ่มช่วยกันพูดเล่าเรื่องการวางแผนการปลูกผักของกลุ่มตนเองให้เพื่อนฟัง หน้าชั้นเรียน ครูบันทึกการวิธีการปลูกผักของแต่ละกลุ่ม

4. ช่วยกันเก็บของเข้าที่ให้เรียบร้อยตามข้อตกลงของกลุ่ม

ขั้นสรุป

1. เด็กและครูร่วมกันสรุป วิธีการปลูกผัก ประโยชน์ของการปลูกผัก
2. เด็กสรุปกิจกรรมโดยการบันทึกการเรียนรู้สิ่งที่ได้ทำลงในกระดาษบันทึกการเรียนรู้ แล้ว

นำผลการบันทึกเล่าให้ครูฟัง แล้วนำผลงานจัดแสดงที่มุมผลงาน

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมความร่วมมือในขณะทำกิจกรรม
2. สังเกตการสนทนา การตอบคำถาม
3. สังเกตการนำเสนอผลงาน
4. สังเกตผลงานจากการบันทึก

สื่อการเรียนการสอน

1. เพลงข้าวโพดสี
2. นิทานเรื่องผักกาดขาวของปู่ปุย
3. สมุดบันทึก
4. สีไม้ สีเทียน

ภาคผนวก

นิทานเรื่อง สวนผักกาดขาวของปุกปุย

จิราภรณ์ ชาแก้ว ผู้แต่ง

วันนี้กระต่ายปุกปุยออกจากบ้านแต่เช้า มันเข้าไปกินผักกาดหอมใจสวนของหนูนาเป็นอาหารเช้า เข้าไปกินแครอทในสวนของกระรอกเป็นอาหารกลางวัน แล้วก็เข้าไปกินมันเทศในสวนของตัวตุ่นเป็นอาหารเย็นเช้าวันรุ่งขึ้นปุกปุยเข้าไปในสวนของหนูนาแต่ผักกาดหอมไม่มีแล้ว แครอทในสวนของกระรอกก็ไม่เหลือเป็นอาหารกลางวันให้ปุกปุยเลย ส่วนมันเทศในสวนของตัวตุ่นก็ไม่มีสักหัว ปุกปุยเดินอ่อนแรงกลับบ้าน สวนทางกับกระรอกและหนูนา ทั้งสองถามด้วยความเป็นห่วง ปุกปุยบอกว่าวันนี้ในสวนไม่มีผักให้มันกินเลย “ทำไมเธอไม่ปลูกผักกินเองละ” หนูนาถาม ปุกปุยสารภาพว่ามันปลูกผักไม่เป็น หนูนากับกระรอกสัญญาว่าจะชวนเพื่อน ๆ มาช่วยสวนปุกปุยปลูกผัก “เธอจะได้มีสวนเป็นของตัวเอง” กระรอกกล่าว วันรุ่งขึ้นหนูนากับตัวตุ่นช่วยกันขุดดินเป็นหลุมเล็ก ๆ เต็มไปหมด กระเจี๊ยบช่วยคาบเมล็ดผักกาดขาวหยอดลงหลุมเล็ก ๆ เหล่านั้น กระรอกกับป้าหมีรวมทั้งปุกปุยช่วยกันกลบดิน ลุงช้างอมน้ำมาพ่นไล่แมลงผัก เจ็ดวันต่อมายอดผักกาดขาวโผล่พ้นพื้นดิน ปุกปุยกับเพื่อน ๆ ช่วยกันร้องเพลงให้ไส้เดือนออกมาเดินระบำพรวนดิน อีกหนึ่งเดือนถัดมาปุกปุยก็มีสวนผักกาดขาวต้นอวบอ้วนเป็นของตัวเอง แล้วสัตว์ต่าง ๆ ก็นำผักมาแลกกันกินอย่างเอร็ดอร่อย

เพลงข้าวโพดสี

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

พรวนดินกันเสียให้หมดจะปลูกข้าวโพดสี (ซ้ำ)

โอ้เจ้าดวงดารา เจ้าไม่เมตตาตัวพี่

ข้าวโพดสี ข้าวโพดสี ป่านะนี้ คงร่วงโรยรา (ซ้ำ)

**แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
ที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย
ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ครั้งที่ 2**

สัปดาห์ที่ 1 วันพุธ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นและการทำงานเป็นกลุ่ม
2. กล้าแสดงออกและแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
3. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบต่อการทำงานของตนเองและของกลุ่ม
4. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการทำงาน
5. สามารถเตรียมดิน วัสดุอุปกรณ์ ที่ใช้ในการปลูกพืชได้
6. สามารถบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ได้

เนื้อหา

การเตรียมดิน และรู้จักใช้วัสดุอุปกรณ์ เป็นวิธีการสำคัญในการเพาะปลูกพืช จึงจะทำให้พืชที่ปลูกเจริญเติบโตได้ดี

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำ

1. เด็ก ๆ และครูสร้างข้อตกลงร่วมกันในการไปทัศนศึกษานอกห้องเรียน
พาเด็กไปที่บริเวณแปลงเกษตรของโรงเรียน ให้เด็กสังเกตผักที่อยู่ในแปลง สนทนากับเด็กดังนี้
 - ผักที่อยู่ในแปลงเจริญเติบโตได้อย่างไร
 - มีอะไรบ้างที่ทำให้ต้นผักโตขึ้น

ขั้นดำเนินการ

1. เด็ก ๆ ร่วมกันเล่าประสบการณ์ของเด็กเกี่ยวกับการเพาะปลูก มีวิธีการอย่างไร ภายในกลุ่มของตน
 - เด็กต้องเตรียมอะไรบ้างในการเพาะปลูก
 - อุปกรณ์การเพาะปลูกที่เด็ก รู้จักมีอะไรบ้าง
2. ครูแจก ตัวอย่าง ดิน ปุ๋ย และ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเพาะปลูก ให้แต่ละกลุ่ม ร่วมกันคิดวิธีการใช้อุปกรณ์ และช่วยกันสังเกตดิน ลักษณะของดินที่ครูแจกให้โดยครูสังเกตและติดตามเด็กเป็นกลุ่มย่อยขณะปฏิบัติกิจกรรม โดยสนทนาและให้เด็กเล่าสิ่งที่พบเห็น และสาธิตการใช้อุปกรณ์การเกษตร ในแต่ละกลุ่ม

3. ให้แต่ละกลุ่มออกมาสาธิตการใช้อุปกรณ์ที่ใช้ในการปลูก และสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในการปลูกผัก ช่วยกันบอกชื่อ วิธีการใช้ ครูบันทึกสิ่งที่เด็กนำเสนอ บนกระดานแผ่นใหญ่

4. เด็ก ๆ ช่วยกันเก็บของเข้าที่ให้เรียบร้อยตามข้อตกลงของกลุ่ม

ขั้นสรุป

เด็กและครูร่วมกันสรุปและสนทนาเกี่ยวกับ การเตรียมดิน อุปกรณ์ที่ใช้ในการปลูกผัก พร้อมบันทึกการเรียนรู้ลงในกระดานบันทึกการเรียนรู้ นำเสนอผลงานตนเอง โดยเล่าเรื่อง ที่ตนวาด ครูจดบันทึก นำผลงานจัดแสดงที่มุมแสดงผลงาน

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมความร่วมมือในขณะทำกิจกรรม
2. สังเกตการสนทนา การตอบคำถาม
3. สังเกตการนำเสนอผลงาน
4. สังเกตผลงานจากการบันทึก

สื่อการเรียนการสอน

1. แปลงผักบริเวณโรงเรียน
2. ดินร่วน
3. ปุ๋ย
4. แวนชยาย
5. สมุดบันทึกการเรียนรู้ รายบุคคล และ กลุ่ม
6. อุปกรณ์ปลูกผักได้แก่ ช้อนปลูก ส้อมพรวนดิน กระถาง ถังเพาะชำ บัวรดน้ำ สายยาง

จบ เสียม

**แผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
ที่มีต่อพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย
ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ครั้งที่ 3**

สัปดาห์ที่ 1 วันพฤหัสบดี

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มและให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น
2. กล้าแสดงออกและแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
3. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบต่อการทำงานของตนเองและของกลุ่ม
4. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการทำงาน
5. สามารถเพาะปลูกผักและรู้จักดูแลรักษาได้
6. สามารถบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ได้

เนื้อหา

เมล็ดผักแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน การปลูกผักสามารถทำได้โดยการนำเมล็ดพันธุ์มาเพาะปลูกลงในภาชนะและดินที่เตรียมไว้ เด็กๆ ต้องรู้จักการดูแลรักษา รดน้ำ ใส่ปุ๋ย ให้ผักเจริญเติบโต

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำ

1. เด็กและครูร่วมกันร้องเพลง “ปลูกผัก” และสนทนาจากเนื้อเพลงให้เด็กช่วยกันคิดว่าผักเกิดจากอะไร ทำอย่างไรจะได้ผัก

ขั้นการดำเนินกิจกรรม

1. นำเมล็ดพันธุ์ผักต่าง ๆ พร้อมแวนชยาย ให้เด็ก ๆ สังเกตลักษณะรูปร่าง เปรียบเทียบความแตกต่างของเมล็ดผักชนิดต่าง ๆ แล้วบันทึกสิ่งที่เห็นด้วยการวาดรูป ขณะที่เด็ก ๆ วาดภาพครูเดินสังเกตผลงานและพูดคุยกับเด็ก ๆ แต่ละกลุ่มว่าสังเกตเห็นอะไรบ้าง ครูจดบันทึกคำตอบของเด็กลงในภาพ
2. ครูนำเมล็ดผัก ต่าง ๆ พร้อมแนะนำชื่อ ให้เด็กรู้จักอีกครั้ง เพื่อสำรวจว่า สิ่งที่เด็ก ๆ ค้นหาและตอบคำถาม บนกระดาษแผ่นใหญ่ของแต่ละกลุ่ม ถูกต้องหรือไม่
3. ครูแจกเมล็ดมะเขือเทศ ให้เด็ก ๆ แต่ละกลุ่ม พร้อมอุปกรณ์การเพาะปลูก ให้เด็ก ๆ แต่ละกลุ่มเพาะปลูกเมล็ดมะเขือเทศกลุ่มละ 2 กระถาง มีขั้นตอนดังนี้
 - 4.1 เทดินที่เตรียมไว้ใส่ลงในภาชนะใบใหญ่เช่น กระบ้อง หรือ กล่องพลาสติกเปิดฝา

4.2 ให้เด็กช่วยกันใช้ช้อนพรวนดินตักดินใส่ลงในกระถางพลาสติกที่ใช้เพาะเมล็ดจนเกือบเต็ม

4.3 ใส่เมล็ดมะเขือเทศลงในดินโดยกดลงไปไม่ต้องลึกมาก กระถางละ 4-5 เมล็ดเว้นระยะห่างพอประมาณ

4.4 แต่ละกลุ่มรดน้ำด้วยกระบอกฉีดน้ำให้ชุ่มแล้วนำไปวางไว้ในที่แสงแดดส่องถึงโดยใส่ไว้ในกระบะเพาะชำ แต่ละกลุ่มนำสัญลักษณ์รูปมะเขือเทศติดที่กระถาง และทำสัญลักษณ์ประจำกลุ่มติดไว้ในกระถางของกลุ่มตนเอง

4. ให้เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเพาะปลูกมะเขือเทศ โดยปรึกษากัน และร่วมมือกันทำงานภายในกลุ่ม และช่วยกันทำงานจนเสร็จ โดยครูสังเกตและติดตามเด็กเป็นกลุ่มย่อยขณะปฏิบัติกิจกรรม โดยสนทนาและให้เด็กเล่าขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละกลุ่ม

5. เด็ก ๆ แต่ละกลุ่มเก็บวัสดุอุปกรณ์ให้เรียบร้อยตามข้อตกลงร่วมกัน

ขั้นสรุป

1. เด็กบันทึกการเรียนรู้และสิ่งที่ได้ปฏิบัติลงในกระดานบันทึกการเรียนรู้และนำผลงานการบันทึกมาเล่าให้ครูฟัง ครูบันทึกสิ่งที่เด็กเล่า นำผลงานจัดแสดงที่มุมผลงาน

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมความร่วมมือในขณะทำกิจกรรม
2. สังเกตการสนทนา การตอบคำถาม
3. สังเกตการนำเสนอผลงาน
4. สังเกตผลงานจากการบันทึก

สื่อการเรียนการสอน

1. เมล็ดพันธุ์ มะเขือเทศ
2. อุปกรณ์การเพาะปลูก ได้แก่ ช้อนปลูก ส้อมพรวนดิน บัวรดน้ำ
3. แว่นขยาย
4. เพลงปลูกผัก

ภาคผนวก

เพลงปลุกผัก

คำร้อง สำลี รักสุทธี

ปลุกผัก ปลุกผัก ปลุกผัก

ต้องรู้หลักปลุกผักไว้กิน

มากมายปลูกในท้องถิ่น

ปลูกกินไม่อดอยากเลย

ภาคผนวก ข

คู่มือการใช้แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม
แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม

คู่มือการใช้แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย

คำชี้แจง

พฤติกรรมที่สังเกตและบันทึกลงในแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย มี 4 ด้าน ได้แก่

1.1 การช่วยเหลือ ประกอบด้วย

- 1.1.1 การรู้จักแบ่งปันวัสดุ อุปกรณ์ให้เพื่อน
- 1.1.2 การช่วยเหลือผู้อื่นโดยถูกขอร้อง
- 1.1.3 การช่วยเหลือผู้อื่นโดยที่ไม่ได้ถูกขอร้อง

1.2 การเป็นผู้นำ ประกอบด้วย

- 2.1.1 บอกความคิดความต้องการในการทำกิจกรรม
- 2.1.2 ให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม
- 2.1.3 ยอมรับฟังและทำตามคำแนะนำของเพื่อน

1.3 ความรับผิดชอบ ประกอบด้วย

- 3.1.1 มีความพยายามในการทำงาน
- 3.1.2 การเก็บวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เสร็จแล้ว
- 3.1.3 ทำตามข้อตกลงของกลุ่ม
- 3.1.4 ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด

1.4 การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ประกอบด้วย

- 4.1.1 สามารถอธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ได้
- 4.1.2 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นได้
- 4.1.3 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้

2. แบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย เป็นการบันทึกทั้งในรูปของความถี่ (จำนวนครั้ง) และระดับคุณภาพของพฤติกรรมจัดเป็น 3 ระดับคะแนน

3. เวลาที่ใช้ในการสังเกต ทำการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือในขณะ que เด็กได้รับการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกประกอบบันทึก กับเด็กกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน ในช่วงเวลากิจกรรมเสริมประสบการณ์เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ ๆ ละ 3 วัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี โดยทำการสังเกตและบันทึกการสังเกตในขณะดำเนินกิจกรรม ช่วงเวลาตั้งแต่ 09.30 - 10.30 นาฬิกา รวมเวลา 60 นาที

4. การบันทึกแบบสังเกตการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือ เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมความร่วมมือตรงกับข้อใด และช่องระดับคะแนนพฤติกรรมความร่วมมือตรงกับข้อใด ให้ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องนั้น โดยทำการบันทึกเกณฑ์ ดังนี้

- 4.1 ช่องระดับคะแนน 2 บันทึกเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมความร่วมมือได้ด้วยตนเอง
- 4.2 ช่องระดับคะแนน 1 บันทึกเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมความร่วมมือได้เมื่อมีชี้นำ
- 4.3 ช่องระดับคะแนน 0 บันทึกเมื่อเด็กไม่แสดงพฤติกรรมความร่วมมือหรือปฏิเสธ

5. การเตรียมการในการสังเกต

- 5.1 ผู้สังเกตต้องศึกษาคู่มือในการสังเกตให้เข้าใจกระบวนการในการการสังเกตทั้งหมด เพื่อให้เกิดความชำนาญในการใช้แบบสังเกต
- 5.2 จัดเตรียมสภาพแวดล้อม และอุปกรณ์ในการปฏิบัติกิจกรรมไว้เรียบร้อยล่วงหน้า
- 5.3 จัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการสังเกต ได้แก่
 - 5.3.1 คู่มือการใช้แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย
 - 5.3.2 แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือ
- 5.4 ผู้สังเกตควรสร้างความคุ้นเคยกับผู้ถูกสังเกตก่อนที่จะทำการสังเกต และพยายามจำชื่อของผู้ถูกสังเกตทุกคน
- 5.5 ก่อนเริ่มทำการสังเกต ควรให้ผู้ถูกสังเกตได้ทำธุระส่วนตัวให้เรียบร้อยก่อน เช่น ดื่มน้ำ เข้าห้องน้ำ ฯ ล ฯ

ข้อปฏิบัติในการสังเกต

- 1. เขียนชื่อ - สกุล ผู้สังเกต ผู้ถูกสังเกต วัน เดือน ปี ที่ทำการสังเกต
- 2. ผู้วิจัย ทำการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยกลุ่มตัวอย่าง วันละ 5 คน โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนจนครบ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

คำอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมความร่วมมือ

หัวข้อพฤติกรรม	ระดับ คะแนน	รายละเอียดพฤติกรรม
1. การช่วยเหลือ		
1.1 การรู้จักแบ่งปันวัสดุอุปกรณ์ให้เพื่อน	2	เด็กแบ่งปันหรือให้เพื่อนยืมวัสดุอุปกรณ์ด้วยความเต็มใจ
	1	เด็กแบ่งปันหรือให้เพื่อนยืมวัสดุอุปกรณ์เมื่อเพื่อนบอกหรือมีผู้ชี้แนะ
	0	เด็กไม่หยิบหรือปฏิเสธที่จะให้เพื่อนใช้วัสดุอุปกรณ์ของตน เมื่อเพื่อนร้องขอ
1.2 การช่วยเหลือเพื่อนเมื่อเพื่อนขอร้อง	2	เด็กช่วยเหลือเพื่อนทำกิจกรรมด้วยความเต็มใจ
	1	เด็กช่วยเหลือเพื่อนเมื่อถูกเพื่อนขอร้องหรือมีผู้ชี้แนะ
	0	เด็กปฏิเสธและไม่สนใจในการช่วยเหลือเพื่อน
1.3 การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ถูกขอร้อง	2	เด็กกระตือรือร้นช่วยเหลือเพื่อนด้วยความเต็มใจโดยไม่ต้องบอก
	1	เด็กช่วยเหลือเพื่อนโดยมีผู้บอกหรือชี้แนะ
	0	เด็กปฏิเสธหรือไม่ให้ความช่วยเหลือ หรือไม่แสดงพฤติกรรมนี้เลย
2.การเป็นผู้นำผู้ตาม		
2.1 บอกความคิด ความต้องการในการทำกิจกรรม	2	เด็กบอกความคิด ความต้องการของตนในการทำกิจกรรม โดยเพื่อนไม่ได้ขอร้อง
	1	เด็กบอกความคิด ความต้องการของตนในการทำกิจกรรม โดยเพื่อนขอร้องให้บอก
	0	เด็กไม่แสดงพฤติกรรมนี้เลย
2.2 ให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม	2	เด็กให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม โดยเพื่อนไม่ได้ขอร้อง
	1	เด็กให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม โดยเพื่อนขอร้อง
	0	เด็กไม่ให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม

หัวข้อพฤติกรรม	ระดับ คะแนน	รายละเอียดพฤติกรรม
2.3 ยอมรับฟังและทำตามคำแนะนำของเพื่อน	2	เด็กฟังคำแนะนำของเพื่อนแล้วนำไปปฏิบัติ
	1	เด็กฟังคำแนะนำของเพื่อนแต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติ
	0	เด็กไม่ฟังคำแนะนำของเพื่อนห้ามไม่ให้เพื่อนพูดหรือแสดงอาการโกรธและโต้แย้งคำแนะนำของเพื่อน
3.ความรับผิดชอบ		
3.1 มีความพยายามในการทำงาน	2	เด็กตั้งใจทำงานจนสำเร็จ โดยเพื่อนไม่ได้ช่วยเหลือ ผลงานเรียบร้อยตามที่กำหนด
	1	เด็กตั้งใจทำงานจนสำเร็จโดยมีเพื่อนคอยช่วยเหลือ ผลงานเรียบร้อยหรือมีสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขบ้าง
	0	เด็กไม่แสดงพฤติกรรมนี้เลย ผลงานไม่เรียบร้อยหรือไม่เกิดขึ้น
3.2 การเก็บวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เสร็จแล้ว	2	เด็กเก็บวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เสร็จ ทำความสะอาดเรียบร้อย เก็บได้ถูกต้อง โดยเพื่อนไม่ได้ขอร้อง
	1	เด็กเก็บอุปกรณ์ที่ตนใช้เสร็จ มีการทำความสะอาด หรือมีสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขบ้าง เก็บได้ โดยเพื่อนขอร้องให้เก็บและเพื่อนช่วยทำ
	0	เด็กไม่แสดงพฤติกรรมนี้ ทั้งอุปกรณ์ ละเลยหรือปฏิเสธคำขอร้อง
3.3 การปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม	2	เด็กปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม ผลงานเรียบร้อย ตามกำหนด ด้วยตนเองโดยเพื่อนไม่ได้ขอร้องให้ทำ
	1	เด็กปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม ผลงานเรียบร้อย หรือมีสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขบ้าง โดยเพื่อนขอร้องให้ทำ

หัวข้อพฤติกรรม	ระดับ คะแนน	รายละเอียดพฤติกรรม
3.4 ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด	0	เด็กไม่แสดงพฤติกรรมนี้เลย ผลงานไม่เกิดขึ้นหรือไม่เรียบร้อยตามกำหนด โดยปฏิเสธคำขอร้อง
	2	เด็กปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลาโดยไม่ต้องเตือน
	1	เด็กปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลาโดยมีการเตือนบ้างบางครั้ง
	0	เด็กไม่แสดงพฤติกรรมนี้เลย
4. การแก้ปัญหาความขัดแย้ง		
4.1 อธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ได้	2	เด็กอธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจรับรู้ได้ด้วยตนเอง
	1	เด็กอธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจรับรู้ได้บ้างเมื่อมีผู้อื่นชี้แนะ
	0	เด็กไม่พูดและไม่แสดงพฤติกรรมนี้เลย
4.2 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นได้	2	เด็กพูดเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นได้บ้าง ด้วยความสามารถของตนเอง
	1	เด็กพูดเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นได้บ้างโดยมีผู้อื่นชี้แนะ
	0	เด็กพูดเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นไม่ได้
4.3 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้	2	เด็กเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้ด้วยความสามารถของตนเอง
	1	เด็กเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้บ้าง โดยมีผู้อื่นชี้แนะ
	0	เด็กเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองหรือไม่แสดงพฤติกรรมนี้

แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัย

ชื่อ-สกุล ผู้สังเกต..... วัน/เดือน/ปีที่สังเกต..... เวลา.....

คำชี้แจง ชี้ดเครื่องหมาย / ลงในช่องที่เด็กแสดงพฤติกรรมตามรายการที่กำหนด

ที่	พฤติกรรม	1. การช่วยเหลือ									2.การเป็นผู้นำ									3. ความรับผิดชอบ												4.การแก้ปัญหาความขัดแย้ง									
	รายละเอียดพฤติกรรม ระดับพฤติกรรม	1.1			1.2			1.3			2.1			2.2			2.3			3.1			3.2			3.3			3.4			4.1			4.2			4.3			
		2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0				
1																																									
2																																									
3																																									
4																																									
5																																									
6																																									
.																																									
.																																									
.																																									
15																																									
รวม																																									

หมายเหตุ

1. การช่วยเหลือ

- 1.1 การรู้จักแบ่งปัน วัสดุ อุปกรณ์ ให้เพื่อน
- 1.2 การช่วยผู้อื่นทำงานโดยถูกขอร้อง
- 1.3 การช่วยผู้อื่นโดยไม่ได้ถูกขอร้อง

2. การเป็นผู้นำ

- 2.1 บอกความคิดความต้องการในการทำกิจกรรม
- 2.2 ให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม
- 2.3 ยอมรับฟังและทำตามคำแนะนำของเพื่อน

3. ความรับผิดชอบ

- 3.1 มีความพยายามในการทำงาน
- 3.2 การเก็บวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เสร็จแล้ว
- 3.3 การทำตามข้อตกลงของกลุ่ม
- 3.4 ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด

4. การแก้ปัญหาความขัดแย้ง

- 4.1 สามารถอธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ได้
- 4.2 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นได้
- 4.3 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต

(.....)

ภาคผนวก ค

รูปภาพการประกอบกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

ตัวอย่างภาพการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

การแบ่งปันวัสดุอุปกรณ์

การช่วยเหลือเพื่อนเมื่อเพื่อนขอร้อง

การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ถูกขอร้อง

ความรับผิดชอบจัดเก็บอุปกรณ์เมื่อเลิกใช้

ตัวอย่างภาพการจัดกิจกรรมเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก

ช่วยกันบันทึกงานในกลุ่ม

รับผิดชอบงานมีความพยายามในการทำงาน

บันทึกการเจริญเติบโตของผัก

กิจกรรมร่วมมือกันเพาะปลูกเมล็ดพืช

ตัวอย่างภาพผลงานการบันทึกของเด็กปฐมวัย
ตัวอย่างผลงานการบันทึก จากกิจกรรมเพาะปลูกพืช

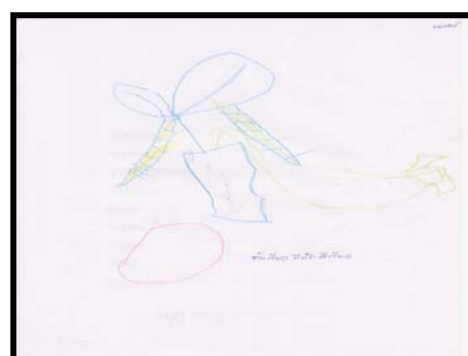
แตงกวากำลังงอก

แตงกวากำลังออกดอกและมีผลเล็กๆ

ถั่วฝักยาวกำลังงอก

ถั่วเขียวมีฝักสีเขียว

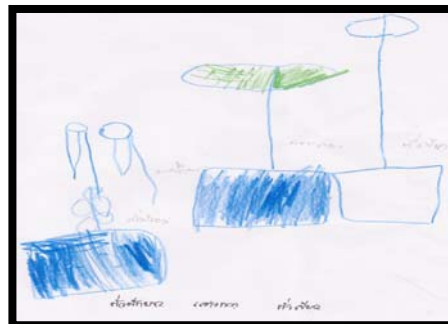
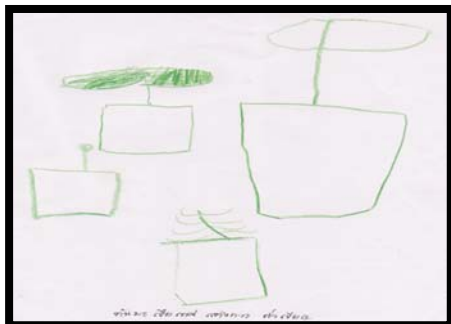

ตารางบันทึกการเจริญเติบโตต้นมะเขือเทศ

การสังเกตความแตกต่างเมล็ดถั่วชนิดต่าง ๆ

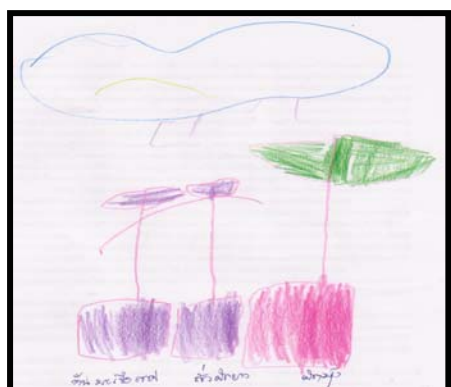
ตัวอย่างภาพผลงานการบันทึกของเด็กปฐมวัย
ตัวอย่างผลงานการบันทึก จากกิจกรรมเพาะปลูกพืชการเปรียบเทียบการเจริญโต
ของผักแต่ละชนิด ได้แก่ ต้นมะเขือเทศ แตงกวา ถั่วเขียว ผักบุ้ง

เปรียบเทียบการเจริญเติบโตของต้นมะเขือเทศ แตงกวาและถั่วเขียว

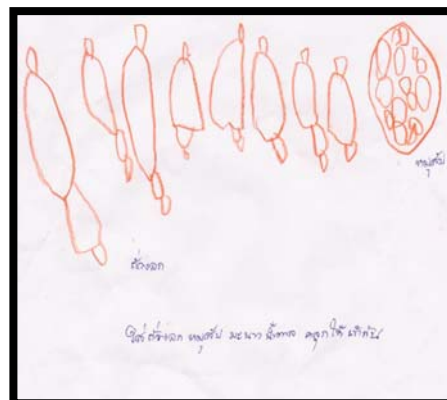

เปรียบเทียบการเจริญเติบโตของต้นผักบุ้ง และถั่วเขียว

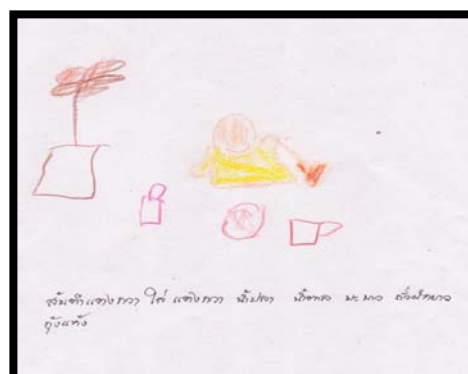
เปรียบเทียบการเจริญเติบโตของต้นมะเขือเทศ ถั่วฝักยาว และผักบุ้ง

ตัวอย่างภาพผลงานการบันทึกของเด็กปฐมวัย
ภาพผลงานประกอบการบันทึกกระบวนการเรียนรู้เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม

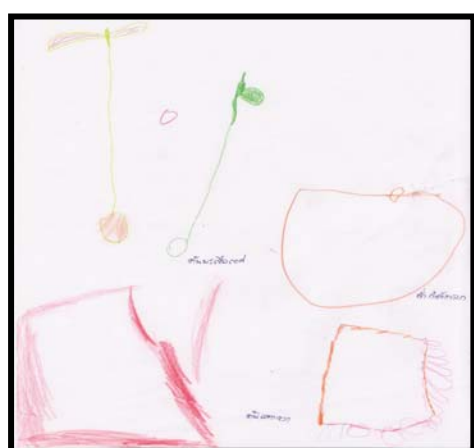

การบันทึกสรุปผลการเรียนรู้เรื่องการเพาะปลูกพืช

การบันทึกสรุปผลเรื่อง การย่ำ ถั่วงอก

การสรุปผลการเรียนรู้การทำอาหาร ส้มตำแซ่บๆ

แสดงระยะการเจริญเติบโตของพืช

ภาพบันทึกแสดงการทำงานร่วมกันของเด็กปฐมวัย 4-5 ปี ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเพาะปลูกพืช

ภาคผนวก ง

- ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้องพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย
กับจุดประสงค์

ตาราง 6 แสดงการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับจุดประสงค์ IOC

พฤติกรรมความร่วมมือ	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ 1	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ 2	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ 3	IOC
การช่วยเหลือ				
1 การรู้จักแบ่งปันวัสดุอุปกรณ์ให้เพื่อน	1	1	0	0.67
2 การช่วยเหลือเพื่อนเมื่อเพื่อนขอร้อง	1	1	0	0.67
3 การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ถูกขอร้อง	1	1	1	1.00
การเป็นผู้นำผู้ตาม				
4 บอกความคิด ความต้องการในการทำกิจกรรม	1	1	1	1.00
5 ให้คำแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม	1	1	1	1.00
6 ยอมรับฟังและทำตามคำแนะนำของเพื่อน	1	1	1	1.00
ความรับผิดชอบ				
7 มีความพยายามในการทำงาน	1	1	1	1.00
8 การเก็บวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เสร็จแล้ว	1	1	1	1.00
9 การปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม	1	1	1	1.00
10 ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด	1	1	1	1.00
การแก้ปัญหาความขัดแย้ง				
11 อธิบายความขัดแย้งของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ได้	1	1	0	0.67
12 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นได้	1	1	1	1.00
13 เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองได้	1	1	1	1.00

หมายเหตุ

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาดา สุทธาพันธ์

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2 อาจารย์จุลศักดิ์ สุขสบาย

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิตยา บรรณประสิทธิ์

ภาคผนวก จ

บัญชีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

บัญชีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแผนการจัดกิจกรรมการเพาะปลูกพืชประกอบการบันทึก
 1. ดร.วรรณาท รักสกุลไทย ผู้อำนวยการโรงเรียนเกษมพิทยา (แผนกอนุบาล)
 2. ผศ.สุชาดา สุทธาพันธ์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา
ปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
 3. ผศ.นิตยา บรรประสิทธิ์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา
ปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 4. อาจารย์พรรัก อินทามระ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ หลักสูตรการศึกษา
ปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
 5. ผู้ใหญ่สมชาย แสงจรรยา ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะปลูกพืช

2. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 - 2.1. ผศ.สุชาดา สุทธาพันธ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาครุศาสตร์ ภาควิชา
การศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
 - 2.2. อาจารย์จุลศักดิ์ สุขสบาย อาจารย์ฝ่ายวัดผลและประเมินผล โรงเรียน
สาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ฝ่ายประถม)
 - 2.3. ผศ.นิตยา บรรประสิทธิ์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ภาควิชาการศึกษา
ปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายสุภักดิ์ แฝงเพชร
วันเดือนปีเกิด	11 เมษายน 2517
สถานที่เกิด	อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	120 หมู่ 3 ตำบลทัพหลวง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครู โรงเรียนบ้านอ้อกระทิง
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านอ้อกระทิง ตำบลห้วยขวาง อำเภอ กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม รหัสไปรษณีย์ 73110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2535	มัธยมศึกษาปีที่ 6
	จากโรงเรียนอุ้มทอง อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
พ.ศ.2539	ครุศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) วิชาเอกการศึกษาปฐมวัย
	จากสถาบันราชภัฏกาญจนบุรี
พ.ศ.2551	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
	จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ